

(Dva druhy patriotizmu)

„Urodzená spoločnosť“ sama nerozmýšľa tak isto, ako si sama nešije čizmy alebo nepečie chlieb. Aj v duševnom aj v materiálnom ohľade žije zo všetkého hotového, a jej hotové myšlienky iba napomáhajú jej pocitu sebauspokojenia, a to práve preto, že v nej nevyvolávajú dve znepokojivé otázky: „*Naozaj je to tak?*“ a „*Čo potom ďalej?*“

Človeku, ktorý svoj duchovný chlieb nenakupuje v nejakých „potravinách“, ale vydobýja si ho vlastnou prácou – takému človeku napríklad aj taký pocit patriotizmu spôsobuje hotové muky. Ak neveríte, že by patriotizmus mohol spôsobovať skutočné muky, vyjadriť sa miernejšie: *mučivý nepokoj. V akom stave je spoločnosť? Nebadať u nej príznaky duchovných a fyzických neduhov? Zahladené sú staré historické hriechy? Ako plníme poslanie kresťanského národa? Nečaká nás ešte deň pokánia?* – To sú všetko iba varianty dvoch osudových otázok, ktoré podryvajú korene onoho naivného a sebauspokojivého optimizmu „urodzenej spoločnosti“. Ona takéto problémy nepozná, je j patriotizmus jej prináša iba uspokojenie a plesanie.

(Vladimír Solovjov)

Čo má národ najcennejšie? Reč a umelecké aglomeráty. Svedomie a jeho kritériá. Zhodnotenie duchovných hodnôt. A zhodnotenie jeho rozhodnutí. Ale aj duchovné a morálne cesty, ktorými kráča. Kým si človek človeka neváži a nehodnotí ho podľa jeho mravných a duchovných hodnôt, je to národ ešte morálne nevyspelý a labilný charakterove. Ešte nám treba prežiť dlhšiu dobu v relatívnej stabilite a pokoji.

Stále sa manévruje s pojmami národ a ľud, entita etnická, entita kultúrna, a so všetkými týmito pojmami sa ustavične manévruje raz šikovnejšie a rafinovanejšie, inokedy gramblavejšie. No vždy sa nakoniec vysúva človek a jeho životný prejav, v ktorom sa vysúva jeho vnútorná konštelácia ako tykadlo do oblastí závanov tvoriacich sa zajtrajškov.

A to je jeho vnútorná tvár. Ako obšťať pred sebou i pred vonkajším svetom? Aký je jeho vnútorný postoj a to vonkajšie zrkadlenie?

Potrebný je nový, tvrdý, smelý, verný a teplý, milujúci človek s pevnou vnútor-

nou štruktúrou, ktorý by musel nahraďiť dnešného rôsolovitého, uhladeného, salónneho, laboratórneho, športového, obchodného, vedeckého, politického alebo umeleckého šedivého mäkkýšovitého tvora. A tým človekom môže byť iba **nový typ kresťana**, zafarbený tradíciou hrdinstva katakomb a láskou z čias martýrov, zafarbený chlapským postojom vyznávačov a žeravosťou prorokov a vizionárov, zafarbený silou askézy a neúprosnosťou modlitby a nezaťažený lacnými a úzkoprsými predsudkami provinciálnych tradicionalizmov, nezaťažený večným a malicherným zazlievaním, nezaťažený krátkym rozhľadom horizontu rodnej dolinky, ale človek, ktorý je všade doma, až kam dosahujú Kristove ramená, rozprestreté svetom.

Sme malí a chceli by sme byť svetoví. Lenže na tom niečo je reálne a perspektívne. Jeden je oceán duchovného sveta. A z neho môže každý načierať, v ktoromkoľvek priestore sveta. Preto sú také pozoruhodné náhle výbuchy ducha na najneočakávanejších kultúrnych zákuťkách sveta.

Táto nádejná perspektíva by nedovolila obísť ani našu kultúrnu oblasť. Očakávanie je začiatok všetkých tvorivých impulzov. I u nás je všetko možné. Ruku na srdce. Veríme, že sme nadaný národ. Ani nás to neobíde. Len čas je otáznym moment. Na koho z nás to sadne. Mnoho určených, ale kto bude vyvolený?

Tým faktom, že sme dielom Stvoriteľovým, dostal každý predovšetkým úlohu, zodpovednú úlohu voči Nekonečnu, či je to jednotlivec alebo národ. Dokonalé splnenie tejto úlohy je jeho primárnym údelom. Musíme teda predovšetkým metafyzicky obstáť. Všetko ostatné je druhotné, respektíve ešte podradnejšieho druhu.

Len vtedy, keď sa pod týmto zorným uhlom hľadí na všetko dianie, teda na život súkromný i verejný, vedecký i politický, každodenný i dejinný, môže sa dôjsť k ušľachtilejším formám bytia. A o to ide, nielen o to, aby jedni druhým vyrvali moc – v každom prípade – z pazúrov a aby im potom „ukázali“.

Nie tí, čo myslia, že idú s dobou, sú v nej zakotvení. Sú na nej len nalepení. Tvárnosť zeme je vždy formovaná myšlienkovým prúdením, ktoré pramení vo vesmírnom tichu trvalej budúcnosti a v hlavách otvorených stálemu tušeniu...

...Ale zvýšiť z doby do doby možno len výtormi. Nato máme k dispozícii čas, ako možnosť ospravedlnenia, ako jediná možnosť pretrvania. Človeče rob a budeš trvať a trčať do neznámych priestorov.

Dlho sa nám bude treba znova naučiť nastaviť svoje plachty do tých vetrov, ktoré budú pre národ najšťastnejšie, najnosnejšie. A keďže je človek smrteľný, preferuje tieto. Nech sa nám nenasadia pred oblokom stromy, čo znemožnia prístup svetla a dňa a každého iného dobra a zvädnú zlomyseľnosťou.

Nech sa otvoria všetky brány vzájomnej žičlivosti a nech sa zbavíme ostňa intrigánstva rodinného aj národnostného.

Hodnoty krásy a dejinných realít, ako aj ekologických, posunúť na tie miesta, kde by sa mohli uplatniť. Duchovné a etické normy urobiť spoločenskými normami a slovenský národ urobiť adekvátnym partnerom európskym a svetovým. Nevyčleniť nič z dedičstva národa, ani náboženskú členitú kultúru, ani umeleckú a folklórnu. Vo všetkom je cena každého pre všetkých.

...A pritom sme tu všetci, či už chceme a či nie, na tomto Slovensku, v tejto Európe, na tejto zemeguli, v tomto víri-
vom planetárnom systéme, v tejto galaxii medzi tisícimi inými galaxiami, a pohybujeme sa s nimi vesmírom v istej nejstej situácii, v tomto neistom bytí božích tvorov, vo svojej ľudskej biede a metafyzickej kráse a vyvolenosti. Plávame časnosťou do nepochybnéj večnosti.

Všetko sa pohybuje a víri s nami, naše sny a fantázie, naše plány a túžby, náš stály pokus o rozlet do ríše ducha, ktorá sa prstom dotýka nášho vnútra. A tak sa rozrastáme cez seba do svetov.

Národy nie sú súčtom obyvateľov. V každom z nás je národ, každý sme národ. Cez vzbury a nez doby sme došli až do týchto pomýlených slobôd. (...)

V preapokalyptickej atmosfére trávime svoj zošíkmený čas. V istej neistote v čase zakotvia národy, viac ako smrťou sa nemôžeme učiťkať. Aký postoj zaujať, akú polohu, aké postavenie nás čaká? Nám prislúcha len veľký batôžtek pokory. Ale kde ho vziať? Iba keby sa zosnulí básnicki a myšlienkoví velikáni národa duchovne zladili a v šíkoch zoradili v omeškanej vďake, našli by sa dojaté duše, čo by v tom boli schopné pokračovať duchovne na kolenách.

Európou, ale aj cez nás sa valí náboj slobody, lež aj to si treba ex post zaslúžiť.

Nevykúpený korisťou zla a pochybností stojíš pred zasľúbenou zemou a obávaš sa, že ako Mojžiš do nej nevkrútiš.

Zanechaj za sebou hadiu kožu sebec-tva a nechaj sa viesť odrazom svetla budúcnosti, ktoré vnika do každého, ktoré je určené pre každého.

Vo svetle sa naladia i unavené duše, ktorým len blikot nádeje občas prenikol k prameňom zajtrajškov. Aj systematicky gniavené nevšímavosťou nastolia tvorivé osobnosti nový prúd nadšenia za humanistické ideály Európy.

Nie je žiaduca izolácia národov, veď je tolko styčných bodov vo všetkých sférach života.

V kozmickej vízii je naša zem osamelá hviezda medzi preplneným nebom hviezd a tu, pod týmto baldachýnom nádeje v spoločnom osude ľudstva, si musíme konať svoju spoločnú povinnosť zachovania a udržania sveta, teda všetkých národov, cez vzájomnú úctu a vzájomný rešpekt.

Nech neskapeme na neúctu k Stvoriteľovi a stvorenstvu. Nech radšej vojdem do siločiar zvyškov dobroty a lásky od človeka k človeku a od nášho národa k všetkým. Nie ako program, ale ako realizácia.

Svätosť sa nedá merať na centimetre. Myslím, že najnepodstatnejšie v hagiografii sú telesné rozmery. Aj národy sa azda v Božej evidencii nedelia na veľké a malé podľa svetského numerického významu.

Veľký je ten národ, ktorého členovia sú veľkých srdc, ktorí vedia veľmi milovať a odpúšťať a vedia byť milosrdní a veľkorysí.

Slovensko bude vtedy veľké, keď sa doň pomestí veľa tvorivého a veľa ľudí tvorivého ducha, síce rôznej výchovy a proveniencie, ale vždy tvorivých, pozitívnych, otvorených pre dobro osobné, ale i časové, Len veľká mozaika rôznorodých tvorivých duchov je predpokladom pre kultúrnu budúcnosť.

(Pavol Strauss)

Útéchou v nejistotách a v tíži týchto dob jest, že osud nášho národa neleží ani v rukou knížať a mocných tohoto sveta, ani v dümyslu politiků a v strategii diplomatů a vojsk. Duchovní síla je národ; hyne jen ze své vůle, stárnutím srdcí, ztratou lásky, přílišnou žádostí pozemských věcí. Dokud bude naše dílo sloužit bratrskému spojení duchů na zemi, poznávání pravdy a oslavě všech dobrých sil života, bude národa našeho mezi ostatními národy třeba; a bude třeba i jazyka jeho. Vždyť studují ještě i po tisíci-

letích sanskrt a řeči dávných národů pro svaté knihy jejich. A co se děje na zemi k osvobození člověka, děje se i pomocí našeho ducha slovanského, i pro nás.

Krása a cena lidského života je v boji duchů za vyšší pořádek věcí, za osvobození světa; ale jedině prostřednictvím svého národa může člověk zasáhnouti do duchovního díla veškerého lidstva.

Otokar Březina

*Ach, beda! Jak nám stúpat' napred,
jak vzrastať hmotne, duchom zriet',
ak vzdelanci tak mohli zapret'
by povinnosti!?... Lebo veď
niet ľudu, nech si jak chcú hudú
zlolajci, niet ho, ktorý by
sa nedal na ctnú obrat' rúdu:
len znalci nech sú bez chyby,
oddaní telom, dušou – ľudu...*

+ + +

*Však rozdielne sú dary ducha,
jak rozdielne aj práce sú.
A keď tak roztriedil ich sám
Boh: čo je hlavné, do protivne
s tým riadom – skladom*

*nevchádzaj;
ho na miešanin nezvrát' krám,
úlohy-vlohy spáriac divne.
No ani nedaj hlivieť hrivne,
čo jak by bola skrovná aj;
lež, na činnosti ľudskej láne
kde miesto už máš vykázané
ňou, založiac si jarmo k šiji,
čo úlohou ti, vykonaj.*

Pavol Országh Hviezdoslav

Podnetná výzva k storočníci Pavla Straussa

„Sieň slávy storočných“

Pred zhruba desiatimi rokmi sme v Literárnom týždenníku chceli založiť takú malú, ale významnú tradíciu: pripomínať si sté výročia našich spisovateľov, básnikov a iných umelcov, ktorí zanechali pevnú stupaj vo vývine slovenskej kultúry. Dúfali sme, že sa takejto myšlienky chytia patričné kultúrne a verejnoprávne inštitúcie a že vznikne nová, originálna a v našich kultúrne zanedbávaných pomeroch prepotrebná ozdravujúca kúra; že sa pri storočných jubileách rozvinie cielavedomejšia vydavateľská a audiovizuálna tvorba; že

ústredné i regionálne kultúrne zariadenia dostanú nové impulzy pre svoju často jednostranne zameranú činnosť; že začnú vychádzať výbery časom preverených literárnych textov, inscenácií aj filmov, výstav, koncertov atď. Všetko toto iste nemalé bohatstvo leží v archívoch, zasunuté, ba zadusené hrbami novodobého braku, lacnej zábavy, predstavovanej priam provokatívne bulvárom a „umením“ škandalózných celebritiek.

Aká tam teda sieň slávy storočných? Načo sú nám stariny a preležaniny? Nechajme našich starcov v pokoji odpočívať, veď oni svoju úlohu „na roli národa dedičnej“ už dávno splnili. Oni áno, ale my nie! Uctievaním iných uctievanie seba samých, povedal by Dominik Tatarka. Ak je to tak – a celkom iste je to tak – staviame siene slávy sebe samým, našim synom a potomkom. So značnou dávkou pátosu (či aspoň morálneho etosu) musím povedať, že *Slovák nepozná svoj národný otčenáš. Nepozná tých, ktorí mu dali písmo, ani tých, ktorí ho naučili čítať a vzdelávať sa. Nepozná dôverne vierozvestov, ani národných buditeľov. Za mnohé svoje deficity nemôže, za iné môžu tí, ktorí mu stáročia kaličili pamäť.*

Sieň slávy storočných môže nášmu súčasníkovi osviežiť pamäť, pookriať dušu...

(Jozef Bob: Alexander Matuška v sieni slávy storočných, Literárny týždenník 2010, č. 5-6, s. 1; úryvok.)

+

Dúfame, že sa takejto myšlienky – aj vo vzťahu k blížiacej sa storočníci Pavla Straussa (2012) – „chytia patričné kultúrne a verejnoprávne inštitúcie...“

„Zabúdanie je druhé umieranie. Prečo sa tak krivdí mŕtvym? A či sú živí ozaj živší? Keď sme tak ochotne suroví voči sebe, kde by sa nabrali ohľady voči mŕtvym!“

(Pavol Strauss)

**My smieme sa zvať odchovanci ich,
z ich školy žiakmi, pokračovateľmi
v ich šlapajach, ich rýdzich
charakterov
vernými odtisky, ich mužných
srdc
odnožou šľachetnou, ich hrđých
myslí
odblesky?...**

(Pavol Országh Hviezdoslav)

Jozef Tóth

Boleť a utrpenie v diele Pavla Straussa

„Všetko veľké je ťažké. A vo chvíli veľkého utrpenia a veľkej opustenosti spoznáme pravú hodnotu Božej opory. Nik nie je tak ubolený, aby prerástol cez Krista, a nik nie je taký opustený, aby nezažil tlkot Božského srdca.“
(Pavol Strauss)

Táto téma by si vyžadovala celú štúdiu z rozsiahleho diela Pavla Straussa. V tejto minireflexii sa zmienieme iba dotykovo o tejto kardinálnej všeludskej skutočnosti, ktorá sa týka každého človeka „prichádzajúceho na tento svet“. Je to **otázka utrpenia a bolesti!** Človek, či chce alebo nechce, je uhnetený z tejto reality! Je to v jeho identite! – Prameň všetkého hovorí: „...v bolesti budeš rodiť deti...“ (Gen 3, 16); „vyskočil by som v bolesti...“ (Jób 6, 10); „...obklúčili ma bolesti smrti...“ (Ž 18, 5). Ale sú aj iné bolesti: „Kto rozmnožuje vedomosť, rozmnožuje bolesť.“ (Kaz 1, 18); „...s bolesťou sme ťa hľadali...“ (Lk 2, 48), alebo každodenná situácia: „...v pote svojej tváre budeš jesť svoj chlieb, kým sa nevrátiš do zeme...“ (Gen 3, 19). – A bolesť a utrpenie v dejinách ľudstva sú najťažšími bremenami a chorobami! Svet bez bolesti a utrpenia nejestvuje!

Boleť a utrpenie sa zvlášť prezentujú v oblasti zdravia, životnej existencie, vo sfére sociálnej, rodinnej, vo všeludských vzťahoch, a finálne v oblasti zmyslu života vôbec. Završuje ho strach zo smrti.

Výpoveď o tejto osudovej realite je v diele Pavla Straussa kontinuuálne, i keď roztratene, vyjadrená, a to nielen ako otázka či konštatácia tejto skutočnosti, ale aj jej význam, cielovosť, a pri zdanlivom nezmysle práve a excelentne jej úžasný zmysel, a to tak v poriadku ľudskej prirodzenosti, ako aj v presahovaní hraníc tejto prirodzenosti! Je to konštatácia na princípe kreácie človeka ako rozumnej, ale súčasne aj duchovnej bytosti.

Celé dielo Pavla Straussa môžeme hodnotiť ako dielo, ktorá predstavuje človeka ako integrálnu jednotu, celého človeka, nie čiastkovosť, parciálnosť. Vychádza totiž z prameňa kreácie – stvorenia, z praprincípu, podľa ktorého bol človek naprojektovaný. A rovnako pozná aj jeho skrat a skraty, narušenie tejto naprogramovanej harmónie celku a z toho vyplývajúce deštrukcie, a z nich vyplývajúce reality: **boleť, utrpenie a smrť!**

Jeho konštatácie nie sú len literárnym súhrnom prameňov, ale - a predovšetkým: jeho **životnou a osobnou skúsenosťou!** Prameňa z dejín jeho národa, ktorý prežil a prežíva utrpenie bez hraníc, z dejín XX. storočia, v ktorom sa aj jeho najbližší i on sám ocitli na hranici ľudského pekla! Strata najbližších i blízkych, jeho osobné a existenčné utrpenie v čase totality, i utrpenie Európy, sveta i Slovenska v totalitných, ale aj v netotalitných štátoch. Morálna zvrátenosť, ktorá plodí všetky ostatné neduhy ľudskej spoločnosti, mu len potvrdzovala presvedčenie, že všetko toto utrpenie a bolesti prameňa práve z toho, že sa človek vymkol z naprogramovaného modelu človečenstva a ľudskosti! Prorockou charizmou, rezonujúcou s veľkými starozákonnými prorokmi, vzdelaním a s úžasným intelektuálnym rozhľadom už vzápätí po II. svetovej vojne videl kontúry a podobu Európy i sveta, ktorá v ňom vyvolávala neistotu a pocit strachu a úzkosti. Poznal človeka z pôvodného projektu a vedel, že nerešpektovaním základnej orientácie kreačného, čiže božieho projektu, svet sa skôr či neskôr znovu dostane do krízy, i keď v inej podobe. A vedel, že to bude znovu znamenať bolesť a utrpenie.

Poznal vyčerpávajúco človeka, a preto videl aj jeho budúcnosť a ponúkal vo svojom diele aj v živote **návod na opravdivý ľudský život.** Kriesil trpiacich a posilňoval vo viere, ktorá premáha svet, a to zvlášť utrpením a bolesťou. To sú totiž reality, ktoré by nás mali odvádzať od zla fyzického i duchovného! Dobro je rovnako zakotvené v človeku. Je to ako svetlo a tieň. Treba vystúpiť z tieňa! A tvrdí: „Boleť ako imanentná danosť nemôže človeka vyradiť ani zo seba samého, ani z toku spoločného nažívania ľudí. Žiť znamená v určitej forme vždy trpieť. Utrpenie patrí k životu ako noc ku dňu. A niektorý život dostane tvorivý akcent až pri styku s bolesťou, chorobou a smrťou“ (P. Strauss, 2, Zákruty bez ciest, str. 147).

Tak ako prvý človek pre narušenie božieho kódexu či príkazu narušil svoju prirodzenosť, svoj ľudský existenčný model, a tým si navodil disharmóniu, bolesť, utrpenie a smrť (teológia nazýva

toto narušenie hriechom), musí človek práve týmto utrpením a bolesťou naprávať, vykupovať svoj tragický omyl a vnášaním prapôvodného modelu do života umenšiť bolesť i utrpenie, a to tak fyzické ako aj duchovné! Per aspera ad astra! Utrpením k hviezdám!

Pavol Strauss jasne dešifroval príčiny bolesti a utrpenia v ľudskom pokolení, a to v rôznych spoločenských zoskupeniach, v politických, ekonomických, morálnych, kultúrnych okruhoch, ale aj v konkrétnych individuálnych prípadoch, a to tak v oblasti telesnej ako i duchovnej. Jeho poznanie bolo paralelne aj videním východiska! Boleť a utrpenie je školou, v ktorej sa človek učí poznávať pravdu, spravodlivosť, dobro, slabosť, altruizmus, opravdivú humanitu! Bolesťou a utrpením sa človek vykupuje, posúva sa k primárnemu štádiu, k neporušenému prvému človeku, stvorenému na obraz boží!

Tohto trpiaceho veriaceho, ale aj neveriaceho človeka modeluje Pavol Strauss vo svojom monumentálnom diele, ktoré svojou rozsiahlosťou, ale hlavne obrovskou **silou pravdy, dobra a krásy** pripomína syntézu Pentateuchu, prorokov i Ježišovho Evanjelia. Je to návod, ako odstraňovať a umenšovať v ľudskom živote bolesť a utrpenie: likvidovať zlo, hriech, neludskosť – a kriesiť vieru, ktorá završuje každú bolesť zmyslom a šťastím. Kto netrpel, ten ani nič nevie o živote!

Z kresťanského hľadiska aj Bohočlovek Kristus vykúpil svet utrpením, bolesťou a napokon paradoxne aj smrťou! A završením tejto paradoxnej situácie napokon bolo vzkriesenie, totálny opak bolesti a utrpenia. Tento muž bolesti, vir dolorum bol životným vzorom aj veľkého nepriateľa a potom veľkého priateľa Kristovho, sv. Pavla: „Rozhodol som sa, že nechcem medzi vami vedieť nič iné, iba Ježiša Krista, a to ukrižovaného“ (1Kor 2, 2).

I keď Boh mohol svet vykúpiť celkom iným spôsobom, no utrpenie a bolesť, znášaná pre iného, milovaného, je najkrajšou a najvzácnejšou hodnotou vesmíru! V nej sa objavuje najšlachetnejšia a najdokonalejšia charakterová vlastnosť - **I á s k a !** Dokonca káže milovať aj svojich nepriateľov! Aj Bohočlovek-Kristus nielen trpel, ale aj zomrel, a to aj za nepriateľov, aby ukázal, aký je únik pred zlom, ktoré plodí utrpenie: **m i l o v a ť**. Vzkriesenie je možné iba v láske. Predsieň lásky sa volá utrpenie a bolesť. Nimi sa vykupuje človek i svet. Je to vlastne spolupráca s vykupiteľským dielom Kristovým! Kristus svojou bož-

skou silou ešte z kríža mohol rozmetať všetkých a všetko zlo, ale neurobil to a povedal vetu, ktorá je aj pre nás záchrannou vetou: „Otcé, odpusť im, lebo nevedia, čo robia.“

Tento božský model Pavol Strauss dobre poznal od veľkých starozákonných prorokov a od Ježiša z Nazaretu! A bolesť mu bola blízka, ba v ňom ako v lekárovi-chirurgovi priam vibrovala, videl a počúval ju pod svojím skalpelom. A počúval, videl aj zažíval s pacientmi ich bolesť, úzkosť a strach. Áno, aj strach zo smrti! Čítal ľudské osudy ako z čítanky. A dobre vedel, že toto všetko má určitý zmysel, že je to nielen ľudskou nevyhnutnosťou, ale aj naplnením zmyslu ľudského života, ktorý možno pochopiť a prijať iba vtedy, ak sme pochopili zrod človeka na tejto zemi, jeho pád, ale aj jeho vzkriesenie, a po určitom úseku, ktorý sa volá čas, aj jeho naplnenie v protiklade bolesti a utrpenia, v nekonečnom šťastí.

Pavol Strauss to nielen pochopil, ale aj žil a žil už v tajomnom kontakte s touto odvrátenou stranou a svetom, a to tak pri operáciách, pri klavíri, pri štúdiu, v rodine či v kontakte s ľuďmi, či v dôvernej dvojici s Bohom! Len pár citácií z jeho diela:

„Seneca hovorieval: „Utrpenie zušľachťuje.“ Friedrich Nietzsche píše: „Možnosť hĺbky utrpenia tvorí odstupňovanie hodnoty človeka.“ (...) *Bolesť robí veľkosť človeka. Pred ňou zmlkneme ako pred mystériom smrti.*“ (P. Strauss, 2. zv. Zákruty bez ciest, str. 147.) – „*Len kto trpel, vie milovať. A lekár ako spolutrpiteľ musí ako prvý pochopiť a oceniť, že bolesť sa môže premeniť v lásku. Zmyslom všetkého je povzniesť sa nad seba. To je víťazstvo.*“ (Tamže, str. 148.) – A jeho pohľad ako lekára na život iných i svoj: „*Poznám i odvrátenú tvár života, krásy a dobra, nielen tvár žiariacu. Poznám i pády a skoro zúfalé stavy i opustenosť i všetky cesty ľudskej potupy, chorôb a nešťastí. Ale vo všetkom, alebo za všetkým možno nájsť mnohohznačnú krásu a dych večnosti. A preto som Ti, Pane, povďačný za tento život.*“ (P. Strauss, 1. zv. Postila dneška, str. 309.)

Bolesť a utrpenie v diele Pavla Straussa sú včlenené do ľudských dejín i jedincov paralelne s krásou, dobrom, šľachetnosťou a vierou vo večný život ako vzduch a svetlo v tomto svete. Preto si dovoľm na záver tejto krátkej reflexie odcitovať jeho slová, ktoré dýchajú poéziou zmyslu nášho života, a to práve v situácii, ktorá v skutočnosti nebola vôbec poetická! Sú to záverečné slová „Listu

chorému básnikovi“ v diele Mozaika nádeje:

„*Človek je dnes eticky tak ďaleko, že si myslí, že svojmu bližnému preukáže službu, ak mu dovolí umrieť gulkou s cigaretou v ústach. - Až tam dospe la múdrosť tohto sveta. Ja sa Ti však chcem priznať z príležitosti vianočných sviatkov k tomuto poznaniu, v ktorom som, viem, s tebou zajedno: Múdrosť sveta zbankrotovala. Chcel by som byť v betlehemskej maštali radšej somárom ako najväčším filozofom v Európe. Ten totiž prišiel na to, o čo ide: Byť a dýchať na Boha. - Toto nech je môj najkrajší vianočný pozdrav.*“ (Pavol Strauss, 1. zv. Mozaika nádeje, str. 77-78.)

Ako resumé: Nech je aj naše utrpenie a bolesť, ako ich mal aj náš veľikán Pavol Strauss, iba našim dýchaním na Boha, a Boha z betlehemskej maštale na nás!

„Áno, každý je sám, najmä v utrpení. Utrpenie je hrozné zlo, ale na nás je, ako ho prijme, ako sa s ním vyrovnáme, ako ho premietneme do Kristovho výkupného utrpenia. V utrpení musí byť Kristus všetkým a my nič. On je vždy „solutio omnium aenigmatum“, riešením všetkých záhad. Utrpenie nie je ani zásluha, ani samoučel, ale možná cesta k Bohu. Ale vždy sa nám prihovára láskou a vyvolá v nás túžbu po jej opakovaní.“

„Niet veľkosti bez utrpenia. Bez utrpenia by bol život prázdny. Jestvuje len jedna pravda, jedna morálka, jedna etika, jeden humanizmus. Všetko okrem toho je pseudopravda, pseudomorálka, pseudoetika, pseudohumanizmus.“

„Každá veľkosť hraničí s utrpením. Ale keď sa ľudský duch dotkne bolesti, vzniknú hodnoty, na ktoré ľudstvo nevie zabudnúť.“

„Byť človekom, žiť, znamená vždy – dajako trpieť. Trpieť znamená trpne tvoriť. Nejde o dobytčie utrpenie, nejde o ranu, ide o to, ako ju pretvoríš, na čo ju využiješ. Niet človeka, ktorý by netrpel. Rozdielne sú len stupne vnímateľnosti, ony sú obrátenou stupnicou hodnoty duchovnej.“

(Pavol Strauss)

Jozef Tóth

Evanjelium odpustenia

Toto Evanjelium sa musí oznámiť všetkým ľuďom. Zvesť nekonečného odpustenia. Zvesť o Ježišovi, ktorý si sadal medzi synov dobra i medzi veľkých hriešnikov. Nikto nikdy nevysvetlí toto Ježišovo počínanie. Ježiš sa nikdy a od nikoho neodvrátil. Nebolo človeka, ktorý by bol prekročil jeho trpezlivosť a lásku.

Ježiš však povedal, že tí, ktorých prinesú neskoršie doby, nebudú schopní odpúšťať jeho mierou. Povedal, že vymedzia a vymerajú, čo možno odpustiť a čo nemožno, a kedy je proti Bohu hrešiť ľudské a kedy diabolské. Ježiš, ktorý si sadal medzi posadnutých zlým duchom, povedal: „Len ľudia merajú, Boh nie.“

Ježiš zlomil všetky hranice a všetky hrádze, ale prišiel človek a vystaval si nové, a keď sa v svojej obmedzenosti zviňal v biede, napísal na tieto hrádze meno živého Boha, klakol si pred ne, zatínal päste a preklínal. Neviniť seba, ale Boha. Práve táto nerozumnosť človeka robí nenapraviteľnosť človeka.

Ktorýsi deň pri Genezaretskom jazere, neďaleko Kafarnauma rozprával o tom Ježiš a povedal: „Keby som nezostal tu natrvalo s vami, musel by som sa znovu narodiť zo ženy, pretože ten, kto nevie odpustiť, nevie ani milovať, a kto nevie milovať, ten nevie ani žiť. Lebo život je z Boha a ten život je láska. Ja však tu zostanem s vami a budem vás až do konca sveta priúčať, že odpustenie je odstránenie prekážok z cesty, ktorou sa ide k Otcovi. Inú cestu si vybrať nemôžete, lebo inej cesty niet.“

Ten učeník, ktorý nezomrel, svedčí, že božia láska je väčšia ako ľudské pochopy. Hriech nikdy neprerastie božie odpustenie a božie milosrdenstvo. Kvapka sa nikdy nestane morom a pokus prečítať božie úmysly je pošetilosťou.

V tieni kafarnaumských stromov Ježiš tým, čo pochybovali, povedal: „Semenó, ktoré nepadlo na úrodnú pôdu, nenesie žiadnu vinu. A nenesie vinu ani preto, že nesvietilo naň slnko a nepršal dážď. Preto hospodár nespáli malé klasy, ale s láskou ich pohladí, že sú a žijú a že aj z nich bude múka. Aj vy sa chráňte odsudzovať aj najhorších, aby ste sa aj vy nestali najhoršími.“

(Z knihy: Jozef Tóth, Človek Jób hovorí s Diablom. Evanjelium apoštola Judáša, Košice, Slovo 1995, s. 74-75.)

Rok kresťanskej kultúry

Julo Rybák

K procesom v dnešnej kultúre

(Na počesť vyjdenia Zobraného literárneho a mysliteľského diela I.-III. Pavla Straussa)

Straussovú definíciu o „totálne pomýlenom svete“ treba brať do slova a do písma. – Svet, ktorý volá po totálnej premenne. (Zápisník, 20. 4. 1994)

Priepasť medzi vierou a kultúrou (presnejšie: medzi Kristovým Posolstvom a kultúrou) v modernej dobe závratne narastá. Došli sme k tomu, že pápež Benedikt XVI. musí v zhode s inými veľkými duchmi tejto doby konštatovať, že „Európa rozvinula kultúru, ktorá spôsobom dosiaľ v ľudstve nepoznaným vylučuje Boha z verejného vedomia“; že rozvinula kultúru, „ktorá je najradikálnejším poprením nielen kresťanstva, ale vôbec náboženských a mravných tradícií ľudstva“.

Hneď po druhej svetovej vojne výrazne na to poukazoval Pavol Strauss: „...Boh je dušou ľudstva a jeho chlebom, jeho formatívnou podstatou, lepom jeho dejín. – A Boha vyhodili ako splenžený chlieb za mesto ľudstva, na verejné smetisko večnej nehanebnosti. A Boha denne vyhadzujú na dlažbu, vylučujú z našich kancelárií a ordinácií, z našich fabrik a laboratórií, z našich divadiel a koncertných siení, z našich manželských spálni a z našich detských izieb. A Boha denne vyhadzujú na chladnú dlažbu nášho myslenia. – A preto je dnešný svet ako deravý sud, do ktorého sa nalieva náplň úsili a túženi, i víno dobrej vôle, i dažďová voda pokusov o záchranu a obnovu, ale všetko vyteká, nevedno kadiaľ a kam...“

Že sa táto kaša začala variť hodne pred nami, o tom nás na nejednom mieste presviedča Pavol Országh Hviezdoslav (napríklad v básni *Tak pustne zem...* z r. 1879):

Než obrátiš zrak,
bo snáď zaslznul ti a plakať – hana,
tu záchvat horúčky už zvrátil spak
beh krvi a let duše, rozviazaná
už zmyslov spráž, nechaná kolaj tak,
tá zákonná, tá, Bohom urovananá,
a v neschodnú výš, desný pod oblak
vykračujú si nemoc rozháraná!

Ó, nemoc najhroznejšia, pýchy vlak,
mam, balušenie, klam, fata morgana
a podobné... Pre Boha, lieky! – Jak?
To už tu chýbi len výbuch vulkána
a otrásenie sťažňov ako mak:
a bude zem tá – v sebe pochovaná!...

Táto choroba sveta, tá „nemoc rozháraná, nemoc najhroznejšia“ má svoj pôvod v človeku, akokoľvek si namýšľa, že ešte nikdy sa mu tak dobre nevodilo ako teraz. Znova Pavol Strauss:

„Človek upadajúcej i zapadajúcej doby bol v Nietzsche chový. Vedel o tom, ako o tom vie i dnes. Lenže ju bezdôvodne pokladal za ozdravujúci proces, ktorý ho uschopnil a dal mu právo „k prestavbe výhľadov“. Čo sám považoval za povzbudenie a oprávnenosť zdravia, bolo často výrazom a príznakom choroby.“

„Ničiteľ morálky, akým je človek nášho veku, pred Zarathustrom i po ňom, je zväčša subjektivisticky napchaná opica, ktorá sa cíti povinnou prezentovať svetu každý svoj novoskúsený zážitok za nevidanú originalitu, pre ktorej správne počúvanie až za stáročia narastú síce uši. Je síce pravda, že naše storočie žije na duševný úver akustického klamu. Čo nechce počuť, dáva vyhlásiť za nepočuteľné. **Ale čo dnes nerezonuje, nie je, eo ipso, hudbou budúcnosti**“ (podč. J. R.).

V takejto situácii nie je kumšt podľahnúť malomyselnosti, alebo nedajbože panike.

Niet iného východiska, len sa držať neochvejne pevných istôt. Ako na to upozorňoval mladých ľudí Benedikt XVI. v Posolstve k svetovému dňu mládeže (z 28. 3. 2010): „Mladí ľudia v dnešnej situácii musia čeliť mnohým problémom vyplývajúcim z nezamestnanosti, z nedostatku určitých vzorov a ideálov, ak aj konkrétnych perspektív do budúcnosti. Preto môžu nadobudnúť dojem, že sú zoči-voči krízam a aktuálnym výkyvom bezmocní. Napriek ťažkostiam sa nedajte odradiť a nevzdávajte sa svojich snov. Naopak, pestujte si v srdci veľké túžby po bratstve, spravodlivosti a pokoji! Budúcnosť je v rukách tých, ktorí sa usilujú nájsť silné dôvody pre život a nádej.“

Z tých „silných dôvodov pre život

a nádej“ uvediem – za seba – niektoré:

1. Narastanie spomínaného rozporu je zákonitý, objektívny (a teda – paradoxne – želaný!) proces. Boli potrebné tisícročia vývinu ľudského vedomia, aby sme – konečne! – zastali pred hranicou, ktorej sa v procese evolúcie rovná len vznik života na zemi a zjavenie sa ľudského vedomia (ako nás na to neúnavne upozorňoval páter Jozef Porubčan). Tou hranicou je ZDVIH z jednej roviny vedomia na rovinu novú, kvalitatívne odlišnú; zdvih z orbity civilizácie Egoizmu, civilizácie Smrti, na orbitu civilizácie Lásky, civilizácie Života. Slovmi Pavla Straussa povedané: „Stále sa opakujú v dejinách a chvílkových obmenách základné a podstatné problémy duchovného a vnútorného sveta človeka. Nedajú sa odsunúť, pokiaľ štruktúra človeka s jeho vonkajším aperceptívnym životom, s jeho racionálnou a zmyslovou zložkou i s jeho podvedomím, **sa nepresadžia do iných vzťahových a bytostných životných súradníc**“ (podč. J. R.).

Nesmiernosti spomínaného zdvihu musí zodpovedať aj nesmiernosť krízy, toho DNA, z ktorého sa bude dať k tomuto zdvihu odraziť.

2. Táto kríza má všeobsiahly, univerzálny, „globálny“ charakter. Nič a nikoho nevyklučuje. Všetko „zahýna“ do posledných koncov. Je ona „tesnou bránou všetkých pozemských možností. Všetko sa zdanlivo dovršuje: umenie zahýna do posledných svojich oblastí, veda sa vyčerpáva, vek dozrieva. Všetko sa rúti v posledných závratiach všeobecného úteku, stáva sa hmlistým, odumretým a odosobneným, neskutočným a mlkvým pred úžasnou a tvrdou skutočnosťou a prítomnosťou: Boh sa zrazu všetkému postavil do cesty ako jediná a pevná jestvota a všetko ostatné sa už len v mŕtvolnej zotrvačnosti krúti okolo neho, prach a trosky márneho zhonu a úteku“ (Pavol Strauss, 1. 1. 1951!).

V tomto zmysle je pochopiteľné Porubčanovo konštatovanie, vzťahujúce sa na najvášnivejších aktérov a podnecovateľov oných „posledných závrati všeobecného úteku“: „Všetci, čo sa nadržávajú, že násilnou perzekúciou spôsobia zánik kresťanstva, nerobia vlastne nič iné, len sa zaraďujú medzi svedkov Kristovej pravdy a namiesto zániku jeho diela signalizujú, že sa uskutočňuje.“

– „Približuje sa Božie kráľovstvo. **Práve to, čo sa deje, sú jasné príznaky jeho príchodu**“ (podč. J. R.).

3. Onen zdvih, ono „nové narodenie“ je bolestivý proces, a naša ľudská prirodzenosť sa tejto „úžasnej a tvrdej skutočnosti“ bude zubami-nechtami brániť. „**Vchádzajte tesnou bránou, lebo široká a priestranná cesta vedie do zatratenia a mnoho je tých, čo cez ňu vchádzajú. Aká tesná je brána a úzka cesta, čo vedie do života, a málo je tých, čo ju nachádzajú!**“ (Mt 7, 13-14)

„Moderný človek je duševná mŕtvola, prikrýta lepšími alebo horšími krajčírskymi handrami s mumifikovaným srdcom a vyschnutým mozgom. – Bude len spravodlivé, keď ho socializmus zbaví týchto farizejských okrás, a špina a hniloba sa ukázu tým, čím sú. Áno, treba súhlasiť, že pominuli časy, keď „šaty robili človeka“ (21. 11. 1948).

(K tomu náš Zápisník z 18. 4. 2010: „Nemôžem si pomôcť: tá 60-ročná diagnóza je na dnešného človeka nielen presná, ale vyžaduje si 100-násobné umocnenie. – Aký to „socializmus“ musí prísť, aby sme sa spamätali?“)

Znova a znova pritom podliehame sebaklamu, že vonkajškové spoločenské premeny sú vlastne onou kýženou metamorfózou, ktorá zaručí nádejny budúci rozvoj – aj bez zmeny ľudského vedomia, čo je v rozpore so Straussovým presvedčením: „**Keď sa zmení predznamenanie, nezmení sa ešte hodnota. Kde sú kritériá vnútornej ceny človeka? V čom sa zračia, čím sa delia, aké zdedené hodnoty predstavujú a aké získané ich manifestujú?**“

Neodolám, aby som na tomto mieste neodcitoval posolstvo Polárky (onej „istej prorokyne“) z Hviezdoslavovej skladby „Oblaky“:

*Od Golgaty krvavého dreva
až po kríž, ktorý každodenne
nosiť musia poctivosť a ctnota –
spomla hriechy, sčítala zločiny,
za než jadro človečenstva trpí
a trpieť má ešte neustajne,
**bo nič ťažšie: ako poznať, zvoliť,
nasledovať apoštolov pravých, –
a nič ťažšie: jak opustiť cestu,
čo zlí ťasi hladko narovnali...***

4. Nieto toho presvedčovania, tej agitácie, tých SLOV, ktoré by mohli túto inerciu prekonať. „Globálne“ ľudské vedomie sa musí **presýtiť** tým úpadkom, tým poklesom (ktorý je objektív-

ne v rozpore s obrazom božím do nás vloženým), že nás spontánne prenikne pocit DOSŤ! – a zažiada sa nám OPAKU. Spomínam si pritom, čo som pred rokmi (19. apríla 1994) napísal v liste Pavlovi Straussovi: *Všetka naša nádej je spojená s tým „vnútram ľudí“, o ktorom píšeš, že čo nevidieť „bude kypieť a zadusí sa v sebe“. Na tento výkrik zvnútra duší musí Tvoje slovo trpezlivo čakať – a táto chvíľa sa prudko blíži. Nečudo, že sa sveta na konci slepej uličky zmocňuje taký chaos. (Svätý Otec sa mi na stole bezstarostne usmieva, ale aký je to pontifikát!) Všetko je to hádam potrebné k tomu, aby sa slovami J. Escrivá dalo povedať: „Otvorili sa božské cesty Zeme.“ (V dotyku s Pavlom Straussom, Košice 1997, s. 24.)*

Ten istý spomínaný „Svätý Otec“ nám k tejto nádeji, ktorá je obsiahnutá v najhlbšom ľudskom vnútri, napísal: „*Evanjelium bude vždy a všade výzvou pre ľudskú slabosť. Ale práve v tejto výzve spočíva všetka jeho sila. Človek vo svojom podvedomí azda očakáva takúto výzvu, **naozaj v sebe cíti potrebu prekonávať seba samého**. Iba keď prekoná seba samého, je naozaj človekom (porov. Blaise Pascal, Pensées...: „aprenez que l'homme passe infiniment l'homme“). – Toto je tá najhlbšia pravda o človeku. **Kristus ju pozná ako prvý**. On ozaj vie, „čo je v človeku“ (Jn 2, 23).“*

5. A práve spomínaný OPAK je to, na čo musíme sústrediť celú svoju pozornosť, nie na kritiku toho, čo nás ťahalo a ťahá k poklesu. Aby sa nestalo – ako sa stalo už neraz – že na spontánnu túžbu po opaku vždy pohotoví služobníci Zlého odpovedia prefíkaným preoblečením starého do nových šiat.

Ak sa nemá tak stať, musíme sa oprieť o veľkých duchov všetkých čias. Rozhrnúť tie samozvané „pahorky“, aby nášmu zraku v celej kráse a veľkosti zažiarili štíty ľudského génia. Namiesto stavania vlastných oltárikov a vlastných bôžikov všetku intelektuálnu kapacitu sústrediť na ukazovanie cesty k onomu CHRÁMU DUCHA. Postaviť jasný predeľ medzi tým, čo nás vedie k SKLADU, a čo k ROZKLADU.

Ako nám to už na inom mieste v tomto čísle Listov PS P. Strauss povedal: „*Iba keby sa zosnuli básnickí a mysliteľskí veľikáni národa duchovne zladili a v šíkoch zoradili v omeškanej vďačke, našli by sa dojaté duše, čo by v tom boli schopné pokračovať duchovne na kolénach.*“ – A ešte raz o tom istom: „*Plnosť života je najlepšia príprava na smrť.*

*Málo rečí a veľa koncentrovaných myšlienok. **Oprieš sa o poznanie cenných a veľkých životov**“ (podč. J.R.).*

To okrem iného predpokladá naliat si čistého vína a podľa príkladu Kútника-Šmálova začať v kultúre a v umení prísne odlišovať katolícke od „katolíckeho“. Aj tu nám núka Pavol Strauss jasné pravidlo: „*Len pravda je liek a zbraň proti omylu a lži. Len „pravda nás oslobodí“. – Nestačí preto oná šašovská a pohodlná charakteristika: to je dobré, lebo je to katolícke. Nie preto, že je niečo dobré, je katolícke, všeobjímajúce, univerzálne vo svojej podstate. Nie všade, kde sú katolíci, je aj pravda. Ale kde je pravda, tam je katolicita.*“

(Poznámka. Strausovo *Nie preto, že je niečo dobré, je katolícke...* sa mi žiada písať: *Nie, pretože je niečo dobré, je katolícke...* – prípadne: *Nie pretože je niečo dobré...*)

Pre dnešnú katolícku kultúru a umenie viac ako kedykoľvek platia slová Pavla Straussa: „*Dnešné časy si nevyžadujú natolko systematické a široké analýzy, skôr potrebujú **plamene, šlahajúce z rozpalených duší, a lásku a pravdu rozdávať zdiveným srdciam** (podč. J. R.). Preto sú azda najrôznejší mystici a extatici aktuálnejší než systematici.*“

6. Keďže tento príspevok koncipujem v dňoch, keď sa lúčime s jedným z oných veľkých duchov našej doby – s pátrom **Tomášom Špidlíkom**, – nedá mi, aby som ako naliehavú úlohu na tomto prelome čias nevyzdvihol – v súzvuku s jeho odkazom – poslanie Krásky, ktorá podľa Dostojevského „spasí svet“. Je to o to naliehavejšie, lebo súčasná doba nám všemožne vnucovala zvrátený obraz krásy; že – povedané parafrázou Solovjovovho obrazu – v diamante videla uhlie a v uhli diamant.

Podľa Špidlíka je (v súhlase so Solovjovom) „*ošklivé to, čo zůstává samo v sobě, krásné je to, v čem vidíme něco vyššího*. – To „vyšší“ je ovšem různého stupně, tedy různé jsou stupně krásy. Pro nás křesťany je skutečností, že nejkrásnější je osoba Krista, který to sám potvrdil, když řekl: „Kdo vidí mne, vidí Otce“ (Jan 14, 9). Bude-li Kristus ve všem, celý svět se stane krásným a spojením přírodních věd a filosofie s náboženskou zkušeností nabude i všechna lidská kultura hodnotu a vše se spojí v jedno harmonické vidění světa i lidstva“ (Duše Ruska, s. 85).

Porovnajme k tomu aj Bulgakova, ako ho cituje Špidlík: *„Nejvyšším cílem je krása stvoření, ne jeho dobro, které vzdor všemu zůstává poznačeno zákonem. Krása zachrání svět, protože proměna kosmu, ráj, Boží království, představuje její dosažení“* (Ruská idea, s. 90).

Pre Pavla Florenského *„není cílem asketiky osoba dobrá, ale krásná; charakteristickým typem velkých světců není dobrota srdce, která může být společná i s lidmi tělesnými a dokonca s hříšnými, ale spíš duchovní krása, lesk krásy osobní, krásy, která osvětluje, které nedosáhnou tělesní lidé“* (Důvody srdce, s. 150).

7. - Nie je všetko, o čom tu hovoríte, len jeden z tých „lživých ideálov“, na ktoré ľudstvo už neraz tak krvavo doplatilo? – mohol by sa opýtať skeptik dnešných čias. Na to mu Strauss – v polemike s Nietzsche – odpovie: *„Áno, každý falošný „lživý ideál bol doteraz kliatbou reality“. Ale i realita môže byť klamstvom a kliatbou ideálu. Lebo nie len to je veľké, čo je. Zaiste je to, čo môže byť, aspoň takým veľkým ako to, čo je, ak nie väčším. A nemožno tvrdiť, že čo nie je, by nemohlo byť. To, čo by mohlo byť, má aspoň tolko pravdepodobnosti možného jestovania, aká je istota pomínutia jestvujúceho“* (Ecce homo).

A na inom mieste k odkazu veľkých duchov ešte presvedčivejšie: *„Dielo je výraz protuberancií z reálnej oblasti duchovna. Keby nás nebolo a keby nebolo toho, čo sme popísali, namalovali a naskomponovali, tak to raz vyrazí z iných a v tom istom vnútornom zaradení. Lebo čo chce a čo má byť, to je a bude. To nik a nič nezastaví“* (podč. J. R.).

8. Z príliš spoľahlivých úst zaznelo posolstvo o duchovnej prestavbe tejto doby, aby sme tomu mohli neveriť:

„Dochádza ku kultúrno-duchovnému historickému paradoxu. Zo systematického zriekania sa evanjeliového posolstva sa stal čisto rozumový výplod ducha, mravov a premýšľania, ktorý ale nakoniec dôjde na svoj pôvod a z celosvetového antikresťanstva dôjde, vďaka „podfuku Ducha Svätého“, k pôvodnému presvedčivému prameňu z pôvodných duchovných zdrojov znovu vyvierajúcich večných právd.“

„Ak nebude budúci svet kresťanský, nebude ho vôbec. Stála obmena privedie svet „ad fontes“ (k prameňom), do blízkosti Kristovej. Dejinné prevraty budú duchovné prívraty“ (Pavol Strauss).

Porovnajme k tomu aj Jána Pavla II: *„Určite mal pravdu André Malraux, keď*

povedal, že XXI. storočie bude buď storočím náboženstva, alebo nebude vôbec.“

„Prežívame vo všetkých okruhoch bytia advent. Je v nás i mimo nás. Celý svet prežíva adventné údobie. Advent je nádherná fáza života, fáza nádeje a nádeje na veľkú a skoro nepredstaviteľnú lásku.“

Ideme v ústrety sviatkom narodenia Večnej Lásky. Vyjde ako veľké a nádherné Slnko Spravodlivosti“ (Pavol Strauss v liste Márii Medveckej).

9. A nakoniec istota nad istoty: Ved nie sme sami! *„Kristov pogram je stavaný pre dvoch: pre človeka a pre Ducha-Stvoriteľa, ktorého nám posla. Ani na chvíľu to nemožno chápať inak ako práve takto. Akúže nádej, aké výhliadky by mali ovce medzi vlkami (porov. Mt 10, 16-25 – J. R.), keby boli odkázané len na svoje ovčie možnosti?“* (Jozef Porubčan).

„V osobnej a národnej opustenosti sa zdanlive vytratil Boh. Ďaleko od duchovnej vlasti pozeráme bezradne do zakrytého neba budúcnosti. – A razom vieme, že je tu, medzi nami i v nás. Dejiny sú dôkazom jeho stálej prítomnosti. Len sa chce cez nás zviditeľniť. Silou nádeje“ (Pavol Strauss).

„Hádám nikdy sme to nepotrebovali vedieť tak naliehavo, ako práve dnes, že púť tejto planéty časom nie je odkázaná len na človeka. Dnes, keď sa tak ako málokedy predtým bojíme o budúcnosť svojho rodu, keď sme si vynašli a vyrobili zbrane, ktorými sme schopní niekoľkými výstrelmi spáchať samovraždu planéty – dnes to potrebujeme vedieť (tak, ako potrebujeme vzduch na dýchanie), že náš osud nie je len našou záležitosťou, že sme mocným Kristovým slovom zapojení do programu milujúceho, všemohúceho Boha, ktorý má moc všetko do bodky naplniť“ (Jozef Porubčan).

*A preds' vždy zvieri vo mne viera:
závisieť nemôž' dychoť nás
od slepej súdby, od žoldniera
a nech mu pánom satanáš!
A Božia vôľa rozmar nenie,
že dnes svoj výtvar zadusí,
v ňomž včera mala zaľúbenie –
Boh nevyvádza pokusy.*

(P. O. Hviezdoslav)

(Poznámka. Ide o rozšírený a prepracovaný variant článku, ktorý pod názvom „Poznámky k procesom v dnešnej kultúre“ uverejnil časopis Viera a život 2010, č. 3, s. 51-55.)

Pavol Strauss

Prepáčte, že žijem

Nikdy som skoro od nikoho nič nechcel. Verejná tvár zbytočnosťných komplexov nejestvovala, lebo bola obrátená do vnútra. Väčšinou som premrhal všetky možnosti šťastia a uplatnenia, v živote, v zamestnaní, v priateľstvách a družnosťach. Polovedome, polonevedome.

Viem, že bolo trúfalosťou narodiť sa tu, tak a nevyhnutne. Určite som sa nenarodil s amniónovým čepčekom šťastia. Všetko tomu nasvedča. Občas si sugerujem, že bolo treba byť, pretože som. Vaticanatio ex eventu. Kým sa človek dopracuje k vesmírnemu pocitu, pomaly sa vytratia ostatné pocity tvoriace šteblíky dozrievania.

Vynašiel som len vynájdene. Preto som vždy, u každého a všade, neaktuálny. Nemôžem sám rozhodnúť, či som sa nenarodil neskoro, a či zavčasu, či na správnom mieste, či v správnej rodinnej, genetickej a ľudskej konštelácii. Na optimistické životné termíny a horoskopy sa nespolieham, lebo sa zabúdam stavať do siločiar.

A predsa boli v živote chvíle na nejasnom poschodí spomienok, kde sa mi v sekunde premiešali všetky protichodné zážitky života vo víre, ktorý ma samého prekročil, život ako stupeň smrti, krása ako vyvrátená ohavnosť, čistota na ostrí noža hraničiaca so všetkou zvrátenosťou a výbuchmi zmyselnosti, dobrota ako tieň diabolskej zloby a cynického lotrovstva. A to všetko na čele hmlistej tváre Kristovej, v nadzemskom pokoji mediátora, prievozníka a záchrancu. Len tu kdesi môže byť láska, ktorá vo svojom ohni všetko spáli a preskupí.

Zvony ticha sa blížia k vnútornému sluchu. Sú aj silnejšie vánky kríz a bolesti, v ktorých znejú o niečo jasnejšie. Ani slza ich neoslábí.

Život je strašné provizórium, v ktorom sú, a stále, začiatky a stále začiatky sú čoraz zahmlenejšie. Ale ten jeden silnejší ich urobí jasnejšími a nosnejšími. Len premena je zárukou trvania. Čo trvá, zanikne. Čo zanikne, trvá. Len myšlienka, v tisícich formách, robí život znesiteľným. Neraz prechádza nami ako svetlo sklom.

Prepáčte, že píšem. Pero je na vine. Prepáčte, že žijem. Život je na vine. Nič nie je zbytočné. Len nechápeme ešte,

Zobrané literárne a mysliteľské dielo Pavla Straussa

Rozhovor s editorom Zobraného literárneho a mysliteľského diela Pavla Straussa prof. Júliusom P a š t e k o m

„Zdvihnite oči a pozrite sa na polia, že sú už biele na žatvu! Žnec už dostáva odmenu a zbiera úrodu pre večný život, aby sa spoločne tešili aj rozsievač aj žnec. Tu sa potvrdzuje príslovie: Jeden rozsieva a druhý žne. Ja som vás poslal žať to, na čom ste nepracovali. Pracovali iní a vy ste vstúpili do ich práce.“ (Jn 4, 35-38)

+

Od Vášho prvého stretnutia s dielom Pavla Straussa po redigovanie jeho Zobraného diela uplynulo iste pekných pár desiatok rokov. – Aké bolo Vaše prvé stretnutie s textom P. Straussa – a potom aj s ním osobne?

Hneď v roku 1948 dostala sa mi do rúk *Mozaika nádeje*. Priam sa mi nechcelo veriť, že máme konečne takého vynikajúceho autora – s vyspelou ori-

načo to bolo. Nik nie je zbytočný. Len nevieme vždy, či je na správnom mieste. Ale pretože svet pozostáva aj z úbytkov, aj z protikladov a protirečení, je alebo bude všetko vyrovnané. I nepochopiteľné a absurdnosti.

Nežijem. Som žitý a zžitý a vžitý do života. Nik a nič nie je nadarmo.

Ale veď život nepotrebuje ospravedlenie. Je. A je hodný obdivu a vďaky.

A každý človek pozostáva z viacerých ľudí, z viacerých postáv, z viacerých životov. Niekedy nevie, ktorý je ten pravý, niekedy to však predsa tuší.

(Z knihy Pavla Straussa, *Život je len jeden*. V *Zobranom... diele* zv. II, s. 247-248.)

ginalitou myslenia, širokou európskou vzdelanosťou, osobitým kultivovaným štýlom, fascinujúcou duchovnou náplňou. Pascalovský typ, ktorý naozaj vedel, komu aj čomu uveril – a pochopil svoje písanie ako apoštolát. *Mozaika nádeje* patrí medzi moje najobľúbenejšie Straussove knihy. Cez ňu najlepšie pochopíme kvality jeho mysliteľskej i literárnej tvorby.

Osobne som sa s ním zoznámil na bratislavskom Hrade v r. 1992, kde bolo priateľské stretnutie s profesorom Hanusom, keď mu udelili čestný doktorát. Hanus mi kedysi povedal s narážkou na mnohoročný kriminál: „Viete, mňa len tak ľahko nemohli zlomiť.“ Žiaľ, teraz to bol už celkom zlomený človek, troska. Sestrička ho musela krímiť. „Chudák profesor Hanus,“ – vzdychol som pred lekárom Straussom. Priam ho to rozčúľilo, vraj aký chudák! – Vyznavač utrpenia nedíval sa na neho lekárskymi očami.

Ktoré boli kľúčové momenty Vášho „spolužitia“ s odkazom Pavla Straussa?

Prvá povojnová knižka *Všetko je rovnako blízke i ďaleké, švajčiarske „zápisky“* ma zaujala i preto, že som v r. 1946 absolvoval dvojsemestrálne štúdium v obdivuhodnom Švajčiarsku. Prenikavá analýza s európskou perspektívou! V *Mozaike nádeje* písal o duchovných témach i autoroch, ktorí aj mne boli blízki – napríklad Franz Werfel, konvertita Alfred Fuchs (je to Straussova ľudská paralela!).

Obe tieto povojnové knižky vzbudili vo mne veľké očakávanie, že prídu ďalšie múdre knižky s veľkolepými témami. Žiaľ, „víťazný február 1948“ všetko zmrazil – Strauss sa stal nežiadúci. Neskôr ma so Straussom spájali jeho priateľstvá s predstaviteľmi

„Zobrané spisy sú koniec koncov nie nič iné ako chrám, do ktorého sa schádzajú ľudia k modlitbe, a autor je v ňom ako kňaz.“

(Michail Michajlovič Prišvin)

tzv. katolíckej moderny, s básnikmi či mysliteľmi – stal som sa ich editorom (Silan, Hanus, Kútnik, Šprinc, Strmeň atď.). Bol vynikajúci esejista, to mi ho robilo obzvlášť blízkym, podobne jeho európska orientácia. Tú mal spoločnú s romanistom Jozefom Felixom, ktorý bol aj mojím dlhoročným priateľom; vydal mu pohotovo v čase „politického odmäku“ vynikajúce hudobnícke *Zápisky diletanta*.

Intenzívne ste prežili vstup Pavla Straussa do povojnovej umeleckej i spoločenskej situácie u nás. Teraz vypravádzate do sveta jeho súborné dielo. Aké posuny nastali v dobe a v myslení za uplynulých 60 rokov a ako aktuálne vnímate jeho dnešný „totálny“ vstup do prúdu čias? – Nepríde aj teraz – ako zvykol sám hovoriť – „priskoro“ alebo „prineskoro“?

Strausovo dielo, nazdávam sa, je a bude stále aktuálne. Dúfam, že plánované desaťzväzkové vydanie upevní aj zdôrazní jeho postavenie v našej literatúre. Je naozaj moderným „klasikom“ slovenskej literatúry (ako Beniak či Hronský). Akiste zažiarí aj v terajšom temnejúcom 21. storočí. Jednak je osobitý, nevšedný zjav, naozaj európsky formát; jednak zostáva príkladným nositeľom pozitívnych mravných, životných, kultúrnych tendencií. Ako náboženský spisovateľ patrí do našej duchovnej elity. Takí autori vyžadujú vyspelých, náročných čitateľov. Kto je myšlienkovito „nadčasový“, neprichádza „priskoro“ ani „prineskoro“ (ako sa sám nazdával v čase svojej autorskej vyradenosti). Je stále potrebný a žiadúci. Dnešný svet je ešte viac chaotickejší, zdemoralizovanejší, zdehumanizovanejší. Práve preto potrebuje straussovských diagnostikov, kritikov, apoštolov.

Rúfus v úvode k Rekviem za živých upozorňuje čitateľov na „vysoké nároky“, ktoré kladie na nás Strauss svojim spôsobom videnia sveta, myslenia i jazyka; že je to „oriešok, ktorý treba lúškať...“ –

Ako Slovensko, ktorému robí také problémy napr. Hviezdoslavov jazyk, prijíma jazyk Pavla Straussa?

V Straussovom prípade nejde o „jazyk“, ide o „štýl“, o spôsob vyjadrovania. Je vynikajúci štýlista (náprotivok esejistického štýlistu Alexandra Matušku), vie jasne a presne formulovať, dokonca až brilantne. Zväzky používal „šifrovaný“ štýl, zložitý a preťažený. Pravdepodobne z obavy aj z ostražitosťi – pred sľedivou bezpečnosťou, zameranou zvlášť na náboženských aktivistov, vyznavačov, disidentov (neušlo jej, že anonymne publikoval v Ríme).

Pri doterajších vydaniach Pavla Straussa výrazne, priam bolestne chýbala – ako ste boli napísali – „objasňujúca orchestrácia k autorovmu partu“. – Na čo sa možno v tomto ohľade tešiť vo vašom vydaní *Zobraného diela Pavla Straussa*?

Každý zväzok je uvedený štúdiou, podáva základné informácie i objasnenie príslušnej tematiky, často veľmi rôznorodej, čím chce čitateľov zorientovať aj istým spôsobom zasvätiť do hlbších významových rovín aj do autorových skrytých zámerov. Žiaľ, z rozsahových dôvodov nebolo možné použiť bežný, zaužívaný tzv. **poznámkový aparát** – napríklad na vysvetlenie premnohých faktov či znalostí z oblasti medicíny alebo prírodných vied a pod.

Vydaním Zobraného diela tým najdôstojnejším spôsobom „predznamenať“ sté výročie Straussovho narodenia r. 2012. Ako by ste si Vy, čo vnímate Straussa na úrovni najvyšších duchov európskeho umenia a myslenia – predstavovali onen „Straussovský“ rok na Slovensku?

„Straussovský rok“ by sa mal stať neoficiálnou, ale organizovanou akciou viacerých ustanovizní – literárnych, cirkevných, vedeckých. Ak bude k dispozícii plánovaných desať zväzkov, bude z čoho vychádzať, o čo sa opierať, čo interpretovať. Možno k domácim odborníkom sa pridajú aj zahraniční znalci či záujemci (napríklad nemeckí, švajčiarski, českí). Máme dostatok časopisov aj iných periodík, kde by sa mohla odborne „propagovať“ straussovská problematika. Možno sa nájdu milovníci straussovskej múdrosti a spirituality, ktorí prekvapia objavnými knižkami – literárnymi, filozofickými, teologickými. Mohla by dovedy vyjsť aj Straussova i straussovská korešpon-

dencia, iste by priniesla inšpiratívne a nové podnety. Kruh pracovníkov okolo Listov Pavla Straussa akiste dlhodobou bude pripravovať jubilejný „straussovský rok“. **Môže to byť veľká slávnosť ducha kultúrnosti!**

Čo by ste zaželeli ľuďom, ktorí budú držať v rukách zväzky Vami pripraveného súborného diela Pavla Straussa?

Želal by som Straussovi, aby mal nielen náhodných, príležitostných čitateľov, lež naozaj aj verných, „skalných“, ktorí by mali jeho knihy v knižnici (v podobe, v akej vychádzajú, sú priam „ozdobou“ knižnice). Aby ich jeho eseje, reflexie, aforizmy, denníky, básne povznášali do vyšších myšlienkových rovín. Aby prostredníctvom neho zapojili sa do prúdu morálnej a duchovnej obrody slovenského či európskeho človeka, stali sa, podľa jeho vzoru, nositeľmi pozitívnych životných a spoločenských tendencií. Aby sa usilovali aj o hlbšie, dôkladnejšie sebaskultúrnenie (môže sa to diať práve tak čítaním, ako počúvaním hudby). Straussove náboženské diela sú iné než diela profesora Hanusa či kardinála Korca, no mali by sa podobne dostať do kolobehu nášho národného života. Aby pomáhali vytvárať náboženskú i kultúrnu „elitu“, schopnú udržiavať v našej „pospolitosti“ (ako by sa vyjadril profesor Hanus) veľké kresťanské tradície, životodárne kresťanské hodnoty.

Z vášho poznania stretli ste sa vo svetovej tvorbe s podobným autorom ako bol Pavol Strauss?

Vo viacerých národných kultúrach (napr. vo francúzskej, nemeckej, českej) vyskytli sa aj veľkí konvertiti, patria medzi najväčnejších duchov (napríklad Chesterton, Papini), takmer „rádioaktívne“ žiaria (v dobrom slova zmysle). So záľubou som ich čítal a videl v nich sugestívne vzory (napríklad v českom mučeníkovi Fuchsovi). Pavol Strauss sa k nim radí ako jasný plameň – má viaceré autorské podobnosti s Picardom, autorom knihy *Útek pred Bohom* (najznepokojujúcejšia straussovská téma).

Sú v jeho tvorbe i miesta či myšlienky, s ktorými sa vnútorne osobne nestotožňujete?

Istý nesúhlas vyvolával u mňa jeho prílišný kult utrpenia. To je zveličené aj neaktuálne. Treba viac zdôrazňovať heroizmus vôle, schopnosť uvedomele nepoddať sa zlu, náporom síl zla. He-

roizmus pozitívnej aktivity. Prílišné sebabičovanie podvzúje, podlamuje čínorodosť, robí človeka poddajným a pasívnym. Netreba požadovať veľké činy, ale uvedomelé, programové akty pevnej vôle v oblasti života a tvorby.

Nezriedka sa stretne s výhradami, že Strauss kladie príliš veľké nároky na čitateľa; súhlasíte s tým?

Chápeť, prečo Strauss niektoré diela písal „šifrovaným“ štýlom, ale nestotožňujem sa s nejakými nadnárokmami na čitateľa. Viem, že ako umeleckému modernistovi (literárne začínal v čase nemeckého expresionizmu) žiadalo sa mu vymaniť z tradičného realistickeho štýlu. Sám kdesi spomína, vraj jeho nemecké básne z tridsiatych rokov niektorí považovali za prvé nábehy k surrealizmu. Možno sa nájdu čitateľa, špecializujúci sa na jeho denníky (vychytená literárna forma modernistov – napríklad Gida, Kafku, Manna), nebude ľahké dešifrovať ich niekoľkonásobné významové roviny. Teším sa na vydarené výsledky!

Cítite u Straussa v priebehu času určitý umelecký vývoj?

Strauss prechádzal vývinom ako každý autor. Avšak, ako sám vravel, vďaka premenám zostával sebou. Z filozofického hladiska by bolo zaujímavé sledovať jeho úvahy o čase (zapodieval sa ním už sv. Augustín, najmä moderní filozofi – Bergson, Husserl, Heidegger), všetko ponímal nakoniec ako absolútnu prítomnosť. Od mladosti ho „plašila“ smrť, v starobe sa s ňou spriatelil ako sv. František. Stále ho prenasledovali „apokalyptické tieňe“, najprv v biblickom zmysle (najmä kým sa nevyjavilo „tretie“ fatimské tajomstvo), potom v antropologickom zmysle. Človeku nehrozí záhuba „zhora“, sám sa stáva strojom vlastnej záhuby, nielen „atómová smrť“, rovnako ekologické katastrofy (ničenie prírody, s tým súvisiaci nedostatok vody a následné hladomory). Jeho varovanie nebolo planou výzvou na obranu „Božieho stvorenstva“, veď aj Slovensku už hrozí ekologická katastrofa (očakávané presuny klimatických pásem). Azda poslednou Straussovou vývinovou fázou bol prechod do akejsi mysticizujúcej spirituality (denník z r. 1993). Kiež by sa správne pochopila jeho myšlienka, že svet by potreboval naplniť sa – povedané teilhardovským obrazom – „vesmírnym Kristom“. To by však vyžadovalo nejaké nadľudské, kozmické zásahy.

Jozef Tóth Objav

(K vydaniu súborného diela Pavla Straussa)

*Našli sa listy,
nie z javora,
zo živého stromu,
zo stromu,
z ktorého dovidieť
na raj
a na Sodomu!
A strom nepokúša sa stať bohom,
len človekom,
celým človekom,
ach, tým snom odvekom,
ktorý nechce už viac
stratiť
a chce ho večne
mať,
nenávidieť viac,
lež milovať!
Listy majú liečivú silu,
vyskúšanú hore,
na Sione a na Táboře
a ešte na vršku
skríženého dreva.
A všetky listy sveta
sú iba ozdobkami,
sú len papierová pleť!
Oživujú cievy, myseľ
a srdcia ladia do spevu
a v nich aj plač
má vždy podobu úsmevu!
A je to živé lístie,
a keď to lístie zadýcha,
spievajú uzdravení slepci
a padnú aj múry Jericha!*

*Našli sa listy,
svetlom napísané,
je sviatok,
chvíľa na čítanie!*

*A je v nich tajomstvo,
odkľiate tajomstvo:
ako treba žiť,
ako majú srdcia
radosťou zazvoniť,
a zazvoniť všetky zvony, organy,
zborny a kapely,
kosal na poliach
i chirurgické skalpely!*

*A tieto listy zo stromu,
ich nektár a miazga
do drení kostí derú sa!
Tie listy,
čo Boží Duch rozosieva,
to nie sú listy Adama,
lež
Šavla,
Pavla
Straussa!*

Július Pašteka

Osobné vyznanie v Ružomberku

(Promočný prejav na Katolíckej
univerzite v Ružomberku)

Dovoľte, prosím, pri tejto príležitosti
menšie osobné vyznanie.

Ak sa mi dostáva v dnešnom Ružom-
berku veľká pocta, žiada sa mi objasniť, či
moja odborná i editorská činnosť súvisela
nejako aj s týmto mestom, s jeho národ-
ným a kultúrnym dňom, s významnými
ružomberkými rodákmi a občanmi. Či
išlo len o ľudské kontakty, alebo aj o čino-
rodú aktivitu v spojitosti s nimi. Chvala-
bohu, vyskytli sa viaceré osoby a osobnos-
ti, reprezentujúce kultúrnosť niekdajšieho
Ružomberka, ktoré mi umožnili zapojiť
sa do duchovnej a literárnej ružomber-
skej tradície. Išlo predovšetkým o dve
osobnosti: o profesora **Ladislava Hanusa**
a profesora **Jozefa Felixa**.

Moja prvá návšteva Ružomberka v r.
1940 alebo 1941 nebola úspešná. Cez veľ-
ké letné prázdniny vybrali sme sa z mo-
jej rodnej obce Sereď navštíviť Hlinkovo
mauzóleum. Šiel strýko, veľký hlinkovec,
otec, brat, bratanec a ja. Pre všetkých nás
Ružomberok bol Hlinkovým mestom, on
sám legendárnou postavou našich národ-
ných dejín. Bohužiaľ, do jeho mauzólea
sme sa nedostali, bolo vo všedný deň za-
tvorené. Ako gymnazista som zažil smú-
tok Slovenska pri jeho úmrtí, rozhlasovú
reportáž Dr. Faguľu z Hlinkovho mauzó-
lea, poznal Sidorovu knižku o černošskej
tragédii, sledoval veľký hlinkovský kult za
prvej Slovenskej republiky, vyznával po-
vestné heslo „Za Boha a za národ“. O ži-
vom Hlinkovi dozvedel som sa mnohé
zaujímavosti až v r. 1943, vo svoradov-
skom vysokoškolskom internáte. Boli na-
ozaj autentické, pretože ich rozprával Ru-
žomberčan **Eduo Šebesta**, najobľúbenejší
Hlinkov miništrant. On mi rozprával aj

o Hlinkovom kaplánovi Ladislavovi Ha-
nusovi a v r. 1944 požičal jeho *Rozpravu
o kultúrnosti*, s tematikou, ktorá ma mi-
moriadne zaujala.

Naživo som profesora Hanusa zažil,
keď v r. 1947 prednášal v Trnave, osobne
som ho spoznal o dve desaťročia neskôr
v Bratislave. Bolo to v r. 1967, po prepus-
tení z neoprávneného väznenia pracoval
ako kurič v Dúbravke. S ním ma spojilo
viacero nenáhodných náhod. Býval na
Štrkovi ako ja a vo vedľajšom vežiaku,
na jedenástom poschodí. Navštívil som
ho s jeho dávnym liptovským priateľom
Jánom Fabianom, farárom v Slovenskej
Vsi. Profesor ma prekvapil priznaním,
že on sa chcel so mnou už dávnejšie zo-
známiť, vraj počul, že mám „veľa kníh“.
Potom prichádzal ku mne, požičiaval si
beletriu i odborné diela, dal mi čítať ruko-
pis svojej *Filozofie kultúry*, neskôr rozpra-
covanú na monografiu *Človek a kultúra*.
Keď mu v r. 1968 umožnili návrat do pas-
torácie, posielal som mu knihy do Kva-
čian – občas mu ich bezpečnosť zadržia-
vala. Inicial som v roku 1992, pri jeho
veľkom životnom jubileu, aby mu udelili
čestný doktorát. Vtedy to už bol zlomený
starec, ťažko postihnutý chorobou. Keď
som sa s ním stretol na bratislavskom
hrade, takmer ma nepoznal, povedal mi
jedinú vetu. Tam som osobne spoznal
doktora Pavla Straussa, ktorý považoval
Ladislava Hanusa za jedného z najväčších
duchov Slovenska. Ešte za profesorovho
života dostal sa mi do rúk strojepis jeho
monografie *Jozef Kúttník-Šmálov*, posky-
tol som mu k nej kompletnú bibliografiu.
Mladý monsignor **Ján Maga**, profesorov
žiak a spolupracovník, sa sťažoval, že ne-
môže nájsť medzi laikmi ani kňazmi také-
ho, čo by bol ochotný zredigovať rukopis,
aby vyšiel knižne. Tak som sa ponúkol,
ako vydavateľský redaktor mal som istú
prax. Aby monografia bola kompletná,
musel som pripísať nejaké kapitoly. Pro-
fesor sa dožil vydania knihy v r. 1992.
Tým sa začala moja editorská práca na
Hanusových rukopisoch. Ešte v tom roku
poslal za mnou docenta **Jozefa Hlinického**,
aby som pomohol vydať monografiu
Kostol ako symbol. I to bol nedohotove-
ný rukopis, chýbal aj všetok ilustračný
materiál, takže kniha vyšla – opäť vďaka
viacerým nenáhodným náhodám – až v r.
1995. Profesor sa tejto krásnej publikácie
nedožil, iba monsignor Maga; žiaľ, i on asi
o dva mesiace umrel. *Kostol ako symbol*
vyšiel vo vydavateľstve LÚČ. Že tam po-
stupne mohli vyjsť aj ďalšie Hanusove die-
la, vďačím terajšiemu profesorovi Hlinic-
kému, ktorý vlastnil všetky profesorove

rukopisy. Takže ako editor som v r. 1994-2007 zredigoval v Lúči týchto desať zväzkov: *Romano Guardini, mysliteľ a pedagóg storočia, Kostol ako symbol, Človek a kultúra, Princíp pluralizmu, Pokonštantínska Cirkev, Umenie a náboženstvo, O kultúre a kultúrnosti, Pamäti svedka storočia, Princípy kresťanskej morálky*. Vďaka týmto knihám získal profesor Hanus aspoň posmrtné, v roku svojej storočnice, vysoké európske vyznačenie: UNESCO ho v r. 2007 zaradilo medzi svetových jubilatov. Veľmi ma to prekvapilo, ešte viacej potešilo. Pán profesor si to zaslúžil.

Keď už bol profesor Hanus nevládnym, spostredkoval medzi nami korešpondenčný styk Ružomberčan profesor **Vladimír Uhlár**, jazykovedec, jeho priateľ a priaznivec. Poznal som sa s ním už dávnejšie, písal som o jeho strýkovi Rudolfovi Uhlárovi, literárnom a divadelnom kritikovi. Raz pri bratislavskej návšteve chcel navštíviť Martinský cintorín, zájsť k hrobu prezidenta Tisu. Kde sa mal nachádzať, prezradil mi dávnejšie Ružomberčan **Pavol Stano**, brat niekdajšieho ministra. Vraj musím nájsť hrob jeho brata Mikuláša, neďaleko sa nachádza i prezidentov. Priviedol som priateľa Uhlára na predpokladané miesto; no neskôr sa ukázalo, že prezident bol pochovaný o niečo ďalej. Vtedy mi aj on prezradil, s čím sa mu zdôveril istý známy kňaz. Údajne telo Andreja Hlinku sa nachádza v krypte Ludovíta Fullu. Asi aj toto bol chybný údaj, po nebohom Hlinkovi dosiaľ nie sú spoľahlivé stopy.

S maliarom a grafikom Fullom, ružomerským rodákom, poznal som sa osobne. Obdivoval som jeho diela, odkedy som si ako trenčiansky gymnazista prečítal o ňom malú Wagnerovu monografiu a spoznával ho ďalej v Smrekovom Eláne. V r. 1961 šli sme z vydavateľstva Tatran do martinskej tlačiarne a mali sme namierené aj do Žiliny, kde Fulla vtedy pôsobil. Pretože v tlačiarňi nás veľmi zdržali, prišli sme k majstrovi Fullovi oneskorene. Fullovo prijatie bolo studené ako jeho ateliér, kde mal rozštvorčekované plátno na nový obraz. V r. 1961 vydal som publikáciu *Majstri slovenskej palety*. Keď sa poslal na cenzúru súbor obrázkov, súdruhovia vyradili z nich práve dva Fullove, vraj sú „formalistické“. V r. 1962 napísal som do Slovenských pohľadov článok k Fullovej šesťdesiatke. Poslal mi srdečný ďakovný list s ilustráciou; no komunistický básnik Milan Lajčiak ma napadol v Pravde, že píšuc o Fullovi, propagujem - „formalizmus“. Čiže nášmu veľkému modernistovi z Ružomberka som po dva razy nevelmi poslušil.

Najhlbšie a mnohoročné priateľstvo ma spájalo s ružomerským rodákom profesorom **Jozefom Felixom**, ktorému som mohol poslužiť najmä posmrtné. Obdivoval som ho ako prekladateľa, ro-

manistu, rozhladeného literárneho kritika v Smrekovom Eláne. Skúšal ma na prvej štátnici francúzskej literatúry, spriatelil som sa s ním v r. 1950, keď ma prijali v akadémii za vedeckého pracovníka. On písal monografiu o básnikovi Villonovi, ja o prozaikovi Balzacovi. V r. 1951 oboch nás prepustili, vraj sme prislúhovali tzv. kozmopolitizmu, lebo sme pracovali v oblasti západnej literatúry. Potom sme prežili spoločné roky vo vydavateľstve, neskôr zase, po rehabilitácii, v akadémii. No jemu súdruhovia znemožňovali odborný postup, prekazili mu profesúru na bratislavskej fakulte, mne zakázali knihu **Estetické paralely umenia** ako nemarxistickú. Keď v r. 1977 Felix po niekoľkých infarktoch umrel, spracoval som jeho celú literárnu pozostalosť pre matičný archív. Na istý čas zostal nežiadúcim, lebo jeho pohreb komentoval Vatikán i Hlas Ameriky. Až po tejto dlhšej pauze mohol som zredigovať jeho šesťzväzkové **Vybrané spisy**. V r. 1985-1991 vyšli: *Kritické rozlety, Domov i svet, Na cestách k veľkým, V sprievode majstrov, Erópske obzory, Literárne križovatky*. Ďalej som vydal Felixov preklad Camusovej hry *Posadnutí* (1998) o zrode boľševického teroru, napísal som jeho literárny portrét do zborníka *Dôveryhodné mesto* (1999), čiže o Kláštore pod Znievom, kde začínal ako gymnaziálny profesor. Publikoval som niekoľko teatrologických štúdií o Felixovi ako divadelnom kritikovi, dramaturgovi a prekladateľovi aj editorovi Moliéra. Napokon som vydal monografiu **Jozef Felix ako literárna osobnosť** (2008), podávajúcu syntetický obraz o jeho živote, činnosti, diele. Aby sa napravila veľká krivda, inicioval som, aby Felixovi udelili aspoň in memoriam titul univerzitného profesora, čo sa aj stalo v r. 1991. Bol to náš najvýznamnejší romanista a europeista, takže by si zaslúžil dostať sa medzi jubilatov UNESCA v roku jeho storočnice - r. 2013.

Čo som doteraz povedal, nechcela byť samochvála, iba som cítil povinnosť - „vydať počet zo svojho šafárenia“, ako sa kedysi hovorilo. Celý môj život bol službou, službou domácim kultúrnym potrebám. Aby som to nakoniec čo najstručnejšie zhrnul. Ako bolo možné za mnohé roky života poslužiť Slovensku? Pomáhať udržať v ňom kresťanskú líniu, nesprenveriť sa národu a vlastnou tvorivou prácou rozvíjať jeho kultúru.

A napokon! Nadovšetko treba sa mi poďakovať vedeniu i vedeckej rade ružomerskej univerzity, že mi s dôverou udelili titul čestného doktora bez toho, aby bližšie poznali moje mnohoročné vzťahy, priateľské i pracovné, s viacerými predstaviteľmi cirkevného, umeleckého, kultúrneho diania v tomto pamätihodnom meste, ako som to uviedol v tomto príležitostnom osobnom vyznaní. Ešte raz úprimná, srdečná a pokorná vďaka!

List J. Rybáka prof. Paštekoví zo 17. dec. 2009

Vážený pán profesor!

Náhoda chcela, že mi v jeden a ten istý deň prišli do rúk Katolíckej noviny (51-52) s Vaším rozhovorom (šéfredaktor vedel, prečo si ho odkladá na vianočné číslo) - a Hviezdoslavov V. zväzok, ktorý sa mi otvoril práve na (obohratom, ale nedocenenom) „Ó, práci všetka češ...“ A 4 strofy tejto skladby sa mi zazdali tak na Vás (i na ten rozhovor) šité, že Vám ich musím (s pôžitkom) odcitovať:

*A národ - zvlášte opustený, malý -
ký nával robôt tam! Čo v inom veľkom
sa rozdelí, by všetci pracovali:
tu v nemnoho pliec navál sa celkom;
preds' načim ťarchu niest!...*

*Oj, nielen v mori,
i v kvapke rosy uzrie sa tvár zory!*

*Do práce tedy, bratia! - sivohlaví
bárs už aj: nič to! Keď len v zdravia
duhu;*

*nik nežaluj, že umdlel od únavy,
nik nepokazuj prešlú na zásluhu...*

*Znám starca - po mene tak - znám
i kmeťa:*

jablone v sklonku: a preds' samé kvietka

*v ich korunách i dnes! Stav ich to mysle,
rozpoloženej jarom do rozvitku:
dnes rozkvet - zajtra ovocie už zvislé,
a zas kvet, plod zas... nikdy bez úžitku!
Nie, nezložia prv hlavy do mohyly,
než miazgu srdc až do dna vytrovlí.*

*Hľa, žijú duchom; rozkazujú telu,
a ono slúži, poslúchajúc hlasu...
Za nimi! s chuťou k dieľu, behom k cieľu!
a pôžitky, lieň stranou - Ba niet času
zmrhanejšieho, než čo rozkoš zmari
tu labužnícka, tam buj pri pohári! -*

Ó, ako by sa to bolo vynímalo uverejnené paralelne s tým rozhovorom!

Ďakujem Vám vrúcne, že ste tak prajne vypravovali do sveta takú nádhernú knižočku ako „Strela som svetlo“ Evy Fordinálovej!

Keďže som po tieto časy „uväznený“ v Korespondenci II Vášho Otokara Březinu, dovoľm si ako novoročné želanie použiť jeho slová: „Do nového tohto roku prijímate, drahý, bratrské mé přání zdraví, pokoje a síly, aby Vaše dílo rostlo dále tak šťastně jako dosud, **odkaz naší doby jasnějším věkům budoucím**“ (podč. J.R.). (Z listu Fr. Bílkovi.)

V Gelnici 17. dec. 09.

List Jozefa Voskára vedeckému kolokviu „Pavol Strauss“ 31. 10. 2009 v Liptovskom Mikuláši

Vaša excelencia, najdôstojnejší otec biskup František, milovaní bratia kňazi a všetci tu prítomní priatelia Pavla Straussa!

Žiaľ, svoj diskusný príspevok, ktorým som chcel prispieť k mozaike tém dnešnej konferencie, pre nepredvídané okolnosti, pre ktoré sa jej nemôžem zúčastniť, nemôžem predniesť osobne. Chcem sa preto aspoň touto cestou veľmi krátko dotknúť problému, ktorý v poslednom čase už častejšie rezonuje v tomto milom spoločenstve a objavuje sa aj na stránkach Listov PS.

Čas dozrieva k vrcholnému zhodnocovaniu osobnosti, života a diela **Pavla Straussa** nielen na profánnej úrovni, čo dokumentujú viaceré aktivity na poli kultúrnom viac-menej v prostredí intelektuálnej špičky na Slovensku i v zahraničí, ale blíži sa tiež čas aj pre vrcholné cirkevno-právne zhodnotenie jeho duchovného a náboženského prínosu pre Cirkev.

Lenže „*proroka tohto veku a veľducha 20. storočia*“, ako ho pomenoval kňaz a básnik Mons. Jozef Tóth, treba priblížiť k poznaniu aj do sfér pospolitého Božieho ľudu, a tak napomáhať vytvárať jeho kult ešte pred zahájením beatifikačného procesu, ku ktorému Pavol Strauss prirodzene smeruje.

Radi preto k tomu prispejeme aj malou „troškou do mlyna“ pre šírenie jeho kultu **kalendárom na rok 2010 s myšlienkami Pavla Straussa**, ktorý môžu aj tu prítomní priatelia Pavla Straussa rozšíriť medzi Boží ľud. (Kalendár je k dispozícii tu na konferencii.)

V závere by som rád chce povzbudiť kompetentných pre zahájenie a vedenie diecéznej fázy beatifikačného procesu v Nitre, kde kauza podľa kódezu kanonického práva patrí. Budú tu mať uľahčené o veľký objem hotových informácií o Pavlovi Straussovi z profánnej oblasti, a je tu k dispozícii ešte aj veľa nenahradielných žijúcich svedkov jeho života.

Treba sa nám všetkým veľa modliť za blahorečenie veľkého muža – konvertitu pavlovského typu, a tiež vyprosiť veľký zápal horlivosti pri vedení procesu nitrianskemu sídelnému biskupovi Mons. Viliamovi J u d á k o v i za to, aby sa Pavol Strauss čím skôr dostal do galérie blahoslavených na Slovensku.

So želaním hojnosti Božieho požehnanie pre túto konferenciu ostáva Váš
Jozef Voskár

„*Místem, kde v realitě tohoto světa a v církvi, někdy až příliš ponořené do této „reality“; prosvítá alespoň na chvíli a v náznaku „neviditelná církev“ ve své zaslíbené krásě, nebývají její institucionální struktury a její katechismy (jakkoliv i ty jsou jistě potřebné), pro mnohé to nebývá ani krása a síla, ukrytá v symbolech liturgie a svátostí. Tím místem jsou svatí, i ti nepopularizovaní a nekanonizovaní, a zejména ti, v jejichž ranách se spojuje obojí význam slova **martyr** – svědek i mučedník. Oni dosvědčují, že zalíbená krása nevěsty Kristovy není jen prázdný a šalebný slib, v nich se tato realita prolamuje do té naší, pokleslé; v nich eschatologická budoucnost vlévá naději do úzkostí a starostí přítomnosti. Co bychom si bez nich počali? Copak bychom mohli vytrvat na cestě, kdybychom ani na okamžik nebyli povzbuzeni tím, že zaslechneme pár tónů hudby ze sálu svatební hostiny, k níž směřujeme, či ucítíme vůni vína, které Bůh, dobrý hospodář a zkušený vinař, uchovává až pro onu chvíli?“*

(Tomáš Halík, Dotkni se ran)

Z ohlasov na Zobrané dielo Pavla Straussa

Srdečne Vás pozdravujem a mnohokrát ďakujem za dovoz všetkých troch zväzkov P. Straussa, zvlášť tomu, kto sa obetoval niešť ľarchu až sem.

Aj keď som mala možnosť len krátko nahliadnúť do prvých súborov, znovu sa utvrdzujem v presvedčení, že prejavy vzácnnej osobnosti majú také mystické dimenzie, že ma nútia 2-3 krát za sebou čítať si jeho vety a dešifrovať riadky skvostne vystavaného myšlienkového sveta. Už pred časom Pavol Strauss, majster slova, pera a vyspelej etickej kultúry uistil ma, že v pokore sa modlil a úchvatne prežíval svoje meditácie. Iba takto mohli vzniknúť diela s metafyzickým obsahom kotviacim v spiritualite. Majú preto zjavne aj abstrahujúce prvky s neodmysliteľným dematerializovaním reality, s krásou tajomstva múdrosti, s horizontom večnosti. Ako gotický majster, ktorý predvídavo a v pravde obhajuje aj v 21. storočí vieru v Ukrižovaného. Vďaka za Boží dar Pavla Straussa, ktorého teraz máme možnosť hlbšie poznať Vaším obetavým pričinením. Vďaka za Váš počin, za Vaše aktivity tak potrebné pre služby ducha a kultúrnosti našej kresťanskej Európy.

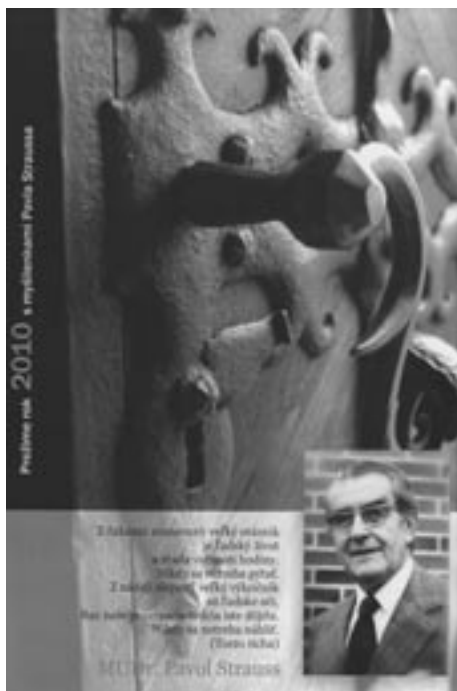
(Mária Spoločníková v liste
zo 17. 11. 2009.)

...S Paľkom je to vskutku zázrak, že tak hlboko vrástol do povedomia Slovenska a že som sa ja dožil vydania jeho Zobraného diela. Vďaka Tebe a mnohým, ktorých poznám z Listov PS, sa to uskutočnilo. Mám nezvyčajnú radosť, že Paľko na tomto svete tak mohutne zažiaril. Ako Paľko žiari vo Večnosti, dúfam, že sa o tom v neďalekom čase sám presvedčím.

(MUDr. Juraj Strauss v liste
z 15. 11. 2009.)

Som Vám vďačná za Straussa! – Jeho dielo sa mi stáva príručkou života. Akoby druhým Svätým písmom. Bližším nášmu času. Aj keď veľakrát sa zlostím na Vášho „Paľka“, že si používa cudzie slová len tak. A ja som musela siahnuť po slovníku cudzích slov, a za to som mu zas vďačná, bo len málokrát v živote som po ňom načiahla ruku. Teraz je položený na knihe „S výhľadom do nekonečna“ a stáva sa mi pomocníkom pri odhaľovaní hlbokých právd skrytých v tomto diele. Ešte som len na začiatku, ale už cítim vplyv a potrebu šíriť Straussove myšlienky ďalej. (Pred skúšaním zboru v kostole poviem spevákom myšlienku, ktorá ma zaujala. Nevieť, ako na nich pôsobia, či vôbec pôsobia, ale to ja už asi neovplyvním. No moju úlohu v tomto smere považujem za splnenú.)

(Ľubomíra Dušaničová v liste
z 23. 5. 2010.)

Jozef Voskár

MUDr. Pavol Strauss v svetle svedectiev

(Prednesené na vedeckom kolokviu Disputationes quodlibetales /Reflexia slobody vo filozoficko-religionistických aspektoch/ na Gréckokatolíckej teologickej fakulte PU v Prešove 2. decembra 2009.)

• Mons. Jozef Tóth a Vdp. Jozef Voskár

Dynamický vzostupný trend vedeckej, publikačnej a edičnej činnosti našej Gréckokatolíckej teologickej fakulty v Prešove nás naplňa radosťou a vďačnosťou Pánu Bohu za vytúžený rozmach toho, čo nepriatelia Cirkvi pred niekoľkými desaťročiami určili na zánik. Eminentné hodnotenie poslednej akreditácie našej fakulty v rámci teologických fakúlt na Slovensku, ako aj v rámci Prešovskej univerzity, je bezpochyby ovocím viacerých synergicky pôsobiacich faktorov na prirodzenej aj nadprirodzenej úrovni.

Je to pre nás všetkých radostná bilancia na jednej strane, ale aj zaväzujúca potreba načierať stále hlbšie do prameňov veľkých osobností nášho národa, ktoré nám pomáhajú formovať nového človeka podľa Kristovho modelu.

Takouto osobnosťou je bezpochyby MUDr. Pavol Strauss, konvertita pavlovského typu, ktorého kultúrny a duchovný prínos do národných, európskych i všeludských dejín 20. storočia už nemožno odignorovať tak, ako sa o to pokúšal totalitný systém na Slovensku počas štyridsiatich rokov.

Ak som dobre prešiel prehľad publikačnej činnosti na pôde našej teologickej fakulty od začiatku jej obnovenej činnosti až po súčasnosť, **ne našiel som zmienky o Pavlovi Straussovi**, hoci jeho celoživotné dielo a svedectvo jeho života v Kristovi sa priamo ponúka do kontextu edukačných systémov teologických fakúlt v rovine filozofickej, etickej, morálnej i sociálnej. Jeden z významných pedagógov našej fakulty Mons. Jozef Tóth explicitne hovorí: „**Pavol Strauss a jeho dielo by malo byť v osnovách stredných a vysokých škôl, najmä na filozofickej, teologickej fakulte a v školách s humanitným zameraním.**“ (1)

Je preto pre mňa veľkou ctou, tiež ako bývalého pedagóga našej „Alma mater“, predstaviť vám túto mimoriadnu osobnosť nášho národa svedectvami známych autorít, ktoré garantujú opodstatnenosť potreby čerpať aj z pokladnice tohto velikána našej národnej kultúry pri formovaní mladej teologickej generácie aj na pôde Gréckokatolíckej teologickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove.

Kardinál Ján Chryzostom Korec vo svojej zdravici konvertitovi pri príležitosti jeho 80-tych narodenín píše:

„*Ako začať? Doteraz som Vás v rozhovoroch oslovoval výrazmi ako: pán primár alebo pán doktor... V tejto chvíli sa mi žiada osloviť Vás výrazom: drahý Majstre. Pozdravujeme Vás ako majstra slova, majstra myšlienky, ako majstra duchovného budovania človeka a Slovenska. Za posledných dvadsať rokov som Vás ako robotníka navštívil častejšie na Zobore. Boli to stretnutia veľmi povzbudzujúce. Poznal som Vás už dávno z vašich kníh. Pred desiatkami rokov som čítal Vašu **Mozaiku nádeje** a najmä Váš prekrásny preklad Petra Lipperta **Človek Jób hovorí s Bohom**. Týchto textov som sa nevedel dosť nasýtiť. Potom sme sa stretli v Trnave niekedy po roku 1946 spolu s Vaším vzácnym priateľom, dnes už mŕtvym jezuitom **Jánom Dieškom**. Hovoril mi o Vás ako o konvertitovi, ktorý celou dušou prežíva svoju vieru. Dlhé roky som sa potom ticho tešil z vašich priateľstiev so vzácnymi ľuďmi ducha, akými boli **Janko Silan, Ladislav Hanus, Jozef Kútnik-Šmálov, Gustáv Valach, Jozef Felix, Milan Rúfus** a mnohí ďalší, ktorých som mal aj ja šťastie osobne poznať. Vždy som sa tešil i z toho, že Vaše kontakty s ľuďmi boli aj ekumenické. Čítal som potom ďalšie knihy Vašich esejí, plných ducha viery, ale i pozornosti a lásky k človekovi, písaných vycizelovaným štýlom ako skvosty. V poslednom čase sa z celého srdca teším z každého Vášho článku v časopisoch a z cenných kníh, ktorými ešte stihate vydávať svedectvo o plodnosti kresťanského myslenia na Slovensku, na dlhé roky umlčaného, no predsa stále prítomného a dnes znova vynoreného akoby spod zeme v našom kultúrnom živote.*

V tejto chvíli Vášho životného jubilea sa mi žiada vysloviť dve veci: **poďakovať**

a prosiť. Žiada sa mi poďakovať za Váš verný život viery, za Váš život chirurga i za Váš život mysliteľa a slovenského spisovateľa. Žiada sa mi poďakovať Bohu za Vašu vernosť a vytrvalosť v tvrdom zápase života, ktoré boli predovšetkým darom milosti. Ale žiada sa mi poďakovať aj osobne Vám, že ste s darom milosti spolupracovali a že ste urobili zo svojho života svedectvo o pravde a kráse, svedectvo o Bohu a o láske k človekovi.

Na druhom mieste by som chcel **prosiť.** Prosiť, aby Vám Pán Boh sám odplatil všetky príkoria minulých desaťročí. Chcel by som prosiť, aby Vám doprial vysloviť dosiaľ nevyslovené a obohatiť tak Slovensko a svet o skúsenosť zrelého života kresťana, skúsenosť lekára, mysliteľa, umelca a humanistu. Toto poďakovanie a túto prosbu vyslovujem i v mene Cirkvi, v mene prastarého nitrianskeho biskupského stolca a tak trochu i v mene Slovenska, čo azda iní urobia dôkladnejšie a zasvätenejšie.“ (2)

V pohrebnej rozlúčke s MUDr. Pavlom Straussom, ktorého kardinál Ján Chryzostom Korec v Nitre pochovával, okrem iného povedal: „**Pavol Strauss patrila k tým vzácnym slovenským vzdelancom, ktorí sa netajili, že sú veriaci. Päťdesiat rokov hovoreným i písaným slovom vyznával svoju oddanosť Ježišovi Kristovi. Aká sila múdrosti, stáť pred tvárou Božou s otvoreným srdcom a dušou!... Môcť urobiť znamenie kríža!... Priznať sa k Najsvätejšej Trojici: Sláva Otcu i Synu i Duchu Svätému... Ústredím jeho života, ako sám napísal, stala sa láska k Bohu. V tejto láske k Bohu, k živému Ježišovi Kristovi sa modlil, študoval, operoval ako chirurg – a písal. Jeho knihy sú vyznávaním viery a svedectvom lásky Chcel nimi slúžiť. Napísal o tom: - „**Neraz som si kládol otázku, prečo mi dal Boh narodiť sa uprostred tohto slovenského národa. Dovolil mi, aby som s ním zrástol... Čo bolo vo mne, čo som získal vo vzdelaní, chcem položiť k nohám tohto národa...**“ Položil. A položil to všetko pod kríž. Napísal: „**Všetku prepožičanú tvorivosť vraciam, Pane, do Tvojich rúk a do Tvojho milostivého srdca. Život nie pre seba, ale pre všetkých. Spása nie pre seba, ale pre všetkých...**“**

Náš zosnulý dobre zúžitkoval Božie dary – dary milosti i dary nadania. Rozmnožil dary talentov. A my sa modlíme, aby zreteľne počul slová svojho Pána: **Správne, dobrý a verný sluha... vojdí do radosti svojho Pána.**“ (3)

V úvode Zobraného literárneho a mysliteľského diela Pavla Straussa editor **prof. PhDr. Július Pašteka, DrSc.**, okrem iného píše:

„V jednom rozhovore Strauss povedal, že sa nikdy nepovažoval za spisovateľa, iba za „píšuceho lekára“, za „liečiteľa duše i ducha“..., liečiteľa duše jednotlivca i ducha národa. Kam ho teda zaradiť v rámci slovenskej literatúry? Nijaká literatúra s hocako významnými prozaikmi, dramatikmi, básnikmi, nebola by kompletná ani plnohodnotná, keby nemala aj vynikajúcich esejistov. To je práve Straussov prípad. Jeho diela patria medzi výkvet našej esejistiky, je prvoradý literárny a mysliteľský esejista v tematike náboženskej, morálnej, umeleckej. To mu zabezpečí miesto kultúrneho tvorca aj v 21. storočí. Keďže jeho zbrané diela ešte len začínajú vychádzať, má nádej, že sa stane úspešným autorom budúcnosti. Rešpekt mu akiste zabezpečia aj jeho príležitostné rozhovory (cyklus O sebe a svojom diele). Odhaľuje sa v nich ako európsky vzdelanec, intelektuál, odborník, vedecká autorita. Obdiv k Straussovi vzbudzuje práve spojenie pozoruhodnej tvorivej osobnosti s veľkou mravnou osobnosťou.“ (4)

A do tretice ešte svedectvo bývalého prodekana a pedagóga našej teologickej fakulty, kňaza a básnika **Mons. Jozefa Tótha**, ktorý o Pavlovi Straussovi svedčí nasledovne:

„Tretí veľký Pavol, ktorý mal kolísku takisto medzi nami, je MUDr. Pavol Strauss, chirurg, literát, hudobník, ale hlavne prorok tohto veku. Človek zasiahnutý bleskom na spôsob sv. Pavla. Bol z jeho rodu, pretekala v ňom nielen krv prorokov, ale aj ich duch, ich vízia sveta, človeka, jeho začiatok, priebeh i finále. Možno to znie exponovane a nadsadne nad realitu, ale opakujem to s neodvolateľnou a nespochybniteľnou istotou, že tento rodák z Liptovského Svätého Mikuláša, neskôr jeho maturant, potom frekventant medicíny vo Viedni a Prahe a chirurg na mnohých miestach Slovenska je **velďuchom, opakujem velďuchom 20. storočia! Keby bol žil v západnej Európe, bol by zaradený medzi výkvet osobností Európy.** Jeho genéza má korene v Mojžišovom zákone a v prorokoch. Ale jeho vývoj a zavŕšenie kulminovali v Kristovi, ktorý neprišiel zákon zrušiť, iba naplniť! Toto zavŕšenie však nebolo a nie je iba na úrovni náboženskej, na úrovni viery, ale aj integrálneho rozsahu života, v praktickom živote, v práci lekára, človeka, manžela, otca, priateľa, básnika, muzikanta, literáta, filozofa a predovšetkým proroka tohto veku.

Takýto model človeka, takýto konkrétny jedinec je podľa Písma na obraz Boží, a podľa ľudskej skúsenosti: *homo integer*, celý človek, ktorý práve zásahom

blesku zhora spoznal celú šírku i hĺbku, svetlo i tieň zmyslu človeka i sveta. Rozumové poznanie a zmyslová experiencia boli umocnené videním a skúsenosťou, že otázka bytia vesmíru, sveta i človeka je absolútne v rukách osobného Boha. A všetko stvorenie, teda i človek, je naprogramovaný podľa jeho zámeru. Tento projekt zafixovaný v Písme a ohlasovaný prorokmi sa zavŕšil v Ježišovi Nazaretskom, o ktorom svedčili životom i smrťou celé zástupy. Pavol Strauss, zasiahnutý týmto bleskom získal múdrosť a dar videnia celého procesu i dejín ľudstva na tejto planéte. Jeho diela vzápätí po 2. svetovej vojne, po hrôzach holokaustu, vrážd, hladu, nenávisti, plaču a utrpenia – jasne, vyčerpávajúco a so zdesením poukazovali na príčiny tejto najstrašnejšej vojny v dejinách ľudstva, ale súčasne aj na fakt, že všetky vojny, ktoré boli a budú, vychádzajú z jedného prameňa: z nenávisti a sebeckta. A ako východisko pre všetky veky a pokolenia videl to, čo aj jeho starozákonný brat Šavol: zakotvenie v Bohu, vo večnej láske, z ktorej sme sem prišli a kam sa máme vrátiť.

Straussov Ježišovský model mal viac harmonický, pokojný, vyrovnaný, radostný a superhumánny charakter. Všetky jeho diela, prózy, básne, úvahy, eseje, rozhovory zaznievali ako jeho klavírne etudy a sonáty. Celý jeho ľudský, literárny, chirurgický i muzikálny svet bol svetom podľa Božieho projektu a zákona, a ten sa dá redukovať do jednej vety, ktorá ako blesk a ako pieseň zaznela z úst Mojžiša i Krista: „*Milovať budeš Pána svojho Boha celým svojím srdcom, celou dušou, celou myslou a celou silou a blížneho ako seba samého*“ (Mk 12, 30-31). Väčší zákon nie je, ale ani dokonalejší zákon nie je. Pavol Strauss ho dobre poznal, ale nielen poznal, on si ho overil na živote sveta i na svojom živote. Čítajme jeho knihy. Sú to recepty pre všetkých a pre všetko, recepty lekára tela i duše... Je tragédiou tohto sveta, že oslepol a ohluchol, nevidí a nepočuje hlas Boží, ktorý zaznieva aj v diele tohto nášho velikána, MUDr. Pavla Straussa. Jeho život a diela patria medzi tých, ktorí stoja v zástupe dobrých a svätých ľudí, ktorí sa presvedčili, že tento život sa nežije len pre tento svet, ale aj pre nebo, pre svet, o ktorom sv. Pavol apoštol povedal, že „*ani oko nevidelo, ani ucho nepočulo, čo Boh pripravil tým, ktorí ho milujú*“ (5)

A čo dodať k týmto svedectvám? – Azda v skratke toľko, že Pavol Strauss pracoval ako lekár chirurg v Palúdzke, Ružomberku, Korytnici, Bratislave, Skalici a Nitre. Písal básne, eseje, články do mnohých časopisov náboženských,

odborných, kultúrnych. Čítal beletriu, encyklopédie, náboženské diela, rozjímania – a to i v origináloch (v jazyku nemeckom, českom, francúzskom, maďarskom, anglickom a latinskom). Bol výborným klavírnym interpretom. Pre svoje náboženské zmýšľanie a presvedčenie, tvorbu a život bol prenasledovaný, preložený, degradovaný, nesmel publikovať (písal „do šuplika“), a to bol jeho veľký kríž. Malú satisfakciu dostal v roku 1992, keď mu Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach udelila titul Dr. h.c. V roku 2009 dostal cenu Fra Angelica in memoriam za kresťanské hodnoty v literatúre.

Namiesto záveru. – Život a dielo MUDr. Pavla Straussa už utvrdil viacerých ľudí v presvedčení, že tento konvertita pavlovského typu, hľadač Pravdy, ktorú našiel v Kristovi, a teda Kristov vyznavač, nemôže ináč zavŕšiť svoje veľké a dokonale zvládnuté poslanie, ktorým ho Kristus poveril, ako stať sa veľkým orodovníkom za uchovanie kresťanskej identity nášho národa v plnosti Kristovho vzrastu.

Pavol Strauss je zrelým kandidátom na blahorečenie, a preto sa všetci spoločne usilujeme vytvoriť priaznivé duchovné a cirkevno-právne podmienky na úspešné zahájenie diecéznej fázy procesu blahorečenia v Nitre.

Uzatváram výrokom Mons. Jozefa Tótha: „**Pavol nielen k bránam, ale aj k oltáru.**“ (6)

Literárne pramene:

1/ Tóth, J.: *Paulus ante portas*. In: Listy Pavla Straussa, č. 7, 2007, s. 3, Liptovský Mikuláš.

2/ kardinál Korec, J. CH.: *Zdravica konvertitovi*. Pavol Strauss s výhľadom do nekonečna - Zbrané literárne a mysliteľské diela. Prešov: Vydavateľstvo M. Vaška, 2009, s. 14-15.

3/ kardinál Korec, J. CH.: *Zdravica konvertitovi*. Pavol Strauss s výhľadom do nekonečna. - Zbrané literárne a mysliteľské diela. Prešov: Vydavateľstvo M. Vaška, 2009, s. 18.

4/ Pašteka, J.: *Úvedenie do života i diela veľkého vyznavača*. Pavol Strauss s výhľadom do nekonečna - Zbrané literárne a mysliteľské diela. Prešov: Vydavateľstvo M. Vaška, 2009, s. 13.

5/ Tóth, J.: *Trio Pavlov*. In: Listy Pavla Straussa, č. 11, 2009, s. 3, Liptovský Mikuláš.

6/ Tóth, J.: *Paulus ante portas*. In: Listy Pavla Straussa, č. 7, 2007, s. 3, Liptovský Mikuláš.

150 rokov lekára – spisovateľa Antona Pavloviča Čechova

(29. 1. 1860 – 15. 7. 1904)

„Nič mi nerobí takú radosť ako schopnosť vybrať z chaosu dejín štyri – päť postáv, ktoré sú pre mňa ideálom z hľadiska môjho presvedčenia i poslania.“

(Hans Urs von Balthasar)

„Rád mám písúcich lekárov. (Písúcich zrejme aj o čomsi inom než iba zápal os coccygis či o dietetike pre šoférov.) A mám ich rád nie azda preto, že by som im primárne prisudzoval nejakú vyššiu intelektuálnu kapacitu, než majú príslušníci iných povolání. Lekári však v našej súčasnej mechanickej civilizácii v najväčšej miere prichádzajú do styku s najrozličnejšími ľuďmi, majú azda najväčšie možnosti poznávať človeka zo všetkých jeho strán a vskutku viac než príslušníci iných povolání majú príležitosť nazerat na život v perspektíve smrti a na smrť v perspektíve života. Ich pohľady na svet (...) mávajú hĺbku poznania. V svetovej literatúre, a čiastočne i v našej, je na to dosť príkladov. Pavol Strauss je isto jedným z nich.“ (Jozef Felix v doslove ku knižke Pavla Straussa „Zápisky diletanta“.)

„Každý, kto sa dotkol medicíny, je ňou doživotne stigmatizovaný, aj jeho dielo. Choroba, utrpenie, zdravie a smrť sú neodvratné priepasti života, pred ktoré je každý postavený. Lekár sa v nich suverénne pohybuje – sú mu najbližšie. Preto do nich najďalej a najhlbšie dovidí. Preto z nich najviac môže vytušiť a vydolovať. Preto v ňom možno vidieť vidiaceho a vediaceho. A každá doba potrebuje múdreho a dobrého človeka. To ľudia potrebujú vždy. Lebo bytostní fenomény človeka sa nemenia dobou, okolnosťami a situáciami. Ide o svet vnútra, o svet osudov, o svet minulosti a nevyhnutnosti, o večné témy, o všetko rozhranie, nestrácajúce v obmenách aktuálnosť, kým človek bude človekom.“ (Pavol Strauss)

Pavol Strauss

Umenie a patológia

(Úryvky)

Zmyslom lekárovho života je liečiť, uľavovať chorým v ľudskom utrpení. Bez ohľadu na seba a svojich. Absolútna služba životu. A práve preto nevyklúčujúca ani konfliktové situácie. Chrániť život i proti životu.

Ale pri všetkej snahe a námahe má lekár pocit, že jeho práca sa vytratí ako nezachytený hlas speváka. Túži po vytvorení trvalej pamiatky po sebe. A tak zachytí veľkú, múdru otvorenosť svojho srdca a jeho zrelosť v diele. Kým nie sme očíslovaní, sme nútení mať meno...

Staršia i novšia spisba vďačí lekárom za nejedno dielo. Len napochytre pár mien, bez ktorých si svetovú literatúru nevieme predstaviť: Cronin, Schiller, Döblin, Čechov, Douglas, Doyle, Marnon, Baroja, Kerner, Carossa, Duhamel, Munthe, Soubirau. U nás Zechenter-Laskomerský, Jégé, Škarvan, Stodola, Žarnov, Králik, Papp, Stacho, Hudec.

...Kerner má pravdu, keď Čechova prirovnáva k Chopinovi. Ten v hudbe, Čechov v literatúre dosiahli v druhej polovici 19. storočia vrchol dokonalosti krátkymi umeleckými útvarmi – teda novelistikou.

Čechov je vnuk nevoľníka a syn maloobchodníka despotickej povahy z Taganrogu. Už ako medik v Moskve živil zbankrotovanú rodinu príspevkami do novín. Biedne honoráre ho nútili sústrediť sa skôr na množstvo. Ako študent rediguje časopis. Pri svojom literárnom nadaní sa cíti šťastný len vtedy, keď pracoval ako lekár.

Thomas Mann ho cituje vo svojej eseji, kde literatúru označil ako jeho milenkú a medicínu ako jeho legitímnu manželku a cítil sa pred ňou vinný pre svoju neustálu neveru. V dobrej polovici jeho obrovského literárneho diela je lekár hlavnou alebo vedľajšou postavou.

Sám je od začiatku chorý. Neraz mal pľúcne krvácanie. Ale napriek aktívnej tuberkulóze stále pracoval. Nikdy sa nedal vyšetriť a nikdy sa nechcel podrobiť liečeniu, i napriek nemalým ťažkostiam osobným po namáhavom študijnom pobyte v zločineckom tábore na ostrove

Sachalin. V tých časoch dostal vyznamenanie od Akadémie vied. Po návrate cez Port Said a Carihrad vyberá sa roku 1891 na cestu po Európe, ale neuspokojený nečinnosťou sa vracia a usadí ako lekár v Melichove – v Moskovskej gubernii. Trpiaci sa hrnú za zázračným lekárom. Ale stále návštevy pacientov i u pacientov a veľká epidémia cholery – pritom má na starosti dvadsaťpäť dedín – vyčerpali jeho sily, ktoré boli menšie než jeho stála ochota.

V tých časoch píše: „Byť lekárom je hrozné, nezniesiteľné a ohavné – mladé dievča s črvákmi v ušiach, hnačky, zvracanie, syfilis, fuj! Oh, sladkosť hudby a poézie, kdeže ste?“

Poznal úlisnosť a vypočítavosť ľudí a skutočný styk so spriaznenými dušami mal iba cez dielo. Chladný a mrzký sa zdal tento samotár, čo sa v novele „Step“ vizionársky zahľadel do záhrad sveta a poznamenal si do denníka: „Taký osamelý, aký budem ležať v hrobe, žil som po celý život.“

Úporný kašeľ a častú hemoptýzu si chcel vyliečiť na Kryme, potom na Rivière a na vidieku. Až roku 1897 je na klinike, kde ho navštevuje priateľ Tolstoj. Iný priateľ, Čajkovskij, už bol vtedy mŕtvy. Od tých čias žil na Jalte, ktorej priaznivejšie podnebie mu zmiernovalo kašeľ.

Roku 1898 sa v Moskve zoznámil s herečkou Oľgou Knipperovou a z tohto sprvoti umeleckého priateľstva vzniká o tri roky manželstvo; v občianskom zmysle nevelmi harmonické, čo nie je ani mysliteľné medzi dvoma takými svojiskými osobnosťami. Kým Oľga v Moskve pomáhala jeho divadelným hráčom k úspechu, lieči sa Čechov kumysovou kúrou. Pritom je v posledných rokoch morfinistom. To zachytil v novelách „Žart“ a „Ariadne“. Žije striedavo v Moskve a u matky na Kryme. Stáva sa čestným členom Akadémie vied. Je stálym optimistom, neustále pracuje – i v najťažšom stave; pridružil sa zápal pohrudnice. Stále hnačky svedčia i o tuberkulóze čriev. „Višňový sad“ dokončil v takom žalostnom rozporení. Niekedy vraj za deň nenapísal viac ako dva-tri riadky s vypätím posledných síl, ale zažil ešte i triumfálnu premiéru.

A tak ubúdalo vitality a života, len plány sa množili. Posledný liečebný pobyt vo Schwarzwalde, v Badenweilere označil sám ako „cestu na smrť“.

Čechov miloval kvety a stromy nado všetko a posielal často manželku, aby šla prejsť do parku. I 14. júla 1904, keď

sa vrátila z prechádzky, bol veselý, ba porozprával jej veselú anekdotu. Naraz došlo u neho k ťažkej dušnosti. Lekár poslal po kyslík. Ale Čechov pokojne namietal: „Netreba už, kým ho donesú, budem mŕtvy.“ Požiadal pohár šampanského a vyprázdnil ho na zdravie manželky: potom zaspal a viac sa neprebudil.

Čechovovo dielo je najdokonalejším obrazom Ruska na prechode do 20. storočia. Je to poklad poznania skutočnosti, s odtienkami ľudskej a duševnej jemnosti, niekedy priepastne zvláštnej krásy a priam impresionistickej delikátnosti reči. Radí sa kongeniálne k Puškinovi, Gogolovi, Tolstému a Dostojevskému a právom ho Bernard Shaw označil v plejáde európskych dramatikov za hviezdu prvej veľkosti.

Z našej perspektívy je celým svojím bytím – i v umieraní – lekárom, ktorý nikdy nemyslel na seba. Žil dielu – pre iných. Žil, aby pomáhal. Možnože Čechovovo literárne dielo povie o jeho dobe viac ako knižnice historikov. Vo svojom štyridsaťštyriročnom živote zanechal obrovské dielo a dokázal, že možno byť slušným lekárom i veľkým umelcom súčasne. (Rekviem za živých)

Anton Pavlovič Čechov

Z poznámkových zošitov

...Ak sa človek prisaje k práci, ktorá mu je cudzia, napríklad k umeniu, keďže umelcom sa stať nemôže, rozhodne sa stane úradníkom. Kolko takých ľudí potom takto parazituje okolo vedy, divadla a maliarstva, oblečených v uniformách.

Snaha slúžiť všeobecnému blahu musí byť rozhodne duševnou potrebou, predpokladom osobného bytia; ak nemá svoj prameň v tomto, ale je motivovaná teoretickými či inými dôvodmi – to už nie je ono.

...Píše o „ruskej duši“. Jej je vlastný idealizmus najvyššieho stupňa. Nech si západniari neveria v zázraky a v nadprirodzenosť, kolko chcú, ale to ich neopravňuje pokúšať sa zviklať túto vieru v ruskej duši, pretože to je idealizmus, ktorému je predurčené zachrániť Európu.

Nieto toho pondelka, ktorý by neustúpil miesto utorku.

Ak voláte niekoho ísť vpred, rozhodne mu udajte smer, kam má ísť. Iste súhlasíte, že ak neudáte smer a zasiahnete týmto slovom súčasne mnícha aj revolucionára, vydajú sa naskrze odlišnými cestami.

Cudzie hriechy ťa neurobia svätým.

Človek bude do tých čias blúdiť a hľadať cieľ, bude nespokojným, kým nakoniec nenájde svojho boha. Žiť kvôli deťom alebo kvôli ľudstvu sa nedá. A ak boha niet, tak nieto prečo žiť, treba zahynúť.

Človek musí byť alebo veriacim alebo hľadajúcim vieru; ináč je prázdny.

Byť prázdny človekom znamená, že sa budeš vždy voľky-nevoľky snažiť načúvať, čo iní hovoria, vidieť, čo iní robia; zatiaľ čo ten, čo pracuje a je zaujatý, máločo počuje a vidí.

Nič nás tak neuspáva a neopíja ako peniaze; keď ich je veľa, svet sa zdá krajším, ako je.

...Vyšiel som od Grigorija Ivanoviča zbitý a s pocitom hlbokkej urážky. Bol som proti pekným slovám a proti tým, čo ich hovoria, a cestou domov mi šlo hlavou: jedni hrešia na svet, druhí na masy, vychvalujú minulosť a hania prítomnosť, kričia, že nieto nijakých ideálov a pod. – ale veď to všetko bolo aj pred dvadsiatimi – tridsiatimi rokmi, to sú odumierajúce formy, ktoré už vykonali svoju službu, a ak ich niekto dnes opakuje, to znamená, že stratil mladosť a sám odumiera, veď s minuločným lístím hnijú aj tí, čo v ňom žijú. Tak som rozmýšľal a zdalo sa mi, že sme nekultúrnymi, odumierajúcimi ľuďmi, s banálnymi rečami a ošúchanými predsvzatiami, že sme naskrze splesnivieli a že za ten čas, kým sa my v svojich inteligentných krúžkoch prehrňame v starých handrách a podľa starého ruského zvyku hryzieme sa navzájom – okolo nás kypí život, ktorý nepoznáme a nebadáme. Veľké udalosti nás nájdú nepripravených ako spiaci panny a uvidíte, že nejaký kupec Sidorov či nejaký vidiecky učiteľ z Jelca, pretože vidia a vedia viac ako my, odstaví nás na bočnú koľaj, lebo vykonajú čosi viac ako my všetci dokopy. A tak som rozmýšľal, že keby sme teraz dostali slobodu, o ktorej tak veľa rečníme, keď sa navzájom hryzieme, spočiatku by sme vôbec nevedeli, čo si máme s ňou počať, a tratili by sme ju iba na to, aby sme sa navzájom usvedčovali v špionáži a v láske k peniazom, a naháňali by sme spoločnosti strach, že u nás nieto ani ľudí, ani vedy, ani literatúry, nič, zhola nič. Takým zastrášaním, ako to robíme teraz a budeme robiť ďalej, iba okrádame spoločnosť o životnú bodnosť, čím si priamo podpisujeme verdikt, že nedisponujeme žiadnym pochopením spoločenskej a politickej problematiky. A tak mi vychodilo, že skôr ako by sa zapálili zore nového života, zstanú z nás iba odstrašujúce stareny a starci, a že budeme prví, čo sa od tej zory odvrátia a začnú šíriť o nej klebety.

Z korešpondencie

(Bratovi Nikolajovi, marec 1886)

...Vychovaní ľudia musia podľa mňa zodpovedať týmto požiadavkám:

1. Majú úctu k ľudskej osobnosti, a preto sú vždy zhovievaví, mäkkí, úctiví, ústupčiví...
2. Majú súcit nielen so žobrákmi a mačkami. Trápia sa aj kvôli tomu, čo sa nedá vidieť prostým okom.
3. Majú úctu k cudziemu majetku, preto platia dlhy.
4. Sú úprimní a boja sa falše ako ohňa. Neluhajú ani v maličkostiach. Lož je pre poslucháča urážlivou a hovoriaceho robí v jeho očiach podlým... Nie sú veľavravní a neotravujú ľudí dôvernosťami, o ktoré oni nestoja. Z úcty k cudzím ušiam radšej mlčia.
5. Neponížujú seba samých pred druhými s cieľom, aby vyvolali ich súcit... Nehovoria, že „Mňa nikto nechápe“, alebo „Rozmieňal som sa na drobné“... lebo to všetko chce vyvolať lacný efekt a je banálne, falošné a zastarané.
6. Nie sú poplašení, nervózni. Nezaujímajú ich také falošné brilianty ako známosti s vysokopostavenými znamenitosťami... Skutočné talenty sú vždy skromné a držia sa obďaleč od výstav... Veď už Krylov hovoril, že prázdny sud sa ozýva viac ako plný.
7. Ak majú talent, väžia si ho. Kvôli nemu obetujú svoj pokoj, známosti so ženami, alkohol, svetský ruch... Sú na svoj talent hrdí...
8. Pestujú v sebe estetické cítenie a chovanie. Nemôžu spať oblečení, vidieť na stenách škáry s plošticami, dýchať pokazený vzduch, chodiť po opluvanej dlážke... Snažia sa držať na uzde a zošlachťovať svoj pohľadný pud... Cenia si na ženách ich sviežosť, krásu, ľudskosť... materstvo. Neopíjajú sa... Držia sa pravidla mens sana in corpore sano.

(A. S. Suvorinovi, 26. 4. 1893)

...Do Ameriky zrejme nepôjdem, nieto peňazí. Počas jari som nič nezarobil; bol som chorý a hneval som sa na počasie. Ako dobre, že som odišiel z mesta! Povedzte všetkým Fofanovcom, Černovovcom et tutti quanti, čo sa živia literatúrou, že na dedine sa žije nepomerne lacnejšie ako v meste. Teraz sa o tom presvedčam každý deň. Na domácnosť nemám žiadne výdavky, lebo byt, chlieb, zelenina, mlieko, maslo, konský poťah – všetko je svoje, nekupuje sa. A roboty je toľko, že vôbec nieto na nič času. Z celej Čechovov rodiny iba ja ležím alebo sedím za stolom, všetci ostatní sú od rána do večera v práci. Vyžeňte básnikov a prozaikov na vidiek! Načo majú biediť a žiť o hlade. Veď pre chudobného človeka nemôže život v meste poskytovať žiadny súcejší materiál z hladiska poézie a umenia. Žijú uzavretí v štyroch stenách a ľudí vidia iba ak v redakciách a vo výčapoch.

(I. I. Orlovovi 22. 2. 1899)

...Nie guvernanti, ale všetka inteligencia je na vine, všetka, môj pane. Kým sú ešte študentami a kurzistkami, sú z nich čestní a dobrí ľudia, naša nádej, budúcnosť Ruska, ale len čo sa dostanú na samostatnú dráhu, stanú sa dospelými – všetka naša nádej aj budúcnosť Ruska sa rozplynie ako dym, a zostanú nám len doktori-majitelia dáč, polohladní úradníci a okrádajúci inžinieri. (...) Neverím v našu inteligenciu, pokryteckú, falošnú, hysterickú, nevychovanú, lenivú, neverím jej ani vtedy, keď trpí a narieka, lebo tí utláčatelia vyšli z ich prostredia. Verím v jedincov, vidím záchranu v jedincoch roztratených po celom Rusku tam i onam – či sú to už inteligenti alebo sedliaci – lebo v nich je sila, hoci ich je málo. Nemá prorok cti vo svojej vlasti; a jedinci, o ktorých hovorím, majú nebadateľnú úlohu v spoločnosti, nikde nedominujú, ale ich práca je zreteľná. Nech je ako chce, veda neustále pokračuje vpred, spoločenské vedomie sa rozvíja, morálne problémy začínajú znepokojovať ľudí, atď., atď. – a to všetko sa deje mimo prokurátorov, inžinierov, vychovávateľov, mimo inteligencie en masse – a napriek všetkému.

Przevalskij - (Úryvok)

...V našej chorej dobe, keď európske spoločenské zachvátila lenivosť, životná nuda a apatia, keď všade v akejsi čudnej kombinácii vládne nechuť k životu a strach zo smrti, keď dokonca aj tí najlepší z ľudí sedia so založenými rukami a ospravedlňujú svoju lenivosť a svoju zvrhlosť nedostatkom určitého cieľa v živote – v takej dobe sú hrdinovia potrební ako slnko. Predstavujú najpoetickejší a najoptimistickejší element spoločnosti, podnecujú nás, utešujú a zušľachťujú. Ich osobnosti sú presvedčivým príkladom, ukazujúcim spoločnosti, že okrem ľudí, ktorí vedú spory o optimizme a pesimizme, z nudy píšú svoje ledažaké romány, vyhotovujú nepotrebné projekty a lacné dizertácie, ktorí sa v mene negácie života oddávajú zvrhlostiam a kvôli kúsku chleba sú ochotní luhať – že okrem týchto skeptikov, mystikov, psychopátov, jezuitov, filozofov, liberálov a konzervatívov existujú ešte ľudia iného rangu, ľudia veľkých činov, viery a jasne pochopeného cieľa. Ak kladné typy hrdinov literárnych diel predstavujú hodnotný výchovný materiál, tak tieto spomínané typy ľudí, ktorých nám ponúka život sám, majú hodnotu neoceniteľnú. Z tohto hľadiska sú nám takí ľudia ako Przevalskij zvlášť vzácnymi, že zmysel ich života, ich hrdinské činy, ciele a morálny profil sú prístupné aj detskému vnímaniu. Vždy platilo, že čím bližšie stál človek k pravde, tým bol jednoduchší a pochopiteľnejší... Keď čítame životopis Przevalského, nikto sa nepýta: Kvôli čomu? Prečo? Aký to má zmysel? Ale každý povie: uňho je pravda.

Na záver

Ak sme Felixom začali, môžeme Felixom – jeho prejavom na lekárom seminári k Strausovmu životnému výročiu – aj ukončiť; a to tým viac, že všetko, čo tu Jozef Felix povie o *lekárovi-spisovateľovi* Straussovi, platí do slova a do písmena aj o *lekárovi-spisovateľovi Čechovovi*.

...O našich slovenských lekároch, čo písali v minulosti, prípadne ktorí píšú a tvoria literatúru aj v prítomnosti, možno povedať, že to boli, resp. sú to *lekári a spisovatelia*... Tam sa skutočne dá diskutovať, ktorá ich práca bola, či je prvoradá. Prípad ...Pavla Straussa, je, zdá sa mi, celkom iný.

Ak u predošlých možno hovoriť o lekároch a spisovateľoch, dr. Pavol Strauss, ako ho ja vidím, je *lekár-spisovateľ*. Obidva tieto atribúty v jeho osobnosti dokonale splyvajú, za každým riadkom, čo napísal, je utajený lekár; vo všetkých knihách, článkoch, štúdiách, čo vyšli z jeho pera, je prítomný lekár – lekár v tom najušľachtilejšom značení tohto slova, v jeho význame prvotnom: *človek, ktorý lieči človeka*. Vo svetovej literatúre takéto úzke spojenie dvoch naoko odlišných činností, takejto symbiózy pera a operačného instrumentu nachádzam vari len u francúzskeho lekára-spisovateľa **Georga Duhamela**...

Ani prvý, ani druhý nepísali knihy preto, aby v nich so slovom ako takým experimentovali až do prípadnej samoučelnosti (to ochotne prenechali verbálnym žonglérom); ale písali ich preto, aby slovom a v slove poskytli svojim čitateľom medikament, liek, o účinnosti ktorého boli obidvaja presvedčení...

Obaja títo lekári-spisovatelia vyšli z diagnózy nespočetných chorôb moderného človeka, človeka našej doby, nášho pyšného, víťazného, a predsa v mnohom ohľade takého defektného storočia. Žijeme v časoch víťaznej mechanickej civilizácie, civilizačného pokroku. No tento civilizačný pokrok nie je úmerný pokroku mravnému, duchovnému, ako dokazujú fakty, ktorých sme deň čo deň svedkami... A Pavol Strauss práve na tejto druhej rovine – na pláne tohto zaostávajúceho súčasného mravného a duchovného pokroku – hľadá i nachádza príčiny premnohých nemocí našej doby.

Všetko, čo Pavol Strauss napísal, je jedinou *diagnózou* bolestných nemocí moderného človeka. Zisťuje ich často s iróniou, mnohokrát takou ostrou, ako je ostrý jeho pitevný nôž, no ešte častejšie so smútkom, s rozcitlivením, ba tak trochu aj so zúfalstvom. Rozmýšľal o nich v tichých chvíľach svojej samoty, no vždy s vierou v duchovné hodnoty, ktoré si európsky človek vybudoval v priebehu mnohých a mnohých storočí svojej existencie, svojich úsilí dostať sa z temných kútov animálnych vášní na výslnie jasného rozumu. Táto jeho viera v duchovné hodnoty európskeho ľudstva – viera navzdory všetkému – tvorí zmysel všetkých jeho kníh...

(Rekviem za živých)

+ + +

A predsa ešte nie koniec. Na záver si odcitujeme Strausovu ódu na autorov sugestívnych umeleckých diel, vykúpaných chorobnosťou a utrpením svojich tvorcov – čo sa plne vzťahuje aj na týchto dvoch našich veľkých lekárovspisovateľov: A. P. Čechova a P. Straussa:

Jestvuje svet chorôb a svet umenia a budú žiť, kým bude človek na svete. Trieštenie a chorobnosť sveta zmierajú v sugestívnosti vytváraných diel, vykúpané chorobnosťou a utrpením svojich tvorcov. Ale chorobnosť a umenie sa nepodmieňujú, lež dotvárajú výraz sveta. Predbiehajú jeho vývoj, zvýrazňujú jeho možnosti, zušľachťujú jeho podobu. Svet rastie v nich, dorastá cez nich, nimi sa mení na budúcnosť.

I keď je jediné ľudské dielo viditeľné až z Mesiaca (čínsky múr), jestvuje mnoho umeleckých diel, ktoré by boli ešte z väčšej duchovnej vzdialenosti pri najmenšom také zjavné. To je najväčšia nádej ľudstva, že príde čas, keď krása všetkých národov bude radosťou všetkých.

Velkí z oblasti umenia nás naučili premeniť všetko na radosť a šťastie – ešte i smrť – a každá veľkosť hraničí s utrpením. Ale kde sa ľudský duch dotkne bolesti, vzniknú hodnoty, na ktoré ľudstvo nevie zabudnúť.

(Rekviem za živých)

(Pripravil J. R.)

Dodatočná poznámka

Po prečítaní Straussových slov *Chladný a mrzký sa zdal tento samotár, čo sa v novele „Step“ vizionársky zahľadel do záhrad sveta a poznamenal si do denníka: „Taký osamelý, aký budem ležať v hrobe, žil som po celý život“* – nemohli sme odolať pokušeniu presvedčiť sa, čím tak Čechovova novela „Step“ zaujala (alebo mohla zaujať) Pavla Straussa...

(Mimochodom: v spojení záhrady sveta ide určite o chybu; má byť záhady sveta.)

Zrejme – ako to vyplýva aj z citovanej denníkovej poznámky – bola to oná tragická, osudová OSAMELOSŤ, OPUSTENOSŤ aj stepi, aj jej obyvateľov, aj malého Jegorka, ktorý spája všetky etapy tejto cesty širo-širou stepou v jeden celok a ktorého Čechov zobrazil na základe vlastných detských zážitkov.

Pri dlhej ceste touto nekonečnou stepou „sa ti vo všetkom, čo vidíš a počuješ, začína mariť víťazstvo krásy, mladosti, rozkvetu síl a vášnivej túžby žiť; duša súznie s týmto nádherným a drsným krajom a žiada sa jej kamsi letieť spolu s nočnými vtákmi. Ale v tom víťazstve krásy a v návale šťastia človek cíti akési napätie a úzkosť, akoby si step uvedomovala, že je **osihotená**, že jej bohatstvo a oduševnenie hynú bez úžitku pre svet, nikým nepospievané a nikomu nepotrebné, a v tom radostnom chóre zvukov sa ozýva jej clivé a beznádejné volanie: *Príd, pevče, príd!*“

Ako step, takisto aj ľudia, ktorí na nej žijú, cítia v sebe bohatstvo síl, túžia po šťastí, ale čosi ich dusí, vzväzuje. Jeden z hrdinov na otázku, čomu sa venuje, odpovedal: „Čomu? Tomu, čo všetci. Vidíte, že som sluha. Ja som sluha bratovi, brat je sluhom počestných, počestní sú sluhami kupcovi Varlamovovi, a keby som ja mal desať miliónov, bol by Varlamov mojím sluhom... Ja nepotrebujem ani peniaze, ani pôdu, ani ovce, nepotrebujem, aby sa ma ľudia báli a snímali čiapky, keď sa veziem popri nich. A tak som múdrejší ako váš Varlamov a viac sa podobám na človeka.“

Osihotený je aj malý Jegorko, ktorého vezú na druhý koniec sveta do školy, nechajú ho tak u cudzích ľudí, a keď oknom videl, ako sa tí, čo ho dovezli, vzdalujú – „pocítil, že s týmito ľuďmi sa preňho navždy stratilo ako dym všetko, čo mu prišlo doteraz prežiť, a tak bezvládne klesol na lavicu a horúcimi slzami vítal ten nový neznámy život, ktorý sa preň teraz začínal...“

K tomu treba pripomenúť, ako často sa u Pavla Straussa tento motív opustenosti, samoty opakuje. Tento pocit musel byť uňho – ako u Čechova – umocňovaný tým, ako málo a ako skreslene chápala spoločnosť ich samých aj ich dieťa.

Miera ich osamelosti bola vlastne mierou ich **ďalekobudúcnosti**. Ako som to pred rokmi vyjadril v liste P. Straussovi: „*Ste tak ďaleko vpredu sám, že na nijaké Vaše „Žízni!“ nemôže prísť zo žijúcich nikto, čo by Vám zvlažil ústa.*“ (Porov. V dotyku s Pavlom Straussom I, s. 25.)

Pavol Strauss pritom striktno rozlišoval **samotu** a **opustenosť**. „*Samota a opustenosť sú dve veci*“ – písal. K samotě pristupoval s bázňou; samotu veľbil:

Samota je chrámom duše – a do nej nemá prístup nikto. Ostatný záhyb samoty – je spoločnosť Božia.

Ako je zázrak oka nemou vravou srdca, tak je samota neohraničeným pričinom možností duše.

Samota, pravá samota nie je sebecktvom nikdy, lebo je čistá. A všetko čisté je veľkým prínosom do sveta a účastia sa ho všetci. Len v samote sa tvorí, v spoločnosti sa len konzumuje. Svet je len príživníkom všetkých boľavých samôt. Hľa, z getsemanskej samoty žije svet do konca vekov.

Jediné tvorivé ovzdušie je samota. Samota ako údel, nie ako voľba. Čo samota utvorí, to spoločnosť konzumuje. Samota je problém vnútorný, nie spoločenský. V každej veľkej chvíli života je človek sám. I z vedy, i z umenia sa dá dôjsť do samoty. V nej je istý ľudský majestát... Samota je forma spojenia s ľudstvom z vyššej méty. Je to práca za všetkých aj za cenu seba samého.

Ale jestvuje i samota, ktorá objíma budúcnosť jemným a istým násilím. Je prvým poslom budúcnosti. Samota plná vďačnosti sa nedá vysať istotou samolúbych politických poistencov, ako sa oddanosť Bohu u chorých nedá zmenšiť prekypujúcim zdravím netaktných ošetrovateľov. Samota je clo dorastajúceho srdca.

Samota je vrchol psychohygieny. Túto možnosť samoliečby má každý naporúdzi. Kto nenájde vzťah k sebe vo chvíľach rozhovoru so sebou, nenájde správny vzťah ani k okoliu a k spoločnosti.

Z ohlasov na Listy PS

Chcem sa Vám úprimne a zo srdca poďakovať za Váš pozdrav, prejav priazne a zaslanie nových Listov Pavla Straussa, v ktorých ste uverejnili aj môj článok z Viery a života o Chestertonovi (úryvok z neho) ako podnet k novej kanonizácii P. Straussa. Veľmi si to vážim, je to pre mňa česť a ak to posluží na slávu Božiu a pre dobrú, osožnú vec, môžem to aspoň takto skromne podporiť. Robíte záslužnú prácu vo veci šírenia diela Pavla Straussa, máte dokonale prehľad o jeho živote i diele a vidno, že to robíte srdcom, a to je najdôležitejšie. Lebo len to, do čoho vložíme srdce, môže priniesť ovocie a osoh.

Andrea Eliášová

Vrúcna vďaka za zaslanie LISTOV PS. Doleťeli ku mne ako tie padajúce listy teraz v jeseni. LISTY PS sú ako ovocie, ktoré zozbieral Hospodár sťa úrodu z predchádzajúceho obdobia.

V týchto Listoch (10-11) sa ma dotkla myšlienka utrpenia a obety. Skutočne som si uvedomila, že tieto dva „šteblíky“ držia kolobeh života v tých správnych intenciách. Ony sú zárukou nádeje vo večný život. Ak sa im chceme vyhnúť, neskôr zistíme, že cestu Božiemu zámeru sme si zahatali sami. A potom už je márne prekračovať hranice vnútorných pnutí. Len s Kristovým krížom a odovzdanosťou je možné kráčať za našimi túžbami a vytyčeným cieľom.

Teraz učím už druhý rok aj na OA v Čadci. Tiež som sa pýtala, či moja voľba bola správna. Modlila som sa a postupom času som zistila, že najlepšie je byť otvorený voči všetkému, čo príde do života. („Do Tvojich rúk, Pane, porúčam svojho ducha.“) Minule ma riaditeľka poverila úlohou písať kroniku školy, a to na základe toho, že som sa zúčastnila literárnej súťaže O CENU SLOVENSKEHO UČENÉHO TOVARIŠTVA, kde som získala 3. miesto v kategórii poézia (kategória do 30 rokov). Niežeby som sa tým chválila („Čo máš, čo si nedostal?“ 1 Kor 4,7), no rozhodla som sa, že svoje básne (modlitby) ponúknem svetu ako torzo zo mňa, do mozaiky nádeje.

Na záver niekoľko myšlienok na povzbudenie:

Utrpenie je dozrievanie, ktorého ovocie prináša úrodu v pravý čas.

Obeta je chlieb, ktorý by nemal nikdy chýbať na stole kresťana.

Rodíme sa ako nádoby, ktoré nemôže nič iné dokonale naplniť, len úprimná láska, ktorej ak je veľa, prelieva sa i do iných srdc.

Kristína Bednárová (v liste z 24. 9. 2009)

„Bezmrežový väzeň“ Pavol Strauss

Nečakaný šum okolo „tichého konvertitu“

Jaroslav Daniška

Tichý konvertita (úryvok)

...Pred februárom 1948 pripieva lekár s literárnymi ambíciami do intelektuálnej katolíckej revue *Verbum* a krátko pôsobí v Zürichu. Ďalší paradox však prichádza po nastolení komunizmu. Strauss je rozhladený intelektuál, kritik obidvoch totalít. Keď však komunisti zatýkajú jeho generačných spolupútnikov, biskupov a kňazov, rozpúšťajú rády a mučia nevinných ľudí, Strauss mlčí. Vlastne píše, je však pritom utiahnutý v súkromí a komunistický štát nemá dôvod nijako proti nemu zasiahnuť. Robí riaditeľa nemocnice v históriou dýchajúcej Skalici, dosahuje profesijné úspechy, zachraňuje životy. Získava rešpekt a uznanie, o komunizme si nemyslí nič dobré, svoje literárne diela nemá kde publikovať, proti režimu však nevystupuje. Neskôr sa síce sťažuje na preradenie do Nitry, v porovnaní s uväznenými si však žije komfortne.

Revolúciu v novembri 1989 víta už ako dôchodca, zomiera v roku 1994. Strauss bol priateľom básnika Milana Rúfusa a v mnohom sa na neho podobal, žil síce na komunistickom Slovensku, ale nekomunistickej časti krajiny chýbal jeho hlas. Je to azda najzvláštnejší paradox Straussovho života, autorsky je mimoriadne činný, jeho próza je spoločensky angažovaná, zostáva však ukrytá v súkromí. Pre krajinu, ktorej v druhej polovici storočia chýbajú náboženský intelektuáli, je to veľká strata.

(5. týždeň, 1. februára 2010, s.51.)

MUDr. Jozef Strauss Reakcia na článok „Tichý konvertita“ od Jaroslava Daniška

Mal som v živote niekoľkokrát možnosť poznať originál článku a jeho deformovanú podobu po opublikovaní. Teraz som mal možnosť ako syn, ktorý prežil takmer celý život so svojim otcom Pavlom Straussom, stretnúť sa v spomenutom článku so značným spotvorením jeho života, rodiny, pôvodu a hlavne jeho myšlienkového sveta.

Neviem, odkiaľ autor čerpal informácie pre svoj článok. Pejoratívne znejú už názvy jednotlivých odsekov: „neznámy žid“, „komunista“, Slovenský štát, „žid a Slovák“, „komunizmus“. Autor vôbec nepochopil osobnosť môjho otca, ktorý bol nesmierne kultivovaným človekom, nadpriemerne orientovaným vo viacerých odboroch, vynikajúcim chirurgom, spisovateľom, aktívnym hudobníkom, filozofom – ale predovšetkým humanistom v pravom slova zmysle, ktorý celý život zasvätil pomoci iným. Bol konvertitom zo židovstva – toto rodinné zázemie autor v článku necitlivo spotvoril. Pavol Strauss ku konverzii dospel mnohými cestami. Ako vysokoškolač bol síce ľavo orientovaným intelektuálom, ale nie komunistom, ako to autor článku tvrdí. Pravdou je, že z celej komunistickej ideológie ho zaujímal len jej sociálny náboj. Autor správne poznámenáva, že po zakázaní Šostakovičovej symfónie Stalinom a spoznaním hrubosti reálnej ideológie sa s ňou definitívne rozišiel. Neskôr študoval filozofiu východných národov – ani to ho neuspokojilo a postupne pomocou rodiny konvertitov Munkovcov sám dospel k rozhodnutiu stať sa kresťanom. Kresťanstvo naplnilo celý jeho ďalší život. Preň bol aj prenasledovaný počas dlhých rokov komunistického režimu. Ako chirurg pôsobil najprv v Bratislave, neskôr v Skalici, s krátkym odborným pobytom v Zürichu. Musel byť dobrým lekárom, keď v Zürichu dostal ponuku pracovať na tamojšej klinike. Prelom 40. a 50. rokov prežil v Skalici – to bolo obdobie, keď jeho priateľov a známych zatvárali do väzenia. Otec bol opakovane vypočúvaný príslušníkmi ŠtB a od väzenia ho zachránila len jeho profesionalita a popularita medzi ľuďmi. Aké to bolo obdobie, vystihujú aj situácie,

ktoré mi rozprával. Opití „papaľáši“ sa vzájomne postrieliť na poľovačke a on ich musel zachraňovať na operačke pod hrozbou odistenej pištole. To boli zaiste tie idylické roky odborného rastu podľa autora. Najidylickejšie bolo – podľa pisateľa článku – premiestnenie do Nitry, keď sa z postu primára, aktívneho chirurga, vedeckého pracovníka, autora viacerých odborných publikácií dostáva do Nitry na miesto poliklinického chirurga s možnosťou operovať jedenkrát do týždňa. Keďže dôvodom jeho núteného preloženia bola jeho katolícka viera a odmietnutie zvesiť náboženské symboly z verejných priestorov nemocnice, bol neustále dlhé roky pod drobnohľadom ŠtB (čo si môže autor článku overiť v spisoch ŠtB, kde je môj otec uvedený v kategórii nepriateľská osoba pod krycím menom Svätý). To bol ten komfortný život podľa autora článku. V tomto období sa vracajú z väzenia jeho priatelia, ktorým pomáha zaradiť sa do života ľudsky aj priateľsky, hľadá im prácu – treba podotknúť, že pod dohľadom ŠtB a v situácii, keď sa im ostatní (aj mnohí veriaci) zo strachu otočili chrbtom. Po ťažkom dni v práci otec doma prijímal neustále návštevy bezradných ľudí, utýraných dobou, ktorým venoval duchovnú útechu i prinavracal zdravie. Jeho rozsiahle literárne dielo vzniklo písaním po nociach – spával maximálne 4-5 hodín denne. Ak by si autor článku bol prečítal čo len časť z jeho literárnej tvorby, pochopil by jeho intelektuálny rozhľad, nesmiernu originalnosť myslenia, ale predovšetkým kresťanský a ľudský rozmer. Podľa pisateľa článku „neznámy“ autor dostal množstvo ocenení v podobe ceny slovenského spisovateľa, čestné doktoráty univerzít, o jeho diele sa usporadúvajú vedecké konferencie na pôde univerzít i v zahraničí, vychádzajú monografie o jeho diele, je zaradený do slovníka slovenských spisovateľov, do učebných osnov slovenského jazyka a literatúry na školách.

Vraví sa, že doma nikto nie je prorokom. Myslím si, že ani mne, ani pisateľovi článku neprichodí hodnotiť jeho literárne dielo, tobôž nie jeho osobnosť. Podstatou článku malo byť vysvetlenie, prečo Pavlovi Straussovi prezident republiky udelil najvyššie štátne vyznamenanie. Autor to síce exaktne nepíše, ale z koncepcie článku vyplýva, že môj otec si ho vlastne ani nezaslúži.

Jaroslav Daniška Jozefovi Straussovi

Vážený pán dr. Strauss, ďakujem za Vašu reakciu, hoci ma mrzí, že sa Vás môj text dotkol. Dovoľte mi krátko na Vaše výhrady zareagovať.

1. Spojenie „neznámy žid“ (a ďalšie) nechápem pejoratívne. Váš otec mal a dodnes má svojich početných priaznivcov (o čom napokon píšem), širšej verejnosti je však neznámy. To je jednoducho fakt. Nemyslím, že je na tom niečo pejoratívne, napokon výsledkom aktuálneho vydania jeho diela bude nepochybne aj to, že si nájde nových čitateľov, zrejme je to aj jeden z dôvodov, prečo sa jeho spisy vydávajú. Rovnako nie je nič pejoratívne na jeho židovstve, ktoré si - ak sa nemýlim - v sebe niesol po celý život. Úprimne - neviem, čím som jeho (a Vaše) rodinné zázemie spotvoril, ako píšete, nič som nepridal a čerpal len z už napísaného.

2. Keď píšem o jeho mladosti a komunizme, čerpám z jeho autobiografických poznámok, z jeho vlastných diel, či životopisov, ktoré o ňom napísali iní autori. Uvádžam aj to, že komunizmu uveril, že ho aktívne podporoval, čo je pravda, ale aj to, že do strany nevstúpil a že sa s nimi veľmi skoro rozišiel (dlho pred komunistickými zločinmi u nás), čo napokon oceňujem.

3. Pokiaľ ide o poznámku o komforte, dôležité je porovnanie, v ktorom toto slovo zaznie. Váš otec žil na slobode, mohol pôsobiť ako lekár, robil teda to, čo ho profesne naplňalo, za čo ho samozrejme neodsudzujem, je to len a len dobre. Ale k tejto dobe patrilo aj to, že mnohí jeho priatelia boli vtedy za mrežami, kňazom bolo zakázané kázať a vysluhovať sviatosti, a pod. Preto aj píšem, že jeho život je komfortný „v porovnaní s uväznenými“, čo sa myslím spochybníť nedá. Samozrejme, že cítim, že ide o mimoriadne citlivú vec, ale nevidíte, prosím, za mojím prístupom žiadny osobný motív, žiadny nemám, vonkoncom nie nepriateľský. Vášho otca som nikdy nepoznal, ale z jeho diela samozrejme cítim, že to bol zaujímavý človek a myslím, že to vidieť aj na jeho diele. Nie som literárny kritik a poznám len tri zväzky, ktoré už u M. Vaška vyšli, nemohol som teda hodnotiť jeho dielo, mohol som ho priblížiť, a najmä - čo býva čitateľsky najzaujímavejšie - priblížiť osobnosť, jej život, preto som písal o drámach a najmä paradoxoch, ktoré k životu Vášho otca patria.

4. Mrzí ma tiež, že ste dospeli k záveru, že z textu vyplýva, že si štátne vyznamenanie nezaslúžil. Nemyslím si to. K zoznamu ocenených laureátov som kritický, ale určite nie kvôli Vášmu otcovi. Naopak si myslím, že Váš otec si vyznamenanie zaslužil, že v živote preukázal nezvyklé hrdinstvo (odmietnutie Tisovej výnimky), že jeho konverzia je nesmierne zaujímavá a spolu s jeho životným príbehom bude oceňovať aj v ďalších desaťročiach, ale tiež to, že mi je dnes, v roku 2010 ľúto, že nebol počas komunizmu verejne aktívny, a to som nemohol opomenúť.

Vážený pán dr. Strauss,

Váš otec dostal štátne vyznamenanie, začalo vychádzať jeho zobrazené dielo, myslel som, že je to dôvod o ňom napísať väčší profil. Netvrdím, že som obsiahol osobnosť Vášho otca, ale verím, že jeho život so všetkými drámami 20. storočia som priblížil verne.

(Z počítačovej podoby do spisovnej previedol J. R.)

„*Pokúsme sa len vo svojich myšlienkach a pohľadoch hľadať na každom človeku prednostne to, čo je dobré, krásne, múdre. Celkom určite na každom jednom niečo z toho nájdeme. Súčasne potom prižmúrne oči nad všetkým, čo nám na kom vadí - veď aj tak nikdy nepochopíme, prečo je taký, aký je. Ak sa to budeme vytrvalo snažiť, časom zistíme, ako sa v nás láme odpor a ako sa namiesto neho začína vytvárať sympatia.*“

(Jozef Porubčan)

„*Keby Strauss bol robil, čo sa nám žiada, že mal robiť, nebolo by po dnešnom Straussovi ani stopy.*“ (Zápisník)

„*Uvedomujem si, že skutočný Paľkov kritik sa ešte nenarodil či neprejavil, ale rozhodne treba očakávať, že sa raz zjaví: múdry, sarkastický, nonšalantný, potľapkávajúci po pleci a zároveň vrážajúci do boka jedovaté šípy. - Skoro by som povedal, že sa ta nemôžem dočkať, ANTISTRAUS!*“ (So Straussom po Straussovi III, s. 38.)

Tú taktiku naša doba má v maličku: Velikána stiahnuť k sebe na lavičku, a kochať sa, ako sa nám zrovnal:

„*Lala, ľudia, veď on je tiež iba tvaroh z - -!*“

+ + +

„*Po stenách si rozvešajú klasikov, nedaj boh sa daktorého dotknúť!*“ -

kričí steblo s prázdnyim klásikom, ale zato s riadne

naježeným oštím:

„*Klasik? Von s ním!*“

J. Rybák

MUDr. Jozef Strauss Jaroslavovi Daniškovi

Vážený pán redaktor!

Čakal som s odpoveďou na Váš e-mail - dúfal som v možnosť osobného stretnutia, ktoré by bolo určite prínosnejšie na vyjasnenie osobných postojov. Písomne je komunikácia značne limitovaná. Vzhľadom k mojej (a predpokladám že aj k Vašej) pracovnej zaneprázdnenosti však pravdepodobne nemožno rátať so schôdzkou v dohľadnej dobe, neviem ani, či by ste mali o ňu záujem.

Rád by som Vám objasnil, prečo som negatívne reagoval na Váš článok Tichý konvertita, v ktorom píšete omojom otcovi Pavlovi Straussovi. Súhlasím s Vaším názorom, že jeho život bol plný paradoxov - tak je koncipovaný Váš článok. Súhlasím aj s tým, že v článku spracúvate fakty, ktoré otec napísal o sebe, alebo už boli niekde publikované. Čo mi na článku vadí (a podľa ohlasov aj ľuďom, ktorí ho poznali) je to, že absolútne nevystihuje jeho osobnosť. Polovica článku je venovaná jeho židovstvu a hlavne jeho krátkemu kontaktu s komunistickou ideológiou, životu v Slovenskom štáte. Podstatnú časť jeho života (po roku 1948) ste prebehli viac ako letmo, ako by to bola selanka mlčiaceho človeka, ktorý si žije komfortne. Najprv by bolo treba objasniť dobu po roku 1948, ktorú ste nemali možnosť prežiť (ja áno) a o ktorej máte podľa určitých vyjadrení veľmi skreslené predstavy. Asi si neviete predstaviť, čo to bol za režim, kde neexistovala sloboda, kde mizli ľudia v nenávratne, kedy zatvárali nevinných ľudí. Tí, čo ostali na slobode, boli neustále perzekvovaní, aj ich rodiny, kde v strachu zrádzali priatelia svojich priateľov, kedy v strachu aj vlastní rodinní príslušníci zrádzali svojich blízkych, kde nik nepovedal nič nahlas, kedy nemohol nikto nič uverejniť, keď sa každý bál o svoje zamestnanie, keď bola deťom v školách nasilu vtláčaná komunistická ideológia. Náboženstvo bolo potierané a verejné priznanie sa k nemu znamenalo stratu existencie a slobody. Mohol by som opisovať detaily tohto obdobia, ktoré sa týkali tejto doby, aj konkrétne našej rodiny. Som hrdý na svojho otca, že nebol nikdy kompromisný. Verejne vyznával svoju katolícku vieru, denne chodil do kosto-

la, ktorý susedil s areálom nemocnice v Skalici. Na verejných schôdzach, kde sa hanobilo kresťanstvo, jediný verejne oponoval a zastával sa ukrivdených. Vtedy v Skalici v nemocnici pôsobili milosrdní bratia a rádové sestry - križiacky, ktoré v 50-tych rokoch za jednu noc vyvliekli, čomu (ako iste uznáte) nemohol zabrániť, aj keď sa verejne postavil na ich obranu. Z chirurgického oddelenia, kde pracoval, odmietol zvesiť kríže a iné náboženské symboly. Pre tieto jeho postoje, od ktorých neustúpil počas celého svojho života, si ho ľudia mimoriadne vážili a vážia dodnes.

Nikdy nemlčal. Snažil sa aj o publikovanie svojich myšlienok a prác - tieto mu však boli vždy nejneprijateľným spôsobom zo strany vydavateľstva vrátené. Ani denníky sa neopovážili odpublikovať jeho reakcie na dobové veci. Preto využíval možnosti ako príhovory pri jubileách, na pohreboch či pri iných príležitostiach na povzbudenie ľudí. Texty týchto príhovorov si ľudia odkladali ako cenné dary. Mnohým ľuďom pomohla jeho kniha *Mozaika nádeje*, ktorá ako jediná z trilógie vyšla vo vydavateľstve Verbum (Spolok sv. Vojtecha v Trnave, 1948).

Vo svojom článku píšete, že bol utiahnutý v súkromí a komunistický štát teda nemal dôvod nijako proti nemu zasiahnuť. Môžem zodpovedne povedať, že od malička - odkedy ho vnímam, naša rodina nemala žiadne súkromie. Permanentne boli u nás ľudia plní strachu, telesných i duševných problémov. Otec pôsobil medzi nimi nielen ako lekár, ale suploval aj sociálnych pracovníkov, právnikov, psychológov - a hlavne dodával vieru. Bol neustále prenasledovaný zo strany ŠTB - vypočúvaný, psychicky vydieraný, dostával však aj ponuky na „lepší život“. Nevieam, či si viete predstaviť, čo znamenalo za týchto okolností prijať v svojej domácnosti politického väzňa, ktorého práve prepustili z väzenia. Títo ľudia mali u nás napriek všetkému vždy otvorené dvere. Otec si považoval za povinnosť vrátiť ich do života, napríklad nájsť im zamestnanie. Mohol by som Vám o nich jednotlivo porozprávať. Boli medzi nimi aj mnohí známi biskupi a kňazi. O našom komfortnom živote by som toho aj ja vedel veľa porozprávať. Napríklad o šikane môjho brata komunistickou učiteľkou, ktorá nemala ani základné vzdelanie a na jej podnet ho niekoľkokrát zbili do krvi, čo tiež natrvalo poznačilo jeho ďalší

život. Sám mám skúsenosti s vypočúvaním na ŠTB a so zákazom vycestovať do zahraničia. Nevieam, či mu možno klásť za vinu, že nebol vo väzení, ktorému sa sám vôbec nebránil. Iróniou je, že keď sa niektorí priatelia vrátili z väzenia, potvrdili, že pri vypočúvaní vo väzení bol veľakrát spomenutý, že je vo vedľajšej cele a naopak: keď vypočúvali na ŠTB otca, tak tvrdili, že vedľa je XY- jeho priateľ. A teraz si predstavte môjho otca, ktorý bol výborný chirurg, experimentátor, veľký znalec umenia, sám vynikajúci klavirista, spisovateľ, prekladateľ, filozof, multilinguálny človek, jemná a citlivá duša - ako musel túto dobu prežívať.

Nikdy som od neho nepočul slová hnevu na svojich nepriateľov a neprijateľov, ani ponosy, keď ho preložili z trestu do Nitry, bez možnosti operovať. Uvedomte si, aká to bola degradácia - nie budovanie profesionálnej kariéry, o ktorej v článku píšete. Nikdy sa nehneval ani na tých, ktorí ho zo slabosti alebo zo zlomyseľnosti zradili. Dotklo sa ma aj porovnanie s jeho priateľom básnikom **Milanom Rúfusom** - ako chýbal pred rokom 1989 ich hlas. Uvedomte si, že v r. 1984 môj otec skoro zomrel pri ťažkej chorobe a od svojho 54. roku života trpel veľmi labilnou cukrovkou s ťažkými komplikáciami. Napriek tomu nikdy nemlčal. Želal by som Vám byť prítomný, keď sa už ako starý ťažko chorý človek pokúšal vydávať svoje diela. Aj tu sa našlo len pár statočných ľudí, ktorí mu pomáhali. Čo sa týka Milana Rúfusa, mal som ho možnosť poznať od prvého stretnutia s mojím otcom. Bol sám chronicky chorý. Žil s jediným dieťaťom, ktoré je natrvalo ťažko poškodené. Kto nepoznal ich rodinu intímnejšie, ťažko pochopí, prečo sa neangažoval tak, ako by si Vaša generácia želala. Osobne sa ma dotkli nepekne vyjadrenia o ňom po jeho smrti v časopise *Týždeň* a hlavne v relácii *Pod lampou*. Nevieam, kde zúčastnení brali tú bohorovnú aroganciu útočiť na tohto vzácneho človeka. V inej krajine by si ho natrvalo uctili a zapísali zlatými písmenami do dejín literatúry.

Čo sa týka spisby môjho otca, ktorého považujete za neznámeho autora, asi treba povedať, že v určitých literárnych kruhoch i v určitých skupinách je dávno veľmi dobre známy. Ako rodina si uvedomujeme, že jeho knihy nikdy nebudú bestsellerom vzhľadom na to, že ide o ťažké filozofické a teologické

diela. Sám dobre viete, že či je niekto známy, alebo neznámy, o tom rozhodujú masmédiá. V minulosti - a bohužiaľ aj teraz - príslušnosť k istým záujmovým skupinám hrá dôležitú úlohu v popularite. Vaša generácia často vyzdvihuje disidentov a ľudí, ktorí boli za svoje presvedčenie vo väzení. Môj otec svojou nezištnosťou, principiálnym postojom, odbornou erudíciou a duchovnou podporou pomohol za svoj život stovkám ľudí v existenčných okamihoch a nikdy sa nehral na disidenta a ani nečakal za svoju prácu ocenenie. Preto ma zaráža neskonale vyzdvihovanie ľudí, ktorých k disidentom zaraďujete, ale ktorých poznám a viem, že nemali až také nekompromisné postoje. To je tiež paradox doby. Aj niektorí z prispievateľov do časopisu *Týždeň* mlčali, keď mali hovoriť a hľadeli si len svojej kariéry.

Na záver mi dovoľte jedno prirovnanie. Sám som lekár a viem, že keď si chcem urobiť obraz o pacientovej chorobe, musím si dôkladne zoštudovať jeho predchádzajúce zdravotné záznamy a odobrať anamnézu, t.j. popýtať sa ho na prítomnosť chorobných príznakov, okolnosti ich vzniku, časovú následnosť. Keď niečo z uvedeného zanedbám, získam síce množstvo informácií a faktov, ale neposkladám si z nich tú správnu mozaiku, a teda stanovím nesprávnu diagnózu. Vážený pán redaktor, aj vy ste z môjho pohľadu v svojom článku použili mnohé fakty, ale poskladali ste ich do mozaiky, ktorá vôbec nevystihla môjho otca a tak vytvorila o ňom falošný (a z môjho pohľadu dehonestujúci) obraz. Dúfam, že chápete tento môj postoj, ktorý nie je namierený voči Vašej osobe, ale k spracovaniu článku, ktorý mal vysvetliť, prečo bol môj otec ocenený najvyšším štátnym vyznamenaním. Z obsahu článku to totiž vôbec nevyplýva. Uvedomte si, ako dnes ľudia vnímajú komunizmus a ako otec vnímal ako intelektuál túto ideológiu v svojej dobe. Neobdivoval ani Lenina, ani Trockého, ale ako poctivý intelektuál si prečítal ich diela. Oslovil ho len a výhradne sociálny náboj tohto učenia, čo sám už ako študent uvádzal do praxe tým, že robotníkom v koželužni v Liptovskom Mikuláši materiálne a finančne pomáhal. A tak by som mohol postupne reagovať na ďalšie vyjadrenia vo Vašom článku. Ak máte záujem, rád sa s Vami osobne stretnem v priateľskej atmosfére.

Jozef Strauss

K 100-ému výročiu smrti Leva Nikolajeviča Tolstého

(28. 8. 1828 – 7. 11. 1910)

Tat'jana Lvovna Suchotina-Tolstaja Denník (1878 – 1932) (Úryvky)

... Конечно, отец был тысячу раз прав, когда отказывался кому-либо, когда-либо возражать на все клеветы, нападки, подделки.

Можно молчать, когда на тебя нападают. Но когда нападают, не понимая, на самых близких и любимых людей, трудно молчать. И со стороны подбивают: «Вы не имеете права молчать. Всякий скажет, что если дети молчат, - значит, говорят и пишут правду».

(6. apríl 1911.) Žijem ním. Skoro celý deň naňho myslím, píšem o ňom, čítam o ňom. Iba o ňom nerozprávam.

A nie že by som pritom cítila nejaké zvláštne povznesenie duše, nie; jednoducho všetky moje aj najprízemnejšie aj najvznešenejšie myšlienky sú ním plné. Jeho život a jeho osobnosť, to je taký kolos, také bohatstvo, že nech sa snažíš ako chceš, celého ho do seba nepojmeš. Tu o ňom čítaš a tu o ňom rozmýšľaš, ale keď sa obrátiš v druhú stranu, znova sa pred tebou dvíhajú končiare nedosiahnuteľných výšok. (...)

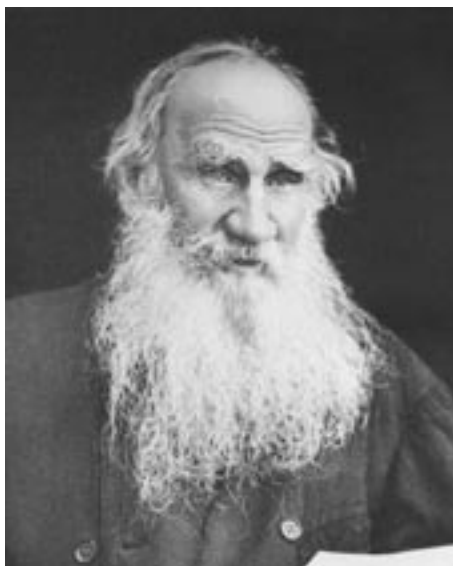
Málo som verila v jeho lásku ku mne. Pamätám sa, ako mi minulej jesene v Kočetách hovoril čosi o mojej ceste do Jasnej Polany, a ja som sa ho spýtala: „Vari sa na mňa tešíš?“ – načo on vášnivo zareagoval: „Nesmierne.“ A doložil čosi v tom zmysle, že „neviem sa dočkať, kedy prídeš.“ (...)

Keď som dnes čítala životopisnú črtu o otcovi v knihe „Posledné dni L. N. Tolstého“, cítila som, ako sa mu ja podobám, ale v akomsi bledom, rozriedenom vydaní. No na tých miestach, kde hovorí o svojich nedostatkoch a o jednej kladnej vlastnosti – tam som ja celá. Jediné, čo mne skoro načisto chýba, je ctižiadosť.

Často myslím na to, že ani ja ani moja dcérka Táňa... nedokážeme pokračovať v jeho diele. Túžim však po tom, aby sa Táni narodil syn, ktorý by bol človekom, čo by v diele svojho deda pokračoval.

Po večeroch si nahlas čítame otcove listy A. A. Tolstaja a jej listy jemu. Pritom si nielen naňho spomínam a predstavujem si ho - ale som s ním, v ňom. Taký pocit, že slovami nahlas vyslovuješ to, s čím a v čom neustále žiješ. Rozlúčenie s ním som nikdy necítila ani necítim.

Často ti príde ľúto, že sa nemáš s kým podeliť o to, čo cítiš a o čom rozmýšľaš, ako to bolo vtedy; stačilo sa naň pozrieť a

on sa usmeje, pokývne hlavou a ty cítiš, že vie, o čom rozmýšľaš a čo prežívaš, a sčítíš s tebou.

Dnes som sedela v mestskom parku (Badenweiler), bolo mi nanič, ale orchester zahral áriu Bacha (z jeho suity), a to ma dojalo do slz. Vedela som, že keby tu bol otec, zbadala by som aj jeho začervenané zaslzené oči a pokývli by sme na seba hlavami...

Keď človek nechápe pohnútky, ktoré určujú konanie niekoho iného, vtedy namiesto týchto pohnútok postaví tie, ktorými by sa riadilo jeho konanie. Takisto si tí, čo nechápu mnohé motívy slov a činov Tolstého, predstavujú, čo by motivovalo ich konanie. Obyčajne je to ctižiadosť a slávybažnosť.

Diele a práca môjho otca v priebehu celého môjho života mi neboli vždy na prvom mieste. Plytkosť mojej povahy, nedostatok sústrednosti, keď ma život odvádzal stranou – boli na príčine, že som svoju úlohu plnila nedostatočne; nikdy som však nepochybovala, že toto má byť mojím hlavným poslaním. Teraz som už mnohých bývalých možností zbavená, ale chvalabohu mám ešte v sebe plno chuti do života a zostávajú mi zvyšky síl pre prácu.

Keď som čítala otcove listy, plakala som od radosti. Môj život je možno nikomu nie potrebný, ale zato prichádzajú ku mne chvíle nesmierneho pôžitku. Daj, Bože, aby Táni um mal dosť možností rozvinúť sa tak, aby mohla pochopiť svojho deda. Ako on v listoch Strachovovi a Fetovi píše o umení, o literatúre, o Puškinovi! Ako často mi prichádza ľúto, že som nežila s ním taká, akou som teraz. Mohla by som mu prejavíť oveľa viac spolicutenia, pochoopenia a múdrej lásky, ako to bolo vtedy, keď

som bola celá zaujatá manželom, dieťaťom – a hlavne sama sebou.

..Nuž taký je, hľa, hlas verejnosti! A matka z jednej strany a brat Sáša s Čertkovom z druhej si tento hlas veľmi vážia, obávajú sa ho a nadbiehajú mu. Ja ďakujem Bohu, že som tohto pocitu načisto zbavená. Keď sa raz o niečom rozhodnem alebo keď niečomu alebo niekomu uverím – to je silnejšie ako akákoľvek verejná mienka. A otec bol tiež taký; a keď tak veľa hovoril a písal o tom, že sláva mala preňho taký veľký význam, jednoducho sám sebe ubližoval. Nebola mu ľahostajná, ale ako úprimný človek, ktorý venoval takú veľkú pozornosť svojim nedostatkom, túto svoju slabosť proste zveličoval.

Keby som niekomu povedala, že si robím výčitky pre našu rozkoš, že sa snažím v sebe vypestovať lásku k nepriateľom a niekedy sa mi to aj darí (je január 1916! – J. R.) – podozrievali by ma z falošnosti, vysmiali by sa mi, a čo je ešte horšie: začali by trúsiť reči o tom, že „Váš otec celý život iba hovoril o láske, a hľa, ako kruto sa zachoval“ a pod.

Toto je tiež môj veľký hriech – že ma niektorí ľudia tak popudzujú. Nijako sa mi nedarí proti tomu bojovať; hoci si ráno aj poviem, že sa budem brániť rozhorčeniu – pri prvej príležitosti alebo zostanem zaryste mlčať, alebo zareagujem ironickou otázkou, alebo sa zatvárim, že nechápem a následne sa začudujem – slovom, dám priechod tomu jedu, ktorý mňa samú otravuje a od ktorého mi je dlho potom nanič.

Prečítala som si Gusevovu knižku. V jednom liste mu otec píše: „Vy ste lepší ako ja.“ To vyvolalo vo mne nasledujúce myšlienky: *jedinou príčinou*, prečo knihy, názory a život môjho otca natolko prevyšujú všeobecnú úroveň a vzbudili oň záujem na celom svete, je to, že si bol celý život hlboko vedomý svojich vášní, hriechov a slabostí, a zo všetkých síl proti nim bojoval. Jeho obrovský talent, jeho genialita mu síce priniesla zaslúženú slávu spisovateľa v prostredí takzvanej „vzdelanej spoločnosti“, ale zato, že hocktorý roľník z hocktorého kúta zeme vedel, že sa môže naňho obrátiť o pochopenie vo veciach viery, sebazdokonaľovania, pochybností a pod. – za to mohol vďačiť iba tomu, že ani jeden prehešok, ani jednu slabosť v sebe neprešiel bez toho, že by ich neodsúdil a nesnažil sa ich zbaviť. Povahu nemal lepšiu ako mnohí iní, možno horšiu. Ale nikdy v živote si nedovolil povedať, že čierne je biele a biele čierne alebo aspoň sivé.

Duchaplné porovnanie *čitateľa* zlomku so skutočnou hodnotou človeka, a *menovateľa* s jeho mienkou o sebe má hlbší zmysel, ako by sa na prvý pohľad zdalo. – U môjho otca bol veľký čitateľ a maličký menovateľ, vďaka čomu bola jeho veľkosť taká ohromná.

(Vybral a preložil J. R.)

Čo na to Autor sám...?

*Veď nazrel som v tvár mnohým nehodám,
utrpieť musel viac rán než ktokolvek,
a trpel, strpel všetko sám a sám;
nuž trpením, nie div, že stárpne človek.
Viem, pred údermi nik sa neubrání,
zvlášť pred tými, ichž zhora prší roj;
lež keď môž' zachrániť, a preds' len raniť:
to bolí, bolí, bolí – Boh ty môj!*

(Pavol Országh Hviezdoslav)

„Pamätám si... veľmi živo na to, ako Ti bývalo nedobre a neľahko. Mal si múdre myšlienky, presné slová pre ne, vedel si hovoriť, aj si hovoril, otváral si ústa – avšak nevyšiel Ti z nich zvuk: úradne Ti zapečatili hlasivky. Náruživý a múdro si oslovoval svet a svet Ťa nepočul – úradne si bol nemý. V čase, keď úrady boli našim osudom.

Ani si nevieš predstaviť, ako sa mi ulavilo, že sa Ti vrátil hlas. – Sedím na konári a je mi dobre.“

(Milan Rúfus)

Pripomínam si, že sa ma často pýtali na vnútornú cestu. Zhruba by sa to dalo takto sformulovať:

Vždy som túžil po niečom vyššom. A keď ma tlačili, túžil som ešte viac. Čím horší a podlejší bol svet, i môj okolný svet voči iným i voči mne, tým viac som túžil po najvyššej Dobrote.

A čím viac ma tlačili, tým viac som veril, tlačení vnútornou silou, viac hnaný, než vlastným rozhodnutím. A čím viac som veril, tým viac som miloval. Tým viac som miloval, čím som mal viac príležitostí a zdanlivej oprávnenosti nenávidieť. Tak ma nenávisť naučila milovať. Či mi orgán pre nenávisť nenarástol, či zakrnul v duši? Nie, miloval som, lebo som iné nemohol.

Ak tak sa celý život tackám z jeden strany vládnúcej lži ku druhej a z vyššej milosti ešte žijem. Ďakujem za prežitý deň, nechám sa zajtrajškom prevkapiť a som rád, že som obišiel všetky úskalia možného vonkajšieho dobrobytu bez väčšej duševnej újmy.

Kto neriskuje dobrodružstvo ideovej slobody, riskuje stratu budúcnosti. Je pochybným podujatím chcieť len nepochybné. Čudné časy, a kde vyústia, keď im je každý pochybný okrem skutočne pochybných indivíduí. Sú to vari časy pochybených.

A pretože žijem v týchto časoch a chcem písať, píšem. I keď predpokladám, že to nik nebude čítať, pretože to nebude môcť čítať. I keby o to mali ľudia záujem, je tu záujem istých ľudí, aby tí prví nemali možnosť o to mať záujem. A tak si to píšem, aby som to vydýchal.

Duchovné vraždenie umlčivaním a zabúdaním je generálny bas perzekúcie slobodmilovních ľudí všetkých čias. Má to vždy len dobový výraz a čoraz neľudskejšie príkrasy.

Pribitá na kríž ticha agonizuje i duchovná podstata našich čias, i našej krajiny v mrazivej temrave druhej polovice dvadsiateho storočia a čaká, že sa preboria čierne lady mlčania.

Človek je jednota. Nemôže a nemá sa deliť na svoje skutky, prípadne na svoje spisy a na svoje bytie. Ide o žitú syntézu teórie a praxe. Je pravdaže zriedkavá, len vo svätcoch sa naozaj realizuje, ale musí byť programom. Dobré myslieť a dobre žiť. A pravý predpoklad, aby si nás iní nesplietli, je, aby sme sa sami s inými nesplietli, aby sme sa vedeli sami zaradiť do seba, do

hierarchie svojich vnútorných hodnôt a do sveta hodnôt objektívnych.

Celý dnešný svet by sa mi chcelo rozdeliť na mlčiach a umlčaných.

Je iné, keď niekto mlčí, pretože nemá čo povedať, a je iné, keď niekto nemôže hovoriť, lebo nemá na to možnosť. Darmo sa niekomu nadekrétuje, že bude spevákom, keď nemá hlas. Horšie je na tom ten, čo sa mu s tým cieľom vyoperuje hrtan.

Mňa nezaujímajú relácie a podlosti dnešných ľudí. Mňa zaujíma, čo sa z dneška dá zachovať a preniesť do budúcnosti, ako výdobytok, ako princíp, ako možnosť. Mňa nezaujíma, či ma dnešní naháňajú vlastnej slávy a prosperity umlčivajú. Viem, že Slovensko ľúbim a chcel by som jeho súzvučie v duchovnom orchestri sveta. Kým sa každý svojím spôsobom nebude môcť vyjaviť, kým kadejakí skrachovanci vo svojej podlízavej skomplexovanosti budú vynášať súdy, čo je tvorivým elementom dneška a čo anachronizmom, nebude sa môcť pokročiť.

Čo je to za čas, čo difamuje všetku originalitu? Čo má jediný model na všetko. Kde je najväčším imaním atrofia orgánov pre nápady, vzruchy a neutíšiteľnú zvedavosť pre objavenie nových možností myslenia a poznania, pre nekonformnú predstavivosť a dôvtip. A to je i sezóna pre váhavých. Sú vďační, že ich čas „prinútil k niečomu sa priznať“. Čo ešte nepredpokladá, aby sa v niečom vyznali a niečo vyznali. Čas degradácie všetkého svojského a devalvácie čestne vybojovaných a spoznaných hodnôt. Čas, čo si cení len bezcenných prehľtačov vlastných, ale i cudzích slín bez ochoty produkovať, aspoň občas, vlastný srd a kritickejší alebo odbojnejší postoj. Na socialisticky natretí pajáci a lokaji. Duševní hrbáni arogantných móresov, kým ich neodkopnú podobní mocenský potratoví kandidáti.

Písanie je stále spytovanie svedomia, reprodukcia spomienok a zážitkov, odrazový mostík pre budúcnosť, prehŕňanie vlastného života. Ale je rozdiel, či píšeme pre ľudí v kultúrnom teréne, kde možno uverejňovať a svoju prácu – ktorá je raz lepšia, raz horšia – predložiť verejnosti, alebo či píšeme tak, že si je človek sám verejnosťou, kritikom i čitateľom. Odsúdený na stálu samovravu.

Azda je toto písanie správne. Keď to nemôžeš vydať, keď to azda nikdy nevyjde, keď to nik nečaká, keď ti nedovolia, aby to niekto mohol čakať. Je pravda, že kto chce písať, môže písať, a kto môže, chce. Ale je iné môcť písať a môcť písať. Darmo je. Niekde môžeš a nemôžeš – a to odrazu. Inde to môže byť obrátene. Ale to vyjde najedno.

Človeka možno utýrať hladom, bitkou a vyčerpaním ostatných fyzických a psychických rezerv. No možno tvorivého človeka zahrúsiť, keď ho zmrazíme mlčaním, keď mu zneškodníme styk jeho diela s ľuďmi. A v ekonomike i spoločného dobra sa spoločnosť ochudobní, lebo konzumenti alebo nič nekonzumujú (lebo oficiálnych výplodov sa nedotknú), alebo nekonzumovaním tých tzv. neoficiálnych a či oficiálne neschválených výplodov vzniká v nich duchovné vákuum, do ktorého sa nasáva len spoločenské zlo: chamtivosť, zmaterializovanosť, nechúť ku všetkému duchovnému a jemnejšiemu, odcudzenie človeka a z vulgarizovaný pohľad na podstatu bytia.

A tak odchádzajú z tohto zahradeného a zaškatuľkovaného života, potmehúdsky ovládaného a klikársky zbastardeného života, z tejto spoločenskej spoločnej žumpy klamstva a čachier, ktorá sa vydáva za jedinou zjasnenú a perspektívnu a za jedine a jedinečne tvorivú koncepciu, za jedinou dôstojnú a správnu aplikáciu myslenia, raz veľký básnik, raz veľký charakter, priateľ a opora.

Oficiálni doboví vševedovia, priehradkoví veľkí analyzátori sú zväčša banalizátormi duchovnej podstaty čias. Sformujú a či zdeformujú všetko tak, „ako to má byť“. Ale nedestilované mozgové výpary sú predsa životnej pravde bližšie. I keď v každej literárnej súčasnosti žije len to, čo oni opečiatkujú, vyžije a prežije to, čo má svoju imanentnú duchovnú vitalitu, a nie to, čo oni označia za potrebné, prípustné, nosné a budúcnostné.

Kde sa vynorí potápač, je ľahostajné. Podstatné je, čo prináša z hĺbok. Ale čo, keď sa nemôže vynoriť? Keď sa hladina života premenila na nepreniknuteľnú vrstvu ľahostajnosti? Pod ladovou vrstvou ľudských sŕdc je pochovaných viac ľudí ako vo všetkých oceánoch sveta.

Ale nie je možné, aby ostatným zmyslom dejín človeka mali byť cintoríny, krematóriá a bývalé bojiská.

Vždy, keď sa niektorý myšlienkový smer, niektoré hnutie maniakálne ženie do ostatných konzekvencií, ktoré nepriestia iný prístup, iné riešenie, iné pohľady a náznaky, dochádza v istej chvíli k zlomu. Systém hlásania, náhľadov a koncepcie začína znieť duto, vyprázdnené ako guľa v inej guli, ešte nespoznanej, ale tušenej a mykajúcej sa, systém v systéme, ktorý sa razom ohlasuje.

Napriek tomu, že sa literárne hyeny pohybujú veľmi suverénne, najmä v kuloároch kultúrnej distribúcie, môžu mať svoju vlastnú cenu, z vlastnej negácie, v tom, že skutočne originálnych duchov vedia vydráždiť na reakciu vo forme vlastných prác. Už veľa veľkých diel, originálnych a objavných, vzišlo z odporu a protirečenia, z obhajoby pravdy, z dobrého a ušľachtilého podráždenia.

Úroveň našej terajšej publicistiky je otrockou úbohosťou. Niektoré literárne druhy, ktoré žijú z kritického komentovania životných úkazov – ako aforizmus, epigram a eseje, – sú difamované. Každý má len oficiálnu mienku.

A tak sa obraciam stále len na seba, ako na jediné obecnosť, a revem do papiera, že nesúhlasím s týmto vykastrovaním duchovného nervu národa, s kultúrnym terorom, kde sú policajti a ich kultúrni a umeleckí čašníci sitom publicistického sprístupnenia toho, čo sa vytvorí alebo má vytvoríť. Duchovné vlnobitie preto tak skrotlo a je také konformné, že sa na ňom kultúrna budúcnosť preborí ako na pritenkom ľade.

Včera mi vrátili rukopis. U nás už asi nemôže vyjsť. Ešte sa pokúsím umiestniť *Listy sebe*, keď *Nežiť a žiť* recenzenti tak zle pochopili, že nemôže žiť. A keď aj to stroskotá, vzdám sa každého ďalšieho pokusu o publikáciu. Každý nekonformista je u nás umlčaný. Keďže však do funkcie môjho mozgu dnešní oficiálni kultúrni diktátori a usmerňovatelia a recenzenti zatiaľ nezasahujú, chcem si zrekonštruovať vplyvy, ktoré moje estetické cítenie a zacielenia duchovného vývoja usmernili. Keď si môžem sám pre seba zahrať na klavíri, na osvieženie vitality a životnej radosti, môžem si aj sám pre seba písať, i keď to iní nesmú vidieť. Len sa obávam, že by som tomu novému typu človeka, i v našich lekárskejších radoch, neublížil, lebo sa tak nepravdepodobne ponáša na starého človeka so všetkými atribútmi jeho slabostí a defektov.

A napokon – skoro na konci cesty životom – človek sa chce konečne zoznámiť sám so sebou. Nebolo na to ani času, ani priestoru, najmä vnútorného. O vonkajšom nehovoriac. A tak má toto **bezmrežové väzenie** i svoje klady.

Krátko po mojej konverzii mi povedal reholník: „Najlepší konvertita je menej hodný ako najhorší katolík.“ Keď si tento výrok pamätám tridsať rokov po jeho vypočutí, asi sa ma dotkol v oblasti skoncentrovanej pamäti. Na prvý pohľad sa zdá brutalitou a zdanlivo nepsychologickým nástrojom apoštolátu. No som zaň vďačný. Vždy som sa usiloval usmerňovať všetky vonkajšie i vnútorné tendencie v smere siločiar života Cirkvi. A vždy mi táto veta bola jazýčkom, čo oznámil výkyvy na stranu slabošského ustupovania i na stranu prílišnej sebaistoty, učila ma – neučiteľného – pokore, ale i vnútornému pokoju. „Človeče..., pomaly... a ticho... a buď vďačný a v tom šťastný...“ Uraziť možno vždy len toho, kto sa chce uraziť. Som rád, že mám takto zabezpečený stály zdroj sebakontroly a autoakuzácie. Zatiaľ panuje vo všeobecnosti stav, keď je každý ochotný byť sudcom, ale tých druhých. Ale ako vidieť, i takáto drastická psychológia môže byť prozreteľnosťou.

Aký zmysel má ešte slovo o literatúre, keď je všetko vo svojich základoch pohnuté? Keď sa ničomu neverí, všetko je spochybnené, nielen zrelativizované? Skepsa prestala byť maskou, útekou, ale stala sa chronickým stavom, klzkým základom života. Zámerne klamú tí analyzátori životného a kultúrneho dneška, čo to pripisujú len na vrub západnej spoločnosti a minulosti. Človek je chorý – na celom svete, bez štátnych a ideových hraníc. Podstata ľudského celosvetového bytia je ohrozená. A ľudia to cítia. Ba skoro to i vedia. Aspoň niektorí. Chorí píšu o chorých a chorobách. Ale veď i chorý dakedy pomôže chorému. Človek nevie, čo chce, pretože iné nechce, len chce.

Keby sa tak dalo zachytiť, čo sa v človeku skutočne odohráva – to by bola kniha! Zatiaľ sú to vždy len okrajové veci a iba vo veľkých dielach, a nielen klasiky, sa k tomu autor občas priblíži. Zatiaľ človek trpí. Každý človek. Človekom, dobou i sebou.

Kde sa má kto na koho a na čo oprieť? Je to čas postupného preľudňovania sveta a človek má ďalej k človeku, napriek nepredstaviteľnému zrýchleniu dopravy a relatívnemu priestorovému priblíženiu všetkého a všetkých vo svete. Naopak. Medzi ľuďmi sa vsunuli neprekonateľné dialky a priestory, ba priepasti, nepredstaviteľný chlad, cudzota a nezodpovednosť jedného voči druhému. Bratský vzťah medzi ľuďmi i medzi kolegami hocijakej profesie sa vytratil, otcovský vzťah kňazov k laikom vychladol. Každý princíp autority sa denne popiera. Či ide o deti a rodičov, či o pracovníkov a vedúcich, či o kňazov a predstavených, po najvyššie inštalácie (kaplán upiera biskupovi právo, aby ho premiestnil, kardinál sa nepodvolí pápežovi). Každý si kľuje a snuje svoje. Všetko je odrazu v pohybe, ako bolo predtým rigidne a zamrazené.

Udalosti a životné osudy sú nám tak prispôsobené a pripasované ako vzácna fajka jedinečného tvaru vsadená do negatíva púzdra. Iné by nám ani nepristali. Miernejšie situácie by nás do seba nepojali, menej napäté by sa na nás zošuchli bez krátkeho spojenia.

(Z textov Pavla Straussa vybral J. R.)

Slovenský Prometheus - či možný je?...
A ako možný! - Zním ho bezprostredne.
Čo deň ho osud znova pribije
na našský Kaukaz...

(P. O. Hviezdoslav)

Vďaka, pán profesor!

(K 80-tym narodeninám prof. PhDr. Miroslava Mikuláška, DrSc.)

„Archimedes žiadal jediný bod, z ktorého by svet vypáčil. My potrebujeme jeden bod v sebe, o ktorý by sme sa mohli oprieť. Nemusí to byť hmotný bod. Ved' to najprítomnejšie je duchovná podstata sveta i nás samých. Základ našej duchovnej vlasti.“ (Pavol Strauss)

Svojho času som v liste profesorovi Miroslavovi Mikuláškoví písal o vyjdení prvých troch zväzkov *Zobraného literárneho a mysliteľského diela Pavla Straussa*; podotkol som pritom, že toto Zobrané dielo je (a hlavne bude) názorným, presvedčivým obrazom a dokladom toho, ako sa z pahorkatiny slovenského ducha a myslenia zdvihla jedna *osemtisícovka*... A keď sa raz zdvihla, už sa neodstane.

Ešte skôr ako prof. Mikulášek mohol dostať môj list, prišla mi od neho jeho monografia *Umění interpretace. „Techné hermeneutiké“*, ktorú vydala Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici r. 2009. V prílohe tejto monografie – medzi báзовými textami, dotýkajúcimi sa hlbinného prieniku do „duše“ literárneho diela – nájdeme aj **cyklus úvah Pavla Straussa O slove** (ako bol uverejnený v našich Listoch PS č. 3 (2006)). A v závere spomínaného diela medzi fotografiami 32 svetových filozofov všetkých čias nájdeme aj **Pavla Straussa** – v peknom susedstve z jednej strany s **Pavлом Florenským**, a z druhej strany s **Tomášom Špidlíkom**.

Toto všetko sa odohralo v čase, keď sa rozhárala polemika okolo Daniškovho obvinenia, že Strauss mlčal, keď mal prehovoriť... A práve prof. Mikulášek mi umožnil pochopiť, ako si my často dáme kritikom vnútiť perspektívu pohľadu a ako chtiac-nechtiac akceptujeme jeho prevrátenosť hodnôt. Neuvedomujeme si pritom, že sa tak dostávame do rozporu práve s Pavlom Straussom, ktorý nám o kritikovi a kritike odkázal toto:

„**Kritika vždy viac povie o kritikovi než o kritizovanom. Ľudia vidia v iných vždy alebo vlastnú vznešenosť, ak sú vznešení, alebo špinu, ak sú špinaví. A sú takí sebeckí, že myslia, že všetko dianie dejinné, ak im je výhodné, je skonštruované pre nich, ak im je neprajné, je omylom. A všetko je len skúška Božia. V zlom, či nesklamú, v dobrom, či obstoja.**“ (Ecce homo)

(Na inom mieste Pavol Strauss hovorí: „Mne nik nemôže vyčítať, že som kolaboroval s bývalou červenou diktatúrou, naopak, žil som ako **vnútorný emigrant** (podč. J. R.). A preto sa čudujem, že VPN je paraván na rozfrckávanie jedo-

vatých slín. To, že tá revolúcia, primárne mladých, je stigmatizovaná ušľachtilosťou a kresťanskými cnosťami. To však nevylučuje vtipného polemického ducha. V súvisení s tým mi napadá Rilkeho tvrdenie, že *kritika povie najviac o kritikovi.*)

Pravda, nájdú sa u Straussa aj miesta, ktoré akoby dávali Daniškovi za pravdu, napr.: „*Myslím, že naša doba sa nemôže líšiť od iných dôb. Ani ľudia v nej, ba ani spisovatelia. Sú i charakteroví bedári a kus kvality až po genialitu je v nich. – Neslobodno ani zamieňať ich politické kotrmelce s ich dielom. A tak sa vedome chcem opakovať: Môžem si niekoho cez jeho dielo vážiť, ale pritom s ním absolútne nesúhlasím.*“ (Nádhera nečakaného)

Dovolávať sa týchto Straussových slov by však bolo namieste iba vtedy, keby sme mali do činenia s „politickými kotrmelcami charakterového bedára“.

+ + +

Spomínané „zmúdrenie“ nie je však to hlavné, čo Mikulášekova koncepcia „Umění interpretace“ vo vzťahu k dielu Pavla Straussa prináša. Je vôbec čosi zázračné v tom, že sa takto časovo stretajú: vyjdenie Zobraného diela Pavla Straussa a vrcholiaca fáza hľadania „vedného „paradigmatu“ umění interpretace“ prof. Mikuláška, ako je zafixovaná v spomínanej monografii, a najmä v jej „predchodkyňi“: „*Zření duchovního kosmu“ a „ars interpretandi“.* *Anatomie literární hermeneutiky* (Ostrava, 2008). (Pripomeňme si Straussa: *Náhody sú nutnosti, ktorých úzadie nepoznáme.*)

Vyjdením Zobraného diela Pavla Straussa sa totiž otvára fáza komplexného, všestranného štúdia a výkladu (interpretácie) jeho diela. A tu sa ono môže ocitnúť na osudovej križovatke. Alebo bude „podrobené“ procedúram prevládajúcich, panujúcich modernistických smerov v súčasnej literárnej vede, alebo sa mu budeme približovať z tej perspektívy, akú nám ponúka koncepcia prof. Mikuláška. Alebo „uchopíme“ Straussa v perspektíve doby, z ktorej práve vychádzame, alebo v perspektíve doby, do ktorej vstupujeme.

Ak sme už raz prijali Straussa ako *ďalekobudúcnostného autora a myslite-*

ľa (porov. náš článok „O straussovskom slove *budúcnostný*“; Listy PS č. 7, (2007)), logicky sa žiada, aby sme sa ho zmocňovali budúcnostnou metodológiou interpretácie.

Je odôvodnené predpokladať, že v dobe, ktorú žijeme: v dobe „*duhovného centra v ľudskom bytí*“ (N. Berďajev), v dobe „*ducha bezmyšlienkovitosti*“ (A. Schweitzer), v dobe „*extrovertného, neklidného, eticky i citovú plytkého, hrabivého a duchovne rozptýleného, „stádného“ človeka*“ – v dobe „*ztráty smyslu pro hodnoty duchovního řádu i schopnosti měřit umělecká díla jejich duchovní hloubkou*“ (Mikulášek) – že v takej dobe prevládne v literárnej vede aj vo vzťahu k Straussovmu dielu prvý prístup.

A to znamená, že sa interpret Straussovho diela bude v poznávaní artefaktu orientovať „na jeho „*sestrojování*“, na „*kalkul*“ jako systém jeho formálných znakov, stabilních pravdel a „*učených schémat*“, na jednorozmernou „*učenost*“ postrádajúci začasté „*etický*“ stred, duchovní centrum“ (Mikulášek).

Zatiaľ čo práve vo vzťahu k Straussovmu dielu umocnene platí, že „*slovesné dílo jako „tropus ducha“ jeho tvůrce, „vyzářený stav“ jeho „duše“* (A. H. Armstrong), „*refugium Slova*“ „*vtěleného*“ do plynoucího eidetického slovesného vesmíru vyžaduje v umění interpretace stejně jako v samotné tvorbě soutok světského a duchovního, božského pramene, souznění „*myslí*“, „*rozumového poznání*“ (dianoeticon) a toho, co Augustinus Aurelius nazýval „*mluvou srdce*“ (verbum cordis) = verbum interiorius, verbum intimum“ (Mikulášek).

Panujúce interpretačné postupy nie sú vstave pripustiť, „že „*novost*“ poznání tkví v „*duchu*“ a ne v sofistickované pojmovej spekulaci eticky vyprázdnené mysli, která ve své marnivé ctižádostivosti přebíhá bezradně z předmětu na přemet, klouže po jejich povrchu a vsugeruvává své „*otrocké a zbabělé pocity jiným*“ (Vyšeslavcev).

Na rozdiel od toho „*lidé duchovního ražení nemají duši disaštrální, ale sofistickou, neboť „skrytý smysl“ světa viděného vskutku objeví, vnímá a pochopí duchovní intuici jen „čisté srdce“ člověka osvíceného moudrostí: a té se nelze naučit, k ní se dá jen dožrát...*“ (Mikulášek).

Pravdaže, relativistická mentalita dnešného človeka hneď namietne, že

každý interpretačný prístup „má čosi do seba“, a preto – povedané parafrázou dávneho Maa – „nech kvitnú všetky techniky interpretácie“. Je tu však jeden „háčik“ kardinálneho významu. Na hrane dvoch epoch sa situácia maximálne vyhranila a začalo platiť „alebo – alebo“. Presne v zmysle Straussových slov, že „*Pán Boh všetky cesty zatarasí a zostane len zvislý smer*“. Namiesto doterajšej pestrej palety nekonečných svojvoľných prístupov, zostal smer jediný; **svojvôľu vystriedala „prísna pravda“**.

Ako hovorí Miroslav Mikulášek: „Stejně jako filosofie i věda o literatuře pojímaná jako abstraktní poznání „výlučně teoretické“, skončila v podstatě „svůj vývoj a patří nenávratně minulosti“ (řečeno v návaznosti na V. Solovjova, na jeho proslulou tezi z úvodu k jeho knize *Krise západní filosofie*). T. Špidlík, domýšlející danou Solovjovovu reflexi, dochází k přesvědčení, že intence tlumočit „duchovní vidění světa v racionálních pojmech“ nemůže dovést badatele k jinému výsledku než k „ateismu“, ke klamným schémátům „sekularizované kultury“. Tradice „pojmově uchopovaného poznání“ je nevyhnutelně střídána kontemplativní tradicí „duchovněnou“, i kdyby se to jejím odpůrcům – lidem, „u nichž vliv nitra téměř neexistuje“ (jak psal o nich E. Delacrois), - sebevíc přičilo. Sama „učenosť“, zbavena mravního středu, je symptomem „klimakteria“ duchovnosti, resp. duchovní „slepoty“.

Ono by to všetko mohlo vyzerať ako zbožné priania, ako chiméry, z ktorých si táto doba robí otvorený posmech. Mohlo by... Nebyť toho „podfuku Ducha Svätého“, ktorý nám tak presvedčivo prorokoval Pavol Strauss – a on ozaj vedel, čo hovorí:

„*Dochádza ku kultúrno-duchovnému paradoxu. Zo systematického zriekania sa evanjeliového posolstva sa stal čisto rozumový výplod ducha, mravov a premýšľania, ktorý ale nakoniec dôjde na svoj pôvod a z celosvetového antikristanstva dôjde, vďaka „podfuku Ducha Svätého“, k pôvodnému presvedčivému prameňu z pôvodných duchovných zdrojov znovu vyvierajúcich večných právd.*

Ak nebude budúci svet kresťanský, nebude ho vôbec. Stála obmena privedie svet „ad fontes“ (k prameňom), do blízkosti Kristovej. Dejinné prevraty budú duchovné privratty.“ (Nádhera nečakaného)

Vďaka teda, a ešte raz vďaka, pán profesor Mikulášek, za toto poznanie. Budúce interpretácie diela Pavla Straussa sa majú o čo spoľahlivo oprieť. Budeme sa tešiť na ich výsledky.

Július Rybák

Pocta Tomášovi kardinálovi Špidlíkovi

Článok „Vďaka, pán profesor!“ – s poďakovaním prof. Mikulášekovi za uverejnenie Straussovho cyklu *O slove* v jeho monografii *Umění interpretace. Techné hermeneutiké*, ako aj za zaradenie fotografie Pavla Straussa medzi 32 filozofov všetkých čias – „v peknom susedstve z jednej strany s **Pavлом Florenským** a s druhej strany s **Tomášom Špidlíkom**“ – bol pripravený do tohto čísla Listov PS dávno predtým, ako sme sa dozvedeli o odchode pátra Špidlíka do večnosti (16. apríl 2010).

Ak dlhoročný spolupracovník otca Špidlíka páter **Mirko Rupnik** v liste svojmu duchovnému otcovi, prečítanom pri slávnostnej rozlúčke na Velehrade, označil kardinála Špidlíka za „*jedného z posledných veľkých teológov onoho storočia, bohatého na mená ako Daniélou, Congar, Bulgakov, Florenskij, Ivanov, Evdokimov a Clément*“ – nemôžeme sa nezachvieť pri pomyslení, do plejády akých veľkých mien 20. storočia sa - aj vďaka spomínanej publikácii prof. Mikuláška – Pavol Strauss zaraďuje.

Ako si pritom nespomenúť na slová Jozefa Tótha: „*Možnože to znie exponovane a nadnesené nad realitu, ale opakujem to s neodvolateľnou a nepochybniteľnou istotou, že tento rodák z Liptovského Svätého Mikuláša, neskôr jeho maturant, potom frekventant medicíny vo Viedni a Prahe a chirurg na mnohých miestach Slovenska je veľduchom, opakujem veľduchom 20. storočia! Keby bol žil v západnej Európe, bol by zaradený medzi výkvet osobností Európy!*“ (Listy PS 11, s. 4; Trio Pavlov.)

Toto číslo Listov PS uvádzame dvoma cyklami myšlienok: „Pavol Strauss v slovenskom národe“ a „Dva druhy patriotizmu“. Oba cykly svojím spôsobom smerujú k tomu, čo by sme mohli označiť ako *slovenská národná idea*.

Bude preto vhodné, ak sa na tomto mieste zoznámime s úvahou na túto tému od pátra Špidlíka (v knižočke *Duše Ruska*):

**Každý národ má o o sobě svou ideu.
Není pravou ideou národa to,
co si národ sám o sobě myslí,
ale jaké mínění má o něm od věčnosti
Bůh.**

V. Solovjev

Myšlienka nás uvádza do závažného teologického problému, ktorý je jedným z hlavných biblických tém, tj. problém volby povolání. V profánní spoločnosti se dnes problémom zabývajú predovšetkým psychologové. V západnom svete vznikli zvláštni poradny pro mladé pro správnou volbu životního povolání. I před vstupem do semináře nebo do řeholní komunity je vyžadován „psychologický test“. Předpokládá se, že člověk dělá nejlépe to, pro co má přirozené vlohy, rozvinuté schopnosti a zvláštní osobní vztah. Jak by mohl např. studovat konzervatoř ten, kdo nemá hudební sluch?

Vzato filosoficky, ptáme se na prioritu mezi existencí a volbou. Nejdříve si zjistím, jaký vlastně jsem, a pak podle toho si zvolím své zaměstnání, vyberu si práci. Biblický pohled řeší problém jinak, a to podle opačného předpokladu. Bůh od večnosti má s každým člověkem jasný úmysl, určuje jeho povolání, a proto mu dává existenci a vlohy, které jsou k tomu potřebné. Poznat toto Boží povolání znamená poznat svou vlastní identitu.

Solovjev aplikuje tuto myšlienku nejenom na jednotlivce, ale i na jednotlivé národy. Je jich v dejinách mnoho a všetky jsou navzájem veľmi odlišné, majú různé jazyky i různou mentalitu. K čemu je ta mnohosť? To není prokletí, ale výraz mnohotvárné Boží moudrosti (Ef 3, 10). Každý národ je tedy povolán k jistému úkolu v dejinách spásy. Byli tomuto povolání věrní? Své poslání si musejí uvědomit i jiné národy, tázat se, jak zdokonalit obraz Krista ve vývoji vesmíru. To je podstatný základ národní existence a úspěchu v dejinách lidstva. To je i pro nás jádrem „české otázky“, o níž se často diskutuje.

Tomáš Špidlík: „*Latínci dělají kříž odleva doprava, Byzantinci odprava doleva: je důležité, že kříž zůstává symbolem Spasitele Ježíše Krista, který jak slunce osvětluje vrcholky hor a vysílá své paprsky jak na Východ, tak na Západ, aby byly ozářeny všechny obzory.*“

Cena Pavla Straussa za rok 2009, Divadlo A. Bagara, Nitra 21. 4. 2010

• Laureát Karol Kállay

• Prof. Jozef Leikert

• Laureát Prof. Štefan Nosál

• Tanečnice z Lúčnice

• Súbor Lúčnica

• Moderátori večera Alena Heribanová a Martin Nikodým

• Vystúpenie Lúčnice

Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa • LISTY PS - Reg. číslo: MK SR 3209/2004, číslo 13, september 2010. Pripravili: Ľubomír Raši, Július Rybák a Jozef Šišila. Adresa redakcie: Múzeum Janka Kráľa, Námestie osloboditeľov 31, tel.: 044/5621 580, e-mail: zuslm@svslm.sk, číslo účtu: 2923832760/1100, IČO: 37907751, tlač: Print Master, Lipt. Mikuláš, e-mail: printmaster@viacom.sk. Počet výtlačkov: 1000.

 Telink